

XIV. évfolyam, 156. szám

2014. október

Irodalmi Jelen

aug. 29.
Pécs

Jelöltek
Adonis
Charles Bernstein
Yves Bonnefoy
Augusto de Campos
Knut Odegård
Justo Jorge Padrón
Tom Raworth
Cole Swensen

JANUS
PANNONIUS
KÖLTÉSZETI
NAGYDÍJ 2014

Janus Pannonius
Nemzetközi Költészeti
Nagydíj – 2014

Orbán János Dénes:
A Pannoniusz-Projekt

Mányoki Endre
köszöntése

Vesztergom Andrea versei

Lászlóffy Csaba:
Döntő epizód –
Mírcea Eliade
apokrif-változat

Gerard Smyth versei
Kabdebó Tamás
fordításában

Braun Barna:
Az internet idegméreg?

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az Occident Média Kft.

Főszerkesztő: Böszörményi Zoltán

Főszerkesztő-helyettes: Bege Magdolna

Főmunkatársak: Mányoki Endre (vers, próza), Szócs Géza,

Makkai Ádám (Hawaii)

Munkatársak:

Boldog Zoltán (kritika, interjú),

Laik Eszter (helyszíni tudósítás), Varga Melinda (Kolozsvár),

Szócs Tekla (fotó)

Olvasószerkesztő: Hudy Árpád

Lektor: Jámbor Gyula

Rendszergazda: Csipkár Nándor

Igazgató: Kurjatkó Péter

A borítón: A 2014-es Janus Pannonius Költészeti Nagydíj plakátja

VESZTERGOM ANDREA versei

KÉPESLAP

Csak egy képeslap, s a szelleme,
az egész egy halódó háznyi,
tudom, hogy máshogyan kellene,
S valahol máshonnan vigyázni.

Mentem szabadnak, mentem rabnak,
hányszor is, és már hány alakban?
Behúzott függöny, szürke ablak,
s a redőny is átláthatatlan.

Míg megáll a kertben a pára,
minden emléket széteresztek,
borostyán kúszik a palára,
a fák még reményt lélegeznek.

Engedj, ne várj semmit se tőlem,
maradj ott nélkülem. S ne rabnak.
Jó az ember eredendően,
így a kincséd is megmaradhat.

Nekem csupán dobbanás lehetsz,
csak naponta egy percre lélek,
tudod, mindig arról szól e perc:
Ha lehetne, megmentenélek.

SZÜNET

Elemeket kell cserélni, de gyakran
a lassuló, színtelen forgatagban

elfolyó arcokon. Alternatíválva
olyan, mint a szikla, vagy mint a lárva,

mert másféle vágy senkiben se reszket,
hogy bizarrt lásson, vagy éppen groteszket.

Az utca is egy nagy betoncsatorna,
a ház, az ember hozzá van csatolva,

s mellettem az emberbőrű ördögök
írnak, sírnak, és a táncuk úgy pörög

körülöttünk, mint lázálmot vetítő
régi gépezet. Belőlünk merít ő

erőt, ha semmibe veszni lát.
Megördögül, feléled, domesztikált

emberszabású lesz belőle, pedig
csak álarcban mosolyog, viselkedik

úgy, mint az igazi emberek. Perel
aljasan, ameddig itt van. Menjen el,

nem való ide, mert máshonnan jön ő,
és nő az ördöggel körülvelt jövő,

ha hagyjuk. Ők ne váltsanak világot:
egyre több, ki a bábjából kirágott,

elont, előnt, szürkét szór az utakra:
a rendnek ujja másfelé mutatna.

A semmi fakó. Belőle nem lesz kép,
hiába is exponálok. Egy escape,

talán. S nem születés, mert az elmaradt.
Szünet kellene a semmi közt, alatt.

EMLÉKHÁZ, ÉJSZAKA

Csendes az est, és nézd, hova hajlik a nyárfa ma itt:
vállamon alszik, már tovatűntek a lábnyomaid,
suttog az ág is, az ébredező hegedűvel
felciripelnek a prücskök, a nyár szalad, üzz el!
Tercel a rét és szívbe szaladt a magány:
elhagy az éjjel, ballag a versbe a lány,
majd, ha a hajnali pirkadatok tüze lep meg:
tudd be a csendet az elkészítő üzenetnek.

SZÉTFOLYT

– marta bőrrömet. A nyirkos nyár helyett
pöttyöket láttam. Egy cirmos lányfejet,
amint ma reggel a párkányra kókad
és cseppeket néz: a márványmarókat,

ahogyan szétcsorgatják sugarakba
a spicces alakzatot. Ugyanabba
a cseppmederbe folytam. Útra kelt a
folyócska az ablakon, újra delta

lett belőle: kétkarú csíkra osztott
végtelenbe tartó radírja volt ott,
hogy eltüntesse az üvegre vetett
elképzelt, lerajzolt, üres testeket,

eltűnt a vonala a síkidomnak,
éreztem: szétesem, mert így kidobnak
magukból mind az összeragasztatlan
részeim. Sok év. Közte tapasztaltam

azt: ma még vagyok. Talán a holnap
lát egy összevissza salátafoltnak,
az összetevőim egyvelegének:
részekre bomlott cseppenként a lélek.

LÁSZLÓFFY CSABA

DÖNTŐ EPIZÓD

Mircea Eliade apokrif-változat

Szövegértelmezések – Eötvös, Saint Just; 1794, 1849, 1860 etc.

1

Az ülepet úgy-ahogy megkímélik az ellipszis formájú rugók, mégsem kényes hintónak való az ilyen száraz út. A lőcsös szekér jobban elbírna vele. Vagy azzal is mindegyre ki kellene hajtani a gyepre, s a bogáncsos réten haladni cikcakkban, ahogy lehet?

Sótlan a levegő, az egész kilátás. Sótlan a nyál is; csak ezek a megropogtathatatlan homokszemcsék ízetlenkednek a fogak között, hiába öblíti ki száját az ember, gyakorta kortyolva kurtát vagy kiadósabbat a butéliából.

„Az a baj nálunk, hogy maga a híres futóhomok igen sebesen tud futni, de azt nem engedi, hogy az ember és az állat szabadon és gyorsan mozoghasson benne.” Azért ez túlzás. Csinosodik az ország, akárhogy is; a kétoldalt ásító, feneketlen árokból, lám, felismerni, hogy tsinált út emez is, kétfelől könnyebben lefolyik a víz, a föld mint szivacs nyeli az ég ajándékát, s midőn már annyi az áldás, hogy nem győzi, csak hordanak reá egy kevés kavicsot.

Talán nem könnyű magunk elé képzelni a vagyontalan bárót, a regényes hangulatokban nincstelen Eötvös Józsefet, 1860 tavaszán, tizenegy és fél esztendővel azután, hogy kilépett a magyar forradalmi kormányból, azazhogy meglépett, még hozzá pánikban menekülve, mint közeli elvbarátja, Széchenyi. Nehéz magunk elé képzelni őt negyvenhét éves mogorván, koravénon ebben a poros, használt kocsiiban, amelyekkel lóhalálában indult meg ismét a fővárosból, ezúttal Velence felé. Nem az ifjúkori európai kalandozások híres városába, csak a szülői házba, a Fejér megyei Velencébe.

Szürküledik. Ugyanaz a látványtalanság kívül-belül. Itt nincs képzelet, barátom, csak színevesztett visszatérés magadba.

Nehéz elképzelni őt, akiben már nem pislákol a képzelet. Közeli hát a kitapintható, kikövetkeztethető részletek felől.

Midőn elcsendesedik, megnyugodni látszik a táj; nem villog énekesmadarak kék-arany fényű hangjával, tollaival, legfeljebb egy banyaorcájú bagoly őrködik begubózva. Békés közönnyel, visszavonhatatlanul itt az este. S hol nagy, gömbölyű tetejű nádpaloták s a kapubálványra felugró kutyák fogadják az utast, és a kutyagoló bakter kéretlenül is gesztikulál a keréknyom után, hogy: „Arra, arra tessék, az hol a veres lámpás világít!”, ott se keresd a fogadó fáradságodat vagy a fásultságodból fel-feltörő félszet feledtető zsi-váját, mert az a mécses a lócáról felszökő s egymást a derekuknál fogva megforgató Jancsiknak és Juliskáknak, avagy az egymás zse-bét furfanggal kiforgató szerencsecocka-betyároknak világol, nem neked, ki leszorított, keresztbe tett lábbal ülsz, szinte megbújva a batárban, mintha attól kéne tartanod, hogy más, (ugyancsak) nem óhajtott időkre volna képes repíteni innen e lapályon lejtő, lebegő út tüdődet fojtó köhögéssel megkísértő porfellege.

Milyen helyszín ez? Nyitott szemmel: csonttalan, vértelen.

Kókadozó pillával a visszaidőbe le-lebukó gondolatoknak ölomnehéz, mintha minden elhibázott, ártalmatlan golyó rém-álmokra s zaklatott világokra táguló fejében gyúlt volna össze a hajdani túlontúl fölhevült, forrongó honi ég alól menekülőnek.

A tüdőnek talán jót tenne a délebbre fekvő, szépséges, nagy Velence, az itáliai klíma. Ám a kétségekkel és kiábrándulásokkal terhelt agyat nehezen képes megtartani a korán eresedő, mesze-sedő, méreggőrző, férgesedő test. Mint szélben az a veres lámpás, angolkórosan imbolyog.

2

Nem találja helyét a magányos, nagy házban. Félig nyitott aj-tónak ütődve, sötétben bolyong a súlyos szőnyegeken az össze-zsúfolt, otromba vagy kecses bútorok között, asztalterítőt húz le köpenyével; csengve gurulnak mögötte az ezüstserlegek, pengve az ezüstitál, koppanva ütődik a falhoz egy kristálypohár. A torná-con árnyékát csapkodva riadoznak a szárnyasegerek.

Felnéz, a holdat keresi.

Atyám nyájasnak talált itt mindent. Főképpen a kilátást. Szegény, amíg élt, mindenkinek úgy tűnt, hogy sokat beszél; csak amióta örökre elhallgatott, érezzük, mekkora úr a hallgatása... Mintha már mondtam volna ezt valamikor. Mintha már átéltem volna mindezeket.

Bemegy, s az íróasztalt megkerülve könyvek közt keresgél, akár egy vak, biztos mozdulatokkal. Egy vaskos kötettel a kezében kilép, és megindul a kerti fák alatt. Letelepedik egy kőasztalhoz, ül mozdulatlanul, anélkül, hogy fölnyitná a könyvet. Két összefonódott ág árnyéka mint kötélhurok hintázik előtte a fehér kőlapon.

Eötvös nyúl szívű volt? Nem mert itthon maradni, mivel egy hírhedt párizsi jósnő, Madame Lanormand kártyán akasztófát jövendölt neki? Ezért emigrált volna a szüretre készülő forradalom idején, midőn még semmilyen személyes veszély nem fenyegette?... Nem! Nem ennyire vakon s csak a magam végzete elől menekülve hurcolkodtam idegen föld hideg, közönyös ege alá. „Csupa émelygésből muszáj volt megtennem!” – bizonygattam önmagam előtt akkor, egy arisztokrata kényességével. Jóllehet volt valami háborzongató a Széchenyi igazmondásában: „Kossuth, akár valami fennkölt bolond!... Kossuth egy mániákus. Valósággal szomjúhozik a vérre.” De mint ahogy akasztófahumorommal Széchenyit sem tudtam megnyugtatni s kigyógyítani beteges félelméből – „Szerencsés vagy: ha jól végződik ez az egész... a te érdemed... neked fogják tulajdonítani, mert te kezdted el; ha rosszul üt ki – Kossuthra háramlik!” –, éppúgy nem sikerült elkábítanom magam saját teóriámmal, miszerint a polgárosuló Ausztriától várható fejlődésünk és védelmünk a cári feudalizmussal szemben. A szeptemberi fordulat ennek az ellenkezőjéről győzött meg. Azokban a napokban álneven éltem Bécsben, jártam a forrongó város utcáit. A Burg állig begombolkozott politikusaitól és rémült arisztokratáitól kevés biztos információt szerezhettem volna arról, hogy Ferdinánd császár mit ígér és mit tart be a képviselőház küldöttségének. A száz képviselő bérkocsin érkezett Schönbrunnba; díszruha helyett komor, fekete atillában vonultak az uralkodó elé. Pázmány Dénes védelmet kért Jellasics ellen; egyetlen éljen elhangzása nélkül, néma főhajtással távoztak a magyarok a kastélyteremből. S mielőtt felszálltak volna a hazafelé induló gőzhajóra, feltűzték a veres tollakat kucsmáikra, úgyhogy végül is bécsi sokaság a felséges uralkodó helyett a mieinket éljenezte meg. Azon a héten tört ki Széchenyin az örület, s kísérték döblingi zárkájába. Akkor váltotta meg ő ordításával az én hallgatásomat.

Hirtelen zápor. Arcát az ég felé fordítja; homlokán, halántékán, csukott szemhéján szétpattannak a cseppek. Villámok világítják meg arcát; a szakállán végigfolyó esőerek mintha könnyek volnának. Lehűlt az idő. Talán amiatt borzong.

Egy ilyen éjszakán döntöttem. Elhatározásomat persze nagyobb döntés előzte meg. A császár, miután „atyai szívének különös megnyugvásával” szolgáltatott elégtételt Jellasicsnak, Lamberg altábornagyot küldte feloszlatni a magyar nemzetgyűlést. Mindnyájan tudtuk, hogy Lamberg kinevezése törvénytelen. Pálffy Jánossal siettem elhagyni a suttogásoktól sistergő gyűléstermet, szokott helyünkön rendeltünk ebédet, a kaszinó felső termében. Amikor a második fogás közben a híd felől nagy zajt, kiabálást hallottunk, sejtelmem megsűgta: ez a figyelmeztető jel, előhangja egy nagy tragédiának...

Lamberget elérte a népharag, a hajóhídon ölték meg, s holttestét megcsonkítva hurcolták végig az utcákon. Felálltam, elköszöntem Pálffytól. Az utcán szaladni kezdtem, először életemben. Otthon feldúltan, sietve csomagoltam, és sógorommal még aznap éjjel Bécsbe utaztunk. Onnan aztán tovább.

Csuromvizesen, reszketve vánszorog be a házba. Felsőruháját levetve, pokrócot csavar derekára, és végigfekszik az ágyon. A szétnyílt könyv ronggyá ázva feje mellett.

„Ne gondold, hogy mert egy reszpublika romjain állsz, itt elveszett szabadság fölött kesereghetsz; s ha szívedet bánattal tölti az idegen lobogó, mely előtted áll, ha a dőzse palotában csak önlépteid visszhangja szakasztja félbe a rémítő csendet... akkor gondold, hogy fölötted az önkamrák állnak, alattad a híres kutak, közeledben a sóhajok hídja; s ha netalán egy könny lépett szemedbe, töröld le, mert egyikén állsz azon helyek közül, hol a szabadság szent nevében istentelen zsarnokság üzetett, hol a nép véréből termett babér csak egyesek homlokait fűzé körül...”

Vád? Önvád? Önigazolás?... A karthausi még csak a nagyvilágra való rácsodálkozás kísérletének volt az elmélete. Az igazi, keserves gyakorlatot az emigráció jelentette számomra. A széthúzást idegenbe is magunkkal vittük. Gyanúsígtattuk, vádoltuk egymást, kétszínűsködve vagy hisztériázva védekeztünk. És minden ismeretlenben, minden ismerősben, barátban besűgöt láttunk.

A szabadságért mindig lelkesültem, ám a bizonytalanság a szédülés szörnyű képzetét szülte bennem, valahányszor önhitt, könnyen lobbanó anyagból gyúrt lelkek akartak kényszeríteni bármire. Mintha holdkóros álmút riasztottak volna, hogy a háztetőről lezuhanjon.

Kamaszkoromtól fogva képtelen voltam szabadulni egy félelmetes hírű névtől. SAINT JUST! A nemzeti konvent leghevesebb ifja volt – mind élete, mind halála borzalommal töltött el. Engem a jó öreg Mirabeau derűje, mohó, élvezeg életszeretete vonzott már akkor, amikor Széchenyi és Wesselényi versengve lovagoltak, párbajoztak. Náluk a játék ment életre-halálra, az ásta alá barátságukat is. Számomra az élet a kötetlen csavargásoknak, a kutakodó, tévedések áradásában is erejüket próbáló gondolatoknak s a test tobzódásának és kényelmének a gyönyörűsége. Még önmagunkat is óvakodjunk egy fanatikus esküvel vagy könnyelmű fogadalommal egyszer s mindenkorra leigázni. „Mert minden rossz a hatalommal való visszaélésből származik... De mi, boldogtalanok semmit sem akarunk hatalmunkból elveszíteni, s nem vesszük észre, hogy éppen hatalmunk tesz boldogtalanná bennünket.” Ha nem tudnám, hogy Saint Just igazsága ez, egy húsz-egynéhány éves fiatal lélek bölcsessége, nem hinném el másnak; sőt volt idő, amikor megkíséreltem volna élet makacsul éppen Saint Just ellen fordítani. Bár az ő igazságai nem hasonlíthatók kardhoz, ellenkezőleg: lefegyverezni szeretnék az újabb pengét élezőket. „Mindenütt csak az erőszak uralkodik, mindig csak elnyomás, megtorlás!” – kiált fel. Micsoda ellentmondás gondolat és tett között. Vagy nem is őbenne, hanem a történelmi korszakváltás kényszerhelyzetében keresendő az ellentmondás?

MIELŐTT VÁDAT EMELNÉNK AZ EMBEREK ELLEN, A TÖRVÉNYEKET KELL A VÁDLOTTAK PADJÁRA ÜLTETNÜNK.

3

Szállongó párák közt a juharfa.

Messziről harangszó.

Közelben kényes báránybégetés. Foltos farú ökrök caplatása, s gazdájuké a szikkadó sárban. Rezes arcból, kemény vállak s jókedvű csattogtatások az ostorral.

Ötvös még egyszer szemügyre veszi a családi kúriát őrző vas-tag faóriásokat; törzsükön a nagy szakállú mohát, ágaik közt a madárfészket, aztán a felpúpozott trágyában gyönyörködve, megindul az úton a szekérnyomban.

Jármas ökrök, igáslovak és néhány komondor a társaságom; s ha netalán távolibb csavargásra adom fejemet, a tanyák lakói, kikkel tegnap az egész napot együtt töltöttem. Olyanok ők, akár a beláthatatlan pusztá. A vándor egyhangú útra számít; a láb-bal aztán észrevétlenül a tekintet is elkalandozik, és leírhatatlan szépség, határtalan nyugalom keríti hatalmába a legelgyötörtebb lelket is. Ezek az egyszerű gazdák helyüket mind méltósággal, tökéletesen betöltő emberek. Az ő józan szavukkal nevetség nélkül megfér az önbecsülés... s egy kevés képzelet.

Ó, megronthatatlan lelkű Saint Just, kit sokáig a guillotine gözölgő, alvadhatatlan vér árnyékában látott képzeletem, mint forró szurokban vergődő kárhozottakat a pokol bugyrában, csak most értem meg igazán, hogy a Dózsához szegődött Lőrinc pap kérésselhetlen tisztaságán kívül mennyi szelíd poézis, mennyi álom virrasztott benned! E puritán parasztlétben vélted te felfedezni egy emberöltővel ezelőtt a hatalom, a bürokratikus önkény nélküli társadalom lehetőségét, azt a szabadságot, melyben a magát mesterségesen megnyomorító ember szenvedései ismeretlenek.

A kavicsos vízparton csórén hasaló gyermekek száraz hecserlibogyót rágcsálnak. Tőlük távolabb a legkisebbik, fején széles karimájú, szakadt szalmakalappal, a térdig érő víz fölé hajolva pusztá kézzel akar halat fogni.

Álmos, sekély itt az élet?... De csak ily nyugalomban és szabadságban, kint a folyók partján, hadi s üzleti érdekektől, a levegőtlen, önző nagyvárosok bűneitől távol taníthatjuk meg gyermekeinknek az érdekmentesség és az erény szépségeit. Erről álmodoztál valamikor, te ifjú forradalmár, míg rá nem döbrentél a saját hangoddal és karoddal kiverelkedett s védelmezett új rend valóságára. A szabadság alig diadalmaskodott, s máris kész önmaga árulójává válni; hadat visel az erkölcs ellen. „A királyokkal együtt a nép az erőszak minden rendszerével leszámolt, az erőszakkal, mely nem más, mint egy másik királyság... Mi nem uralkodni akarunk, létünk nem a politikán avagy az erőszakon alapul” – hajtogattad kétségbeesetten a jakobinus klubban. Megmosolyogtak, s nem voltak kíváncsiak többé fejtegetésedre. De te tovább hadakoztál, velük is, a rajnai front sáncaiban. Mit ér a forradalmi kormányzat, ha az egyszerű emberek folyton-folyvást közhivatalokban kilincselnek vagy a törvényszéken előszobáznak? Ha befelé alázatos, kifelé alattomos hivatalnokokkal bástyázták körül magukat a nép magas rangú képviselői, a közigazgatás vezetői? Mi

történt? Az egyeduralkodó helyébe a bürokrácia PAPIROSURALMA lépett?!... A spekulatív közakarat terrorlegényei, teoretikusai és titkos kitarottjai az idegen zsoldosok egyenruháját gyűlölőkre: saját polgáraikra siettek volna uniformist szabni – egyesek szó szerint is. „10 és 30 év között a foglalkozásnak megfelelő egyenöltözet kötelező, kizárólag 30 évnél idősebbek viselhetnek egyéni öltözetet, fogyaszthatnak egyéni ételeket.” Ó, szegény, harminc év előtt halt – Morelly Törvénykönyvéből kifelejtett – zsenik! S a forradalom sok fölösleges véráldozatával szerzett szabadság megannyi beidomított polgára, ki „vallásos engedelmisséggel tartozik a magisztrátusnak és a kormány képviselőinek... A kormány minden törvényét mint alaptörvényeket szentként és sértetlenként kell tisztelni” ... Ott, ahol törvény írja elő és szabályozza a közösségi kultuszt, ahol az emberi szellem szabadsága az éppen szolgálatba rendelt polgárőrök által ellenőriztetik, nehogy a képzelet birodalmába tévedjen, ott nyilvánvaló, hogy előbb-utóbb hatalmon levő önmagával (is, vagy: különösen) meg hasonlít az, kinek szíve és értelme jóval korábban megsejtette és le is leplezte a különböző társadalmi formák egyformaságát: „Az egyikben a nép egy embernek, a másikban többnek, a harmadikban saját magának van alávetve”. Nevezem szerencsédnek, Saint Just, hogy a félelmetes logikád ellen képmutatással védekezők éppen akkor számoltak le veled, midőn már nem érezted képesnek magad legféltettebb álmaidat átmenteni a vér folyamon túli, derűsebb partra?

Szinte futva teszi meg az utolsó ötven lépést, majd megtorpanva előbb térdre ereszkedik, aztán mind jobban előredőlve, arcával a földre bukik, a fűbe törölve verítékét.

Gyermekkori nevelőm, Pruzsinszky József, megcsalt lelkű, morgó ember volt. Ahogy öregszem, sok mindenben magára ismerne bennem. Atyám állítólag azért fogadta fel mellém, hogy a Martinovicsék összeesküvésében való részvétel miatt többesztendei várfogságot szenvedett ember elriasszon engem a francia haladó gondolkodók eszméitől. Legkönnyebb volt akkoriban minden honi baj okát a külföldről belopott könyvekre és teóriákra sózni. Itthon különben nem is hallottam Mably és Morelly meg társaik terrornál elrémítőbb, minden emberi szépséget és tehetséget elszíntelenítő doktrínáiról, minden egyéni színt kifehérítő falanszterizmusáról; természet adta egoizmusom tiltakozott volna ellenük. Így viszont származásom köldökzsinórját elszakítva bár, de az előjogok korlátjai mögött csak az óvatosak kényelmével kukucskálva ki, iszonyattal

töltött el a jakobinusok fanatikus ítélkezése dinasztia és osztályok felett, a kivégzési kampányról nem is beszélve. Ha nem nevelték volna belém a Robespierre-ek és Saint Just-ök kárhoyatos példájától, kiszámíthatatlan tetteitől való rettegést, talán nem futok meg az itthoni elképzelt borzalmak elől...

Hátára fordulva magasba tekint. Álló fellegek. Mint ki nem hunyó szikrák, méhek röpködnek a sövényen túli, színes kaptárak felett.

De ha nem ismerem meg az emigrációban Saint Just igazi hagyatékát, az uralkodó viszonyokat kiszolgáló eszmetárat túlélő gondolatait, aligha jutok el odáig, hogy fölfedezzem ezt a nyugalmat és életerőt, amely most körülvesz. Mindennek hagyománya, értelme van itt. Egy sújtás, egy barázda maga a folytonosság. A szomjúság, amelyet érzek, nemcsak a forróságnak vagy kádakban kavargatott, vérszínű boraimnak szól, de mindennek, ami még felfedezésre vár. Más ez a mohóság, ez a kényszer nélküli sóvárgás, mint a menekültek, vagy mint a csatatéren cserepes ajakkal seblázban hánykolódók szorongató szomjúsága.

Kóborol, gyümölcsfák szirmainak illatával telve. Egy kis állóvíz buborékos felszínére felfújt békák telepednek. A tiszta víztükör fölé hajol. Egy pillanatra feltűnik képmása, már nyúlna is utána; aztán zavaros, fekete-rőt foltot lát a fölkavart víz színén. Nem szemét fedi el, hanem – mind távolabb tartva maga elé tenyerét – a tökéletlen tükröt.

Sietve, feldúltan indul meg a ház felé.

A hely tudata az idő lassú, sötét hullámozásába veszett. Mint elsüllyedt hajó sodródó tárgyaiból, a fel-felsejlő képtörédekek üszkös csont, alvadt vér villanásaiból kezd összeállni a katasztrófa képe. Ezen a vidéken kezdte meg Jellasics bosszúhadjáratát Lambert meggyilkolásáért. Több mint harmincezer fős hadseregével támadt alig félannyi magyar népfelkelőre.

Röpke fuvalat; a szakadt szirmok szétrebbennek. Száguldanának, de csak szontyoli hópilinkézés lesz belőle.

Lehunyja szemét, megáll.

Úristen, mi ez? Megkésett bűntudat? Minek gyötöröm magamat. Úgyis eleve minden halálra volt ítélve. A nagy lelkesedések kora lejárt. A szellem palackba zárása elvégeztetett.

Milyen helyszín ez. Csontot, vért rég elhantoló. Csak nyitott szemmel járj. Nem ugyanaz az átdöfött föld, nem ugyanaz a mérgezett folyóvíz, nem ugyanazok a felperzselt tanyák. És mégis...

Hazatérve, ha fáradt fejem lehanyatlik, mintha ugyanabba a vízbe lépnék, amelyikben egy agyonlőtt ló puffadt teteme mágnesként vonzza a viaszsárga hassal a víz színére fölbukkanó halakat. S folyóba hajló fűzfaág hintáztatja a ló ifjú gazdáját, a kengyeléből kifordult, tótágast állt huszárt. A szelíd habok többnapos sörtét szappanoznak. Tátogó szájak, meredt tekintetek a halál tele hálójában.

Mintha ugyanabban a földhorpadásban hevernének egy rakáson az átvágott torkú asszonyok és a felkoncolt serdülőkorúak. S a meredek oldalban, egy ölnyi tisztás lekaszált szénarendjének szélén két pár szederjes fül, láthatatlan fejeikről lemeteszve, mint kis csomóba száradni kitett, kékhátú gombák.

S a kívájt, agyagos üregekben ugyanúgy, égnek rugaszkodott lábakkal a járómarhák: húsuk csontig lerágva.

És megint az elhagyott pusztaság, a tanyák hamuban, vér-
üszökben. Csak egy nyögve, zokogva éneklő vénasszony, hunyó parázs mellett kuporodó. Rongyai alatt selymes tolluval tömött kispárnát szorongat.

Csak hát ez a hazatérés nem ugyanaz, mint a menekülést megelőző búcsúvétel volt. Akkor családi menedékhelyre jöttem erőt meríteni, hogy vállaltam a bujdosást, a megfutamodást. Most az örülethez, hogy merjem-e kihívni magam ellen a veszélyt. Lehet, hogy minden bátorságom ennyi volt: ezt végiggondolni!

Barátaim régóta nincsenek, családom egyre elégedetlenebb kedélyállapotommal. Hiába áltatom magam azzal, hogy csupán a fizikai egészségem romlott meg, nem a lelki.

Hazavánszorogva megiszik egy kancsó bort, becsukja a zsálutáblákat, felhúzza a falakon függő és a nagy állóórák régi zenélőszerkezeteit, gyertyatartókat helyez az ágy két végéhez, meggyújtja a gyertyákat, s felöltözve hanyatt fekszik az ágyban, mint egy ravatalon. Összeszorított szájjal könnyezik, majd hangos, csuklásszerű zokogás rázza. Az órák más-más melódiát – indulót, menüettet, mazurkát, altatót – játszanak.

Legalább nem hallom a sírásomat!

4

Kürt harsan. Zölden hullámszik a síkság. Az ég alja rózsaszín. A hajtók kiáltozni kezdenek; pórázon vezetik a kutyákat.

Eötvös a vadászok közt lóháton, könnyű vágóban indul meg az erdei hajszára. Előtte nyúlfióka szökdel ügyetlenül. Maga elé emeli puskáját, de megsajnálja a nyulat. Nem lő. Tőle jobbra, a lejtőn felkapaszkodó lovas elsüti fegyverét. Vadászkutyája megiramodik, de egy pillanatra megtorpan; a sűrű tüskebozót nál váratlanul egy vastag farkú, gubancos kóbor kutya bukkan fel. Versenyfutás a zsákmányért, majd marakodás közben a gazdátlan eb a vizsla hátába harap. A vizsla nyüszítve forgolódik, társai máris ott teremnek, és leteperik a gazdátlan, kiéhezett ebet. Az habzó szájjal, őrjöngve marcangolná valamennyiüket, kétségbeesetten igyekszik fejét kiszabadítani. Egyik vadász lováról leugorva közlelő lő a vergődő állatba; a vadászkutyák szétfutnak. Csak a megmart, fényes szőrű vizsla őrzi, szagolgatja morogva kimeredt szemű, élettelenül is vicsorgó merénylőjét.

„Biztos veszett volt, nemcsak kiéhezett – mondja, aki lelőtte. – Hamar a szájkosarat!” – mutat a megharapott vizslára.

„Állatorvost! – kiáltja a kutya gazdája. – A többit is jó lesz elkülöníteni.”

Egyik hajtó lóra pattan, társai kifulladásra, szájkosarakkal kerülgetik az úri kutyákat.

A hajsza abbamarad. Oda a vadászhangulat.

Eötvös a nyeregből lenéz az eb hullájára. Mintha szánakozna.

Lovaglás közben fogai összekoccannak.

Forrón süt a nap.

Nem volt engedelmességre, szolgálatra beidomítva. Ettől kell félni a többit. Ettől a veszetheztől.

Ha nem ő támad, még ennyi esélye sem lett volna. A megszelídített falka szétépte, megnyuvasztotta volna gazdájuk segítségével is. Felettük már győzedelmeskedett a spekulatív közakarat. Egyenlő joguk van a lapuló szimatolásban, az engedelmes hajrázásban, a szolgálatkész pusztításban. Hogyan is állunk ezzel az ügyel, Saint Just polgártárs? A legnyomorultabb és legszánalmasabb nép az lesz, melyet saját jogai nevében, unostalan azokra hivatkozva nyom el, alá meg demagóg vezére.

5

Testes, kényelmes bútorok a beözönlő fényben. Néhány megbarnult, elhalványult portré társaságában, közepén, díszes ke-

retben egy nagyobb méretű festmény. Zrínyi kirohanását ábrázolja.

Eötvös ágyban fekvé hallgatja bórszéken ülő vendége, gróf Charles de Montalambert francia politikus kenetteljes szavait, s közben merev nyakát óvatosan forgatva, a kertben virágokat szedő lányának mozdulatait követi a nyitott ablakon keresztül.

Ilona vékony bakfis még, csak a krinolin mutatja érettebbnek alakját. Eötvös tekintete most egy szénfekete rigóval az ágak közt kalandozik; színét tekintve pávánál, pelikánnál magyar címerbe illőbb madárnak találja.

„Pesten járván, gondoltam felhasználom az alkalmat, s pótolom mulasztásomat. Minthogy a báró úr hozzám eljuttatott műve* kizárólag a jelenlegi viszonyok bírálatait tartalmazza, és azokra a veszélyekre szándékszik felhívni a közfigyelmet, amelyek a fennálló állami berendezkedésből adódnak, nyilván természetesnek fogja találni, hogy válaszomat elhalasztottam addig a pillanatra, amíg lehetőség kínálkozott személyesen találkozni önnel. Ugyanis tisztában vagyok azzal, hogy az önök postája is azt az alkotmányos elvet követi, amely szerint levélrendőrség nélkül nem lehet kormányozni; csak hát, sajnos, kevésbé gyakorlott kézzel jár el, mint ahogyan ez Franciaországban történik, miáltal egy csomó levél a felnyitáskor tönkremegy. Ezért el sem jut a címzett kezébe... Siettem a Svábhegyre, de sajnálatomra csak halovány női arcok, kisírt szemek fogadtak.”

„Ez azért túlzás...”

„Az egész család az ön megfélemlítésére panaszkodott. Aggódnak a báró úr egészségéért. És látom, nem alaptalanul.”

„Á, nőm attól tart, hogy még meg talállok zavarodni. Engem egyelőre csak a hűlés környékezett meg. Ám az sincs kizárva, hogy a vadászon lovaglás közben megrándult a hátgerincem.”

„De ez az elzárkózás minden és mindenki elől, már korábban is...”

„Hazajöttem... egy kicsit magamba szállni. A gróf úrnak bevallhatom: nemcsak felületesen kezelt, elhanyagolt emlékeimre voltam kíváncsi, hanem arra is, hogy mit várhatok jövőre önmagamtól, attól a valakitől, akit még nem ismerek. A mai idők megkövetelik, hogy takarékos, jó gazdák legyünk. S én lassacskán elmondhatom, hogy saját magamon kívül más birtokkal nem rendelkezem.”

„Ön túlságosan szerényen ítéli meg helyzetét. A báró Eötvös József név ma is többet jelent pusztán erkölcsi értéknél. Vagy inkább: ma különösképpen. Önt szeplőtlen hűsége a Monarchiá-

hoz tulajdonképpen már rég hössé avatta; ám ezután, őfelsége Ferenc József császár kegyének köszönhetően, a báró úrnak alkalma lesz gyümölcösöztetni is a Burgban szerzett tekintélyét.”

Eötvös vendége tolakodó tekintetét követve észreveszi az ágy melletti asztalkán a félig összehajtott ívet s rajta megkezdett fogalmazványát. Váratlan indulattal kap utána, s gyűri össze. A gróf atyai szelídséggel teszi Eötvös ökölbe szoruló kezébe puha tenyerét.

„Fölösleges titkolóznia előttem. A véletlenül megpillantott megszólításból úgyis kitaláltam: megérkezésünk pillanatában ön azon fáradozott, hogy kifejezze legmélyebb háláját a legmagasabb kegyért és jóságért, amellyel a császár önt rendkívüli birodalmi tanácsossá kinevezni méltóztatott.”

Eötvös, mint akit megszégyenítettek, elernyedtt ökléből az asztalra ejti az összegyűrt papirost. Majd kínos arcándulással lassan kibontja, kisimítja, hogy láthatóvá váljanak a tintával írott sorok.

„Már két napja, hogy leírtam ezt az első mondatot. A dátumból is láthatja a gróf úr: 1860. május elseje... Azóta itt tartom, az orrom elé dugdosva folyton. Mivel én csak afféle biedermeier hős voltam világéletemben. Tétlenségemből csupán egy-egy nekibuzdulás lendített ki olykor. Az ilyen, inkább szenvedőleges, mint tevékeny jellemet csak szem előtt levő inger képes, ha képes, valamilyen elhatározásra bírni. Miután sikerült magam elé idézni néhány tragikus emléket, még betegen nyögdecselve is igyekszem rajta tartani szememet ezen az ív papiroson, amelyikre egy kivételes pillanatban volt bátorságom ráírni a nemet. Most már csak a folytatáshoz kell erőt gyűjtenem.”

„Á, báró úr visszautasítja az uralkodó kegyét?... Ha értesülésem nem csal, nem egy udvarias könnyedséggel elejtett kívánságról vagy ajánlatról van szó. Az ön kinevezése az ifjú Ferenc József császár részéről megtörténtnek tekinthető.”

„Annál nehezebb lesz felsorakoztatnom indokaimat.”

A gróf elképedve nyúl a megkezdett fogalmazvány után.

„...egyszersmind egy minden hű alattvaló számára kínos helyzetben találok magamat, mert be kell vallanom, hogy – olyan

okokból, amelyeknek elhárítása nem áll hatalmamban –, a legmélyebb tisztelettel kérnem kell felmentésemet a Felséged kegye által nekem szánt feladat alól...”

Mialatt a gróf olvas, Eötvös hosszasan bámulja belépő lányát. Ilona, amint kezében a fehér fürtű orgonaággal megáll, apja hihetetlen hasonlóságot fedez fel egész alakjában – mintha visszatértek volna a hajdani májusok: csigákba göndörödő, fekete hajával, hűvös patakvízként simogató, játékos mosolyával aszszonya lépett volt be így valamikor a leszüretelt meggyel, vagy a halovány kerti violákkal, aztán szó nélkül leült a zongorához, és Mozart-melódiát játszott, egy gyengéd dalt, régi hangulatokba ringató álmodozást; miközben ő a medvebőrre dőlve hallgatta, tudós kalendáriumok és álmoskönyvek fakult lapjait forgatván szórakozottan a karos gyertyatartó pislákolásánál.

A vendég izgatott hangja rázza fel ábrándozásából.

„Miben reménykedik ön, tisztelt uram? A francia nép, amely állítólag az Istentől nyerte a kezdeményezés, a küldetés jogát e világon, engedelmesen fejet hajt már mióta császáranak, pedig a mi III. Napóleonunk nem ősi királyi dinasztia sarja, és három esztendeig kénytelen volt elviselni a köztársaságot.”

„Az, amit az államművészet területén Richelieu-tól a legújabb korig az ön hazájában véghezvittek, engem mindig a francia kertművészetre emlékeztetett, amely mint minden versailles-i divat, beutazta a világot. A szabadon növő erdőre egy szabályos város formáit kényszerítették rá, és addig nyesegettek minden fát, amíg zöld lombja beillett az egyenes falba... De vajon következik-e ebből, hogy annak a formának, amelybe oly hosszú éveken át belekényszerítették a fákat, most már örökké meg kell maradnia? Vajon – ellenkezőleg – nem teljesen bizonyos-e az, hogy csupán a kertészek eltávolítására és az örökös nyesegetés és erőszakolás feladására van szükség, és mindezek a fák újból természetes alakot fognak ölteni?”

„A báró úr, legalábbis az emigrációban, a demokratikus eszmék győzelmét beláthatatlan ideig lehetetlennek tartotta. Okos konzervativizmusát, ha nem csalódom, az a meggyőződés is táplálta, hogy országuk nyugodalmas fejlődése csak a történelmi jog talaján maradvá garantált. Amilyen hűségesen követte ön az uralkodó eszmék útját, mint úszó fellegeket, tisztelt báró úr, éppoly kevés figyelmet méltóztat fordítani ezúttal az elvont

számításokat gravitációként földhöz kényszerítő tényre, miszerint taktika nélkül nem lehet uralkodni. Márpedig a Habsburgok évszázadok óta remekelnek az uralkodásban. Ezek szerint tehát hamarosan rá fognak jönni arra, hogyan óvhatják meg a Monarchiát a felbomlástól.”

Ilona vázába teszi a virágokat. Az ágy mellett elhaladva, ujjbegyével könnyedén megérinti apja homlokát.

„Apámnak láza van! Túlságosan felizgatja magát minden áldott percben.”

„A megalázottság forrósága” – gondolja párnára hanyatló fejével Eötvös. Halántékán, nyakán bolondul üt a vér.

A vendég feláll, ellép az ágy közeléből. A lány tekintete az egyik falióráról a másikra szalad. Mindenik mánus áll. Zavart mosollyal fordul az idős vendéghez.

„A szomszédasszony jércét süt kakukkfűvel. Mikorra elkészül vele, nálunk akkor lesz dél.”

A vendég kezébe veszi kalapját.

„Addig sétálok egyet. Nézelődöm egy kicsit.”

„Itt ugyan nem sok látnivaló akad. Az udvarok némák; keresztelés Isten tudja mióta nem volt. De van egy kótyagos vénember. Az aztán egy tucat gyermeknél többet ricsajozik.”

6

Kint alábukott a nap.

A szobában minden sápadt, homályos, kékes. A mozdulatlanul fekvő Eötvös körvonalai szinte kivehetetlenek.

Ilona az ablaknál állva különös, orrhangú énekfoszlányokra figyel.

„Még mindig az útszéli fán ül, és gajdol. Valamit megint franciául, pedig Montalambert gróf már régóta elkocsikázott... Honnan tud ez a hóbortos vénember annyi különös szót franciául? Én az intézetben titokban még Villont is olvastam, mégsem értem, amit mond.”

„Elcsapott tanító az öreg. Amikor gyermek voltam, ölébe ültetett, és oldalakat citált nekem könyv nélkül a Télemakhosz kalandjaiból. Az imént, ahogy kivettem, káromkodásokat szedett csokorba. A franciáknál a káromkodások nem olyan köznapiak, mint nálunk; elegánsabb, bravúrosabb nyelvtudást igényelnek.”

Ilona leül apja mellé az ágy fejéhez. A szoba belseje már, mint kútmély, sötét és hideg, csak a falakat világítja meg kintről némi fény, végigdereng a festmények képkeretén s itt-ott az olajjal dúsan kent ruhák, méltóságteljes arcok világosabb, derűsebb festékfoltjain. Ilona felnézve a szentképek Gábor arkangyalánál fenségesebbnek látja most a magasban Zrínyit. Nem érti, hogyan képzelhette kicsi korában, hogy azon a képen kivont karddal atyja hadakozik.

„Miért volna bolond szegény?” – kérdi Eötvös.

„Mert egyvégtében mindenkit gyaláz.”

„A parasztokat soha. Csak a vármegye urait és a császár minisztereit csúfolja, szidja üvöltözve az újabb nagy adók meg a betelepítések miatt. Semmi mást nem tesz, mint költoget; legfeljebb árjegyzékkel toldja meg a poéták panaszait: ahogy a búza drágul s ocsóval kevertetik – panasolja –, úgy lesz testünk-lelkünk egyre olcsóbb!... Te bolondnak tartod az ilyet?”

„Hát, hogyha fára is mászik.”

„A fáról messzibbre látni.”

„Apám ugrat engem.”

„Meg aztán a földi elöljáróság, a fogdmegek sem figyelnek annyira a légből (el)kapott hangokra. Gondolják: hamar elszállnak, akár a krákogás. Nem úgy, mint amikor egy sötét lebujsarokban izgat, lázít, tüzel egy megkeseredett Petur... Mi az, nem gyújtasz gyertyát?”

Ilona mintha felrezenne; majd halk dűnnyögés után – „Olyan jó így a sötétben üldögelni...” – mozdulatlanul gubbaszt a széken.

„Apám, látom, nem irtózik tőle, amiért bolond. Inkább mulatságosnak találja.”

„Egyszer felolvastam neki néhány sort Kossuth angliai beszédéből. Azóta Kossuth barátjának tart engem is. Az öreg tanítóról beszélek... Ami igaz, Kossuth sok mindent reálisabban ítél meg az emigrációból; akárcsak annak idején jómagam idegenben,

midőn ő vergődött, roskadozott itthon a fölös terhek alatt. A távolság vagy talán az idő közelít bennünket, régi ellenfeleket egymáshoz? Vagy valami sokkal személyesebb... fájóbb erő. A te korodban, gyermekem, a kategorikus akarat, ítélet, az eszme vagy inkább a rögeszme indulata volt bennünk a döntő... Ilona, alszol, ugye?..."

7

„Apám miért égette a gyertyát egész éjjel?"

„Lehet, hogy félttem. Előbb azt hittem, önmagamtól kell tartanom. Talán a láz miatt volt, de mindegyre a császár alakját láttam megelevenedni, pedig ezt a házat az Isten megőrizte Ferenc József képe nélkül. Az éjjel mégis, mintha kísértetekként össze lettünk volna zárva, s én, akár a határbeli kőszent, meg sem tudtam mozdulni a színe előtt... Aztán eltűnt. Kis idő múlva mintha lépteket hallottam volna a ház körül..."

„Ezúttal valóságosakat."

„Honnan tudhatnám biztosan. Csak annyit konstatáltam utólag, hogy öreg fejjel gyáva lettem."

„Apám volna öreg és gyáva, aki negyvenhetedik esztendejében két vérmedvét ejtett el?!"

„Felriadva gyertyát gyújtottam. Az volt az érzésem, hogy valaki kintről rám sunyít, a zsalugáterén keresztül alattomosan figyeli minden mozdulatomat. Tán még a gondolataim után is spionkodik... Reggelig ott ültem virrasztva az ablak mellett. Mint áttetsző forrásvíz ömlött végig a hajnal a kerten. Szinte kikapintható lett a fákön a forradás, a harmat a virágok gyűrődéseiben."

„Hadd lássam, nincs-e ragadós gyanta vagy virágpor sárga feltja az apám ujjbegyén."

Ilona játékosan végigcirógatja apja kezét, karját, fázósan összehúzott vállát, majd a teleírt papírlapokra téved tekintete.

Ujjongva kapja fel őket.

„A csúnya éj elszállt, de ez megmarad! Valami nagyon szépet végre írt megint apám."

„Szépet? Azt talán még könnyű lett volna... De az igazat írni!..."

Ilona félhangosan olvassa a megszólítást: – „Felség!" –, és csalódottan ejti ki kezéből a papírlapot.

„Csak egy hivatalos levél?”

„Csak.”

Eötvös kimerülten ül le az ágy szélére, s dideregve húzza nyakába a takarót. Két keze szívmagasságban összeér. Ajkán meg-megújul a remegés, mintha hangtalanul imádkozna.

„... Felséged az események során indítatva érezte magát arra, hogy a magyar alkotmányt felfüggeszse. Kötelességem, hogy legmagasabb elhatározásainak magam alávessem, és mint eddig, ugyanúgy a jövőben is pontosan teljesítsem azt, amit az államnak felséged által megszabott rendje az egyes polgártól követel; azt azonban, hogy tevékenyen részt vegyek olyan intézményekben, amelyek annak az alkotmánynak a helyébe kell hogy lépjenek, amelyre esküt tettem, és amelyek így egyenes el-
lentétben állnak ezzel az alkotmánnyal, azt, legkegyesebb úr és császár, lelkiismeretem nem engedi meg nekem...

Ha egy olyan ember számára, aki egész életében kitartott a monarchikus elvek mellett, létezik súlyos helyzet, úgy az ilyen az, amikor nem tehet eleget uralkodója kívánságának. Annak a helyzetnek, amelybe teljesen váratlan kinevezésem révén kerültem, a súlyossága kimentheti a nyíltságot, amellyel eljárásom indokait kifejeztem kötelességemnek tartottam.”

Ilona szalad be hozzá, valósággal ropognak szájában a szavak.

„Kint ragyog a május. Ez az igazi orvosság, gyerünk! Segíték felöltözni apámnak.”

Álmosan hunyorog a vakító fényben. Legszívesebben az állatbőrre fekdne, mint régen.

„Könnyű a medvének – gondolja –, neki nem okoz gondot a tavasz. Télen kialudhatta magát.”

***Baró Eötvös József: A XIX. század uralkodó eszméinek befolyása az álladalomra, Pest, 1851, 1854 – Eötvös a tanulmányt elküldte kora jelentős társadalomtudósainak, köztük Charles de Montalembert grófnak is.**

GERARD SMYTH versei

KABDEBŐ TAMÁS fordításában

Semleges Írország

Mikor a lámpák elaludtak
Európában, minálunk Írthonban
világított a konyhatűz, a
házi lámpa és a villámfény
egy-egy szent helyen.
Írországnak nem volt veszteni valója.
Népi gyógymódok voltak
divatban akkoriban,
Connemara
kőfalai félre dőltek,
a férfiak
bevonultak a templomba is.
A városokban, ahol temettek
és eladták földjeiket, az emberek
táncra perdültek éjszakánként,
nappal pedig mulatoztak,
és vidékenként lekaszálták
a sporttelepek fűvét.
A parton állóknak integettek,
és volt, akiknek kiabálták:
emigránsok Isten veletek!

Elképzelt memóriák

Csontos ujjról lehull a gyűrű
a szerencsepénz kihull a lukas zsebből.
A költők téli ódákat zengenek,
a tisztítandó fényről szólókat.
A keleti szél fú, mint a háborúban,
majd enyhülésre Északnak fordul.
A szántón a varjú tintacsepp,
a városokban sirályok szárnyat vetnek.
Ugyanott lakik az ember,
otthon, munkája, istentisztelete,
melyeket elrabol tőle az éjszaka.
A hajnal a felhők mögé bújik,
házzról házra jár, meglátogatja
azokat, kik még belegöngyölődnek
a konyhájukban elmosott edényeknek
piszkos vizébe.

Megőrzött dolgok

A dolgok, amiket megőrzünk, haszontalanok:
a vörös zászló, a porcelán lovacska,
a kalendárium azóta, mióta John Lennont lelőtték.
A padlás kacatjait és a fészerét:
évek avított tankönyveit
és a nyert serleget,
a szobrot tört darabjaival,
az összekarcolt gramofon lemezeket.
Az ácsdobozt szerszámaival,
az üdvözlőkártyákat,
melyek szerelemre,
házasságra, bajokra emlékeztetnek.
A játékszereket, melyeket eltűntnek
hittünk, a régi Kodak is itt van,
nyári pénzből vettem, benne a
film bezárva, mi titkokat őriz, megfejthetetleneket.

Vallejót keresem / A Montparnasson /

Az emlékművek között keresem
Sergét és érzelgősen táncolok
a virágoslányokkal, akik
öntözik a virágokat, és ráejtik
sírjára a cigarettahamut,
mely maszkja ma már.
Vallejo, hej a holtak
térképén voltál már,
bár én a Tizenketek sarkán
sem leltelek.

Kétszer is eljöttem, vasárnapokon,
majd a csütörtöki esőben,
a vasrácsos kapun át a te
nyugvóhelyedre, ahol megszabadultál
betegségedtől, viszályodtól,
a vértanúságtól és az erőszaktól,
amiket a holtak térképe mutat.
Nagypénteken szakadt el a fonál,
az utolsó hajnalon pördült az örök kocka, mely felmutatta
és tisztázta kijavított
bűbájversedet.

Caesar Vallejo halott, eltemették.

Mississippi

A helybeli folyó, mely elejétől végig
hordja a nevét az északi tótól
a déli deltáig, Isten földjén keresztül.

Az első idegen útjában az ördög
aki éppen úszni tanul,
de elkerüli a keresztelő helyet.

A folyó időnként sártenger,
másszor kitör, hogy a kormányzó
palotáját Baron Rougenál kerülje.

Vízében csontokat mos, vért kever,
városunk szüksége ez,
és árjával városokat eláraszt.

A rabszolgasorsok óta keveset változott,
bár ők már szabadok lettek, amióta
a múzeumba a folyó képként bekerült.

A folyó ismeri a magányosok
érzéseit, a fény változásait,
mely megvilágítja a lekopasztott fákat.

Mányoki Endre köszöntése

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

Arccal a fénynek

Mányoki Endrének, 60. születésnapjára

Ólombetű-csönd.
Magasodnak köréje a pátosz falai.
A kihívás marad, az engesztelődés messze téved.
Kereskedni kéne a szavakkal, rájuk vetni a hálót,
a szeretet lappangó erejét igába fogni,
megszerkeszteni a csillagok fogaskerék-táncát.
Lépést lépesre írni, mint menüettet szoktak
a hozzáértők, az egymás vonzásában uralkodók.

Hörpintek (mindenhez) valódi világot.
Bennem még mindig a tengerek.
Füst-jelen plusz eszme

Arccal a fénynek.
Cinikus remény tekint vissza a szoba sarkából.
A világ- és létlemezek közt élettörmelék pihen,
ópiumszínezék, fellegek.
Nem bukik le nap kétely nélkül,
szembenéz veled a tükör,
totálkáros a kép, ha leszged fejed.
A tollhegy és a papír metszéspontjában a lélek hever.

Kinn játék, távoli suttogás.
Tündéarcú jövő vigyorog.
A láthatatlan lehetőség puha szárnyát bontja,
a ma tehervonatában ott vagy te is,
milyen jól utazunk.

Augusztusban Székelyföldön leesett az első hó.
Éjszaka történt, az édes-zöldet befedték
a fehér termeszek.
Míg munkált millió csillagfény,
hazamentek a szolgálatos manók,
jó meleg paplan alá bújtak,
az ég hajtotta rájuk a fejét.

A tej csípős, meddő az emlékezés.
Láncfüzerek olvadnak el az időben,
utánuk kérdésekkel terhes jelen marad.
Ami számít, azt testközelben őrzöd:
a szemérmes ellentmondásokat,
az alkalmak dialektikáját,
a csapdát állító szavakat.
A szél szárnyára fénypor tapad.

Majd a későbbi lexikonokban,
ahol költő költő mellett
békésen elfér,
és a rosszallásnak nyoma sincsen,
átszól az egyik a másiknak –
engem is Mauyori, emlékszel
arra a Mozgó Világ, Irodalmi Jelen számra?

Mányoki Endre köszöntése

CZAKÓ GÁBOR

Mányoki 60 éves

A mikor bő harmadszázada a havilappá alakulandó Mozgó Világhoz kerültem, Mányoki Endre már előretolt helyőrségként várt. Mint a szerkesztőség Benjáminja és a versrovat gondozója.

Lényéből és munkájából a középkorú újonc kiolvashatta a Mozgó-legenda lényegét.

Először is vidám volt, remek tréfamester, örökké szikrázott körülötte a levegő. Szokás volt havonta vacsorára hívni a társaságot – már akinek alkalmas volt erre a lakása. Mentünk Jollikához, a takarítónőhöz is, csodás töltött káposztát kaptunk! Mindig Bandi volt az est fénypontja.

Szakmai alázata valamennyiőnket megdöbbsentett: lelkiismeretesen elolvasta a kocsiderék-számra érkező versezeteket. A vérdilettánsok – ma már ilyenek nincsenek! – műveit is, és hosszú levélben magyarázta el nekik mindazt, amit ők saját körülményeikből nem tudtak kihüvelyezni.

Most, e percben fölötlik bennem valamelyik Pegazus-herélő szerző rigmusának egy töredéke. Az illető a társadalom túlszervezettségéről írt hosszadalmas klapanciát, és a műveltségét fitogtatandó latinul próbálta alkalmazni a refrénben. Egy szótág híján sikerült is neki: „Csak *orgazmus* és semmi más!”

Gyakran segítettem neki a válaszlevelek kazlát elcipelni a postára.

Endre bátor volt. Az ilyesmi egy lapszerkesztő esetében elsősorban szellemi vonásként értékelendő, de abban az időben politikai bátorság is szükségeltetett. Miként manapság...

A főszerkesztő havonta kapott parancsot Aczél titkárságától, hogy ezt a két-három-négy embert távolítsa el a szerkesztőségből. Természetesen sem Veress Miklós, sem Kulin Ferenc sosem engedelmeskedett. Bandi ritkán került a célkeresztbe, viszont kezdő volt, bennünket, idősebbeket – talán – védtek műveink, ismertségünk. De az is lehet, hogy a rendszer már kimúlt a 80-as évek elejére, csak titokban tartották, mint Nagy Szulejmán halálát a törökök Szigetvár ostromakor. Kellett az idő a sorok és a nagy országfosztás rendezéséhez.

Befejezésül álljon itt egy jellegzetes Mákonyi-történet!

Történt, hogy behívták katonának Tárnok Zolit, Szabados Árpádot, Reményi Jóskát a sajtószázadba, kiképzésre. Endre küldött nekik egy hatalmas, tervrajzok szállítására szolgáló kartonhengert, benne egy zsömlét, amibe belerejtett egy fél méteres reszelőt, s mindezt becsavarta egy Szökési Útmutatóba, majd a hengert föltöltötte pattogatott kukoricával. Az elhárítás átengedte a csomagot, s megdicsérte Szabadosékat, hogy milyen rendes kollégáik vannak, akik utánuk küldik a munkát.

Mányoki Endre köszöntése

ZALÁN TIBOR

Akrosztichon-vázlat a hatvanéves Mányoki Endre nevére

Mentünk a vízmosásban rogyadozó léptekkel meneteltünk és a partba vájódott kiszáradt meder mindegyre lefelé tartott velünk le a sötétbe és mi felkiabáltunk LE A ROMANTIKÁVAL és mi lekiabáltunk AKARJUK A KALAND S A REND PÖRPAVARÁT és még összevissza kiabáltuk MI ELLENETEK HARCOLUNK ÉS ÉLJEN A NEM A NEM A NEM

Állatok jártak hangoskodó nyomunkban bátoratlanul s mi egykedvű daccal lépkedtünk egymás mögött és egy idő után azt vettük észre már nem tudjuk hogy hova megyünk és mi vár ránk ha majd odaérünk és vár-e valami és valaki vár-e és legalább egy valahogy vár-e ott ránk

NYerítettek fölöttünk a csillagok közben egyre fogyott az élelmünk vizet már csak gilisztás pocsolókból ittunk nagy kortyokban nekihasalva a sárosan csillogó foltoknak fogaink között hangosan csikorgott a föld éjszakánként hanyatt fekve álmatlan lázban néztük hogyan férgesedik meg az ég is fölöttünk

Ott kell lennie mutattál el valamerre pedig már valamennyien tudtuk hogy a Nagy Indián Könyvek és a műanyag Winnetou-k kora végérvényesen lejárt és mégis te elmutattál és mégis valamit tudhattál legalább annyit hogy valahol máshol lennie kell valaminek és mégis mi elhittük ezt hogy valahol máshol lennie kell valaminek mégis

Ki kellett volna mondani már az elején hogy eddig is túl sok vér veredett el a bakancsaink hagyta nyomokban ahhoz képest hogy nem jutottunk el sehova és megállapítani kellett volna honnan a vér és valakinek fel kellett volna mérnie meddig és hogy kitart-e még valahára

Ellenségeink nem voltak csak gyűlevész gyáva kis sakálok környékeztek meg bennünket néha melyeket egy-egy rúgással arrébb penderítettünk a kis belezők akkor még javában aludtak késeiket szorongatva mindkét ráncos csecsemő-kezüikben talán még ők sem tudták álmukban is készülnek ránk egyre csak ránk készülődnek

Ne gondold testvér hogy a permanens forradalmak idején nincs helyünk a térképeken tűnődttél és esténként tábortűzet raktunk mint az úttörők és olyankor a nappal fonnyadt hosszú hajú lányok testébe is visszazökött a nedvesség szélbe hajlongtak holdfény alatt táncoltak és visongva hanyatlottak el a magas fűben hirtelen

Dönteni kellett végül elhagyjuk-e a vízmósást mert már túl sokáig vesztegeltünk itt az ígéret földje pedig nyilván nem ebből a szorosból nyílt senki számára de ha innen elmegyünk elhagyjuk egymást is tudtuk ezt mert nem tart majd össze bennünket a reménytelen két part szoros párhuzamosa egyébként pedig mi más vagy mi a más

Rakétákat lőttek még ki az elől haladók néha melyek válasz nélkül szántottak végig az égen s haltak bele a horizontba eltévedtünk már biztosan tudtuk bizonyára Che is meghalt mondtad vastag bajszod alatt bizonyára a forradalmak ideje is lejárt csukta be a Nagy Indián Könyvet és körbe álltunk akkor és a hajnalba csorgattuk ott a könynyeinket és Winetou műanyag szívecskéjére csorgattuk

Elválásunk halkabb és könnyebb volt mint gondoltuk nem szorongattuk egymás kezét búcsúzóul megmarkoltuk a lányok kemény mellét s csak reméltük hogy gyereket ültettünk beléjük az úton senki sem nézett hátra lehet már senkinek sem volt hozzá háta és csak meneteltek némán a papírmásé-figurák és csak hallgattak a hátra hagyott hulláik a vízmósásban

Mányoki Endre köszöntése

NAGY ZOPÁN

Kedves Endre!

Ne számíts most kevesebbre: köszöntésed fény-jelezve!

Minden(féle)ség netovábbja (itt):
Árnyék-lét, Platón, barlang szája, hit...
Nyár-etűdök, Nap-sörények* lidérce,
Oldások, Mozgó Világok idézve...
Katedrálisban (Vétlen) iázó:
Indirekt (jó) Baltazár, a látó...

Ellen(el)fojtva sorscapások nyakát:
Nem nyelve félre víziók mocsarát...
Derül tehát, ami(be) derülhet – és
Remény-lépcső vibrál – ez sem lesz kevés:
Eternitás**, aranykőd, elengedés...

Halhatatlan mesterek hangja hallik:
A Te rendelésed mind megőrződik...
Transzparencia, ismét „csak a mában”.
Vagyunk léptenként:
A bizonyos Időtáv távlatában. =
Nincs sok tévedés...

*„Feltételezem, hogy az olvasó elfogadja az Oroszlánság örök ideáját, s fenséges megkönnyebbülést érez az idők tükrében szaporodó egyetlen Oroszlán láttán. Azt ellenben nem is remélem, hogy ugyanígy viszonyuljon az örök Emberiség fogalmához...” (J. L. Borges: részlet Az örökkévalóság történetéből.)

**„Aeternitas est merum hodie, est immediata et lucida fruitio rerum infinitarum.” (Nem más az Örökkévalóság, mint a pusztá ma, végtelen dolgok közvetlen és tiszta élvezete.)

Mányoki Endre köszöntése

BOLDOG ZOLTÁN

Mányoki Endrének lenni

Mányoki Endre vagyok. Ott ülök a Képző mellett egy kávézóban, éppen tonikot rendelek magamnak, külön kisüveges ásványvízzel és jéggel. Összeöntöm, fröccsöt csinálok belőlük, mert a tonikfröccs olyan, mint a neoavantgárd. Mindkettőt szeretem, mert nem mindennap ihat az ember egy Endródi Szabó Ernő-verset. Például ő az egyik költő, akiről beszélni fogok ennek a két srácnak, akikkel találkozom délután három és négy között, az államvizsgák eredményhirdetésének szünetében. Múltkor valahol ott fejeztük be a beszélgetést, hogy milyen volt a Mozgó Világot szerkeszteni, de meséltem nekik a Hitelnél és a Magyar Nemzetnél töltött éveimről is. A Kortárs Kiadó is szóba került. Ahogy ingáztunk ide-oda az időben, rájöttünk, hogy szerkeszteni hálátlan feladat. „A szerző nem azért van, hogy a szerkesztőnek jó legyen” – ez a jelmondat díszelgett az egyik irodám falán, és azóta sem változott sokat a helyzet. A szerkesztő egy láthatatlan figura, aki terelgeti szerzőit a megfelelő irányba, nevét odabiggyeszti az impresszumba, de valójában a saját alkotó idejét más szövegének csiszolásával tölti. Így aztán egy láthatatlan életművet hoz létre, javaslatai ott lapulnak a népszerű szerzők könyveiben, és senki sem tudja, hogy az az ő munkája is. Pedig azon a találkozón a Képző melletti kocsmában ő javasolta annak a fiatal költőnek, hogy a verset másként kellene lezárni. A költő hallgatott rá, átírta, s finoman szólva is a huszadik század egyik nagy verse lett belőle. Nem győzik dicsérni a kritikusok a költemény zseniális zárlatát. Ilyen a szerkesztő munkája, éppen ezt magyaráztam múlt héten a srácoknak, akik már online szerkesztik, tördelik, illusztrálják a szövegeket, szigorúan 10.000 karakter alatt tartva a cikkek terjedelmét. Annyit bír el a mai világ – egy seggel, az üvegre meredő szemekkel.

Megérkeznek végre. Azt rendelik, amit én, belekóstolnak a neoavantgárdba, velem együtt pedig a régi idők szerkesztői munkájába is. Megtanulják, hogy a Skype nem elég a komoly témákhoz. Ahhoz a személyes találkozók, a szerkesztőségi ülések és szobák vagy minimum a Képző közelében lévő kávézók kellenek. Mert szerkesztőnek lenni életforma, közösségi lét, műhelymunka. Értitek? – kérdezem tőlük, és ők már mondják is ötleteiket a következő felolvasóestről. Szigorúan egy vers mindenkitől – mondja az egyikük. Feszes felkonfok, sok bor – egészíti ki a másik. Nem igazán értik, miről beszélek. Egy szerkesztő ugyanis szellemi vezető, nem pusztá szervező, aki összehoz egy rendezvényt. A szerkesztő irányt mutat, felel a rovataért, amelynek szerzőivel legalább hetente összeül valahol. Minimum olvassák egymást abban a világban, amikor a saját művét gyakran csak akkor futja át a szerző, amikor begépeli. Találkozzatok is az emberekkel, ne csak levelezetek velük, terelgessétek őket a helyes irányba, mondom nekik, de ők kattintás-számokról és lájkokról beszélnek. Így nehéz lesz közös nevezőre jutni. Nem baj, ahogy a Nyugatot nézem, ők is hasonló rátával dolgoztak. Arányaiban hasonló volt a nagy felfedezések száma, mint a nagy mellényülásoké, magyarázom a srácoknak.

Közben rendelek egy kávé, s most én kérdezem őket az új felületről. Hogyan kell cikket feltölteni? Hogyan kell megosztani a Facebookon? Átszellemülten magyaráznak, mintha az életük múlna rajta. Olyan ez, mintha régen, a Mozgó Világ fénykorában nekünk is töviről hegylére ismernünk kellett volna a nyomdagépek működését. Nincs mese, itt már koncentrálnak a feladatok, a szerkesztő illusztrál, képet javít, videót vág, tördel, terjeszti a lapot, végzi a titkárnői munkát. Valahol ott veszítem el a fonalat, hogy ne felejtsek el bepipálni valamilyen rubrikát. Visszakérdezek, újra elmagyarázzák. Na, látjátok, ez a műhelymunka, mondom nekik az első korty kávé közben. Ami nekem lecke, tanulás nekik is. Így dolgoznak össze a generációk.

Lassan kifizetem a rendelésemet, megyek vissza a Képzőre, mert alá kell írni ezeket a nyavalyás papírokat. Az adminisztráció nemcsak láthatatlan feladat, mint a szerkesztés, de még haszontalan is. Egy államvizsga-dokumentumból soha nem lesz jó vers. Bár biztos lenne költő, aki költészetté tenné. Majd beviszem ezt az ötletet a következő szemináriumra, és elmondom a srácoknak a jövő heti találkán. Akkor már több mint hatvan leszek, de az életkor önmagában nem érdem, ahogy Ilia Mihály szokta mondani. Ezért nem is árulom el nekik. Kíváncsi vagyok, észreveszik-e.

Mányoki Endre köszöntése

STILLER KRISZTA

Amorf akrosztikon Mányoki Endréhez

Mikor egy férfi felnőtt már az égis,
Álmaiban apró, de mégis csak magas.
Néhány oldalt szerkeszt, a rosszkedve lédig,
Yorick lámpát gyújt, az izzó hatvanas.
Olykor közel, de inkább távol London,
Kiváltképp meg Sexpír, ez itt nem Avon.
Inkább legyen Pest, jó ez, kis bolondom,
Egyre megy, hogy bárka, vagy csónak ring tavon.
Nem számít, hogy mivel: megmentik az embert.
Délben még csak költő, este már celeb.
Rigolyád simogat, míg a türelem vert,
Egy szó, mint hatvan: a százhusz jobb szerep.

Mányoki Endre köszöntése

LÁSZLÓFFY CSABA

Asszociációk négy Mányoki-idézetre

Az összetart(oz)ás kudarca

*„A jégalma a forró tenyerembe tapadt.
Le nem szakadt, el nem eresztett.
ÁLOMMÁSOLAT”*
(Mányoki Endre: Velem, nélkülem)

Leszegett csontjaid. A bába pillanat.
Fölbúdulásod után, persze, alul
vagy az ő szemében megint („magad alatt
vágodafát”). Nem új: a hajlam az úr!

Elsüllyed hát egyszer a te igazad is?!
Hiába pazaroltad el hitedet –
a simogatás érdes és a szó hamis,
valamennyi érved elkérgesedett.

Fogaid közt ropogtatod, mint perecet,
azt a valamit. *Azutolsóesély.*
Fölriadsz. Jobban ragaszkodni nem lehet
ahhoz, kinek minden áldozat csekély.

Megtépázott az idő? Az Úr?... Ne félj,
az úr közönye vár; nincs közös veszély.

A tévutak

*„A kézfej régmúlt mozdulatokat keresgél,
a gerinc a helyére roppan,
az izmok kifeszülnek, s a hasfal görcsbe rándul,
mintha a savak odabent
a jussukat követelnék.”*
(Mányoki Endre: Fenn sík)

Miért is rettegnének ők, akiknek
bölcssége mindnyájunkat ide vezetett!
Iránytűvel – ugyan melyikkel? –
juttattak el idáig. (Hozd a cikcakkba vágott
világvégi térképeket!)

A fény – bármerre nézz – csak látszatszabadulást
ígér; az el nem érhető világot.
(Hol vagytok, ti mesteri tudást
mímelő fényutánzó?)

A vaksi bujdoklásban csak kövekre száradt
sírás, és elsikkadt a maradék öröm.
Midőn már ára sincs, csak árnyéka a tisztaságnak,
arcunkba csap a kihalt utak sötétsége,
mint ellenségözön.

Térmágia

*„Tenyerünk ráfagy a jégalmára.
Elmúltak a nagy történetek, mondtam a fiamnak. Nagy
történetek nincsenek többé.
Felszívódtak, mint a víz a homokon... Nincsen regény, csak
mesék vannak és legendák,
álmok és fantáziák. Kivetülés van.”*
(Mányoki Endre: Velem, nélkülem)

Volt-e külön völgyed a jegenyenyár árnyékában?
Babonás mező. A győztes is illúziótlanul, álétan hever.

A mítosz tartósabb, mint a köveket benövő moha.
Meggyűlt a hazugság; csak rejtett fészkek, kijárat sehol.

Fő, hogy megvan a kéz, mely kapukat nyithat,
s a dörömbölés nyugtalansága visszacseng,

Kétfelől gaz, s nomád szokás szerint
fölösleges hősködés. A dolgok ideje
nincs kimérve, még tartják térfogatukat.

Törvényt is kikezd a métely. Hiszed: szárny-
suhanás vagy mozdulat; de minden önérdek.

Megoldás nincs

*„...ott már érezhető a láthatatlan is. Az anyag csak az anyagot képes szemre venni. Minden más: érzet.
Hit vagy következtetés.”*

(Mányoki Endre: Fenn sík)

Szívni magadba megszállottan a mérget, a rosszat is, származásodtól utad (tulajdon semmiségeid és átmenetek untig ismétlődő saját-magadba) tűrhetetlenül rövid, akár a múmia-korig; hamis érzés, mímelés minden *empátia*. Mennyi minden létező meg sem kísért, miként a halál, mert százszor érzéketlenebb. Akárha a kijelölt kettős pályák, párbajok, értelmezések, perszónák, l'art pour l'art-ok – miért kell(emetlen) mindig választani? Mi kényszerít rá egyáltalán: a környezet? az idő? Csontvázad apránként porlik el, sejtjeidet részletekben falja fel a kikövetkeztethetetlen csend, a fojtogató.

ÉLNI IGAZÁN (néha nem több mint) MEGSZABADULNI VALAMITŐL, MÉG A TISZTÁZATLANSÁG PILLANATÁBAN.

Az átmenet fárasztó; ezért érdemes (közben persze a halhatatlanságot üldözve) túlzásba esni és vakmerőn, vétkezve, még hogyha idő előtt meg is vakulsz: egyre közelebb, közelebb a bűvös (a hazug!) tükörhöz, míg bele nem verted homlokodat.

S ha a rejtély akkor is rejtély marad?

Ajánlatos már előbb felszisszenni.

Mányoki Endre köszöntése

MAJOROS SÁNDOR

Az utolsó atomredaktor

Azon a bizonyos napon Maujori Euobe, a legeslegutolsó atomredaktor vidáman, kipihenten és optimista lelkesülettel ébredt. Ilyesmire emberemlékeztet óta nem akadt példa. Korábbi ébredései nyűgösek, hosszadalmasak és tessék-lássékszerűen voltak. Valahányszor megpittyent a mobil az ágya mellé tett és nachtkasztliként használt Orion márkájú hangfalon, kirángatta Euobét az álom és a nemlét szűkre szabott határmezsgyéjéről, ahol csak úgy teng-leng az ember, céltalanul, mint egy kereszthuzat által megtáncoltatott papírfoszlány, mely nemhogy a szemétkosár, de még a közvetlenül mellette tá Tongó feslett szobapapucs öblét sem képes benavigálni.

Ebben a se nem alvás se nem ébrenlét, de mindenképpen keserű szájját és tömény alhasi gázokat eredményező állapotban Maujori Euobé rendszerint sokáig lebegett, mígnem rászánta magát a fölemelkedésre. Úgy türemkedett föl a tudat nélküli mélységből, ahogy a kenderáztató medence aljára ejtett bugyel-láris vágyódik a fényre: éppen elég apró van benne ahhoz, hogy ne lökődjön ki a felszínre, hanem lassan, vonatottan, a lehul-ló levél cikcakkos-lefelé mozgását visszajáról megidéző utazást mutatva, miközben a létezés meg a tudatosság együttthatójaként keletkezett árvaságérzet gázbuborékja veszi őt közre.

Maujori Euobé maga is tevékenyen hozzájárult ennek a gázbuborékknak a kialakulásához és meglétéhez, ám ennek okait most ne firtassuk. Maradjunk meg ennél a kivételezett napnál, annak is a legeslegelső pillanatánál, amikor az elme már önmaga, de még nedves hernyófonálként gubózzák be az éjszaka rémségei és hányattatásai. Ez az a hol szörnyűséges, hol meg bizakodásos állapot, amikor bármi megtörténhet. Kiderülhet például, hogy lenolaj illatú vasárnap van, nem pedig csatornaszagú hétfő, hogy az este, lefekvés előtt még nyomasztó teherként magára papla-

nozott másnapi tennivalók java része csak potomság, hogy esik az eső, és azt a kínos találkát, ami egy csekély tehetségű szerzővel volt előirányozva, erre hivatkozva minden további nélkül le lehet mondani, hogy az álom titkos összetételű oldószere az éj folyamán sorban lemarta azokat a berozsdásodott lakatokat, amelyek elfelejtett és kínlódba keresett tudás- és emlékmorzsák tározóiba vezetnek, és az ember – nem győzzük hangsúlyozni – ebben a csodás, robbanásszerű helyzetben, amikor sötétségből előbb idő lesz, aztán meg tér, és ez a miskulancia a fénysebességet meghaladó módon terjeszkedik, úgy érzi, ismét megúszott valamit, számonkérést, elszámoltatást vagy ilyesmit, szóval ez a pillanat maga a dimenziók közé csábítgatott és ott foglyul ejtett reményteljesség.

Azon a bizonyos napon Maujori Euobé, a legeslegutolsó atomredaktor tisztán és tapinthatóan érezte tenyerén ezt a csodálatos együttállást, csakúgy, mint a hurkás kezű falusi szakácsnők a lisztet, amikor a rétestésztát nyújtják a műveletre gondosan előkészített konyhaasztalon. Maujori Euobé soha életében nem gyúrt rétestésztát, de pontosan tudta, hogy ezzel a anyagával óvatosabban kell bánni, mint a csalánlevélből készített nyakékkal. Kezdetben csak egy apró gombolyag, amit a kíméletesség ősi módszerével kell kilapítani, és ha az ehhez szükséges türelem is megvan, egyenletesen feszülő, hártavékony alakzat hozható létre, amely a báméskodó kisgyerek szemében csupán a jövő almás, tökös, diós vagy éppenséggel mákos rétesének ősállapota, ám egy tapasztalt atomredaktor tudja, hogy itt bizony a világmindenség modellezéséről van szó, térrel, idővel és a mind ezek közé ékelődő fakó csillagködökkel.

Maujori Euobé régebben konok kitartással tanulmányozta annak lehetőségét, hogy vajon meddig tágítható ki egyetlen pillanat, és vajon mi minden fér belé an block és par excellence. Arra jutott, hogy a rétestészta hasonlat itt is megállja a helyét, mert ha görcsösen húzzuk és ráncigáljuk, hajlamos a megszakadásra, és ez alatt a folytonosság megszakadását kell érteni, ami olyan lyukakat eredményez, amelyek mögül a semmi kukucskál elő. Ha nem képes magán uralkodni, és a feltárulkozó lyukakra fittyet hányva tovább nyújtja és szaggatja ezt a bizonyos első pillanatot, úgy visszaalszik mint a pinty, és annak már bizony tébolyult iparkodás lesz a vége, mert a késés veszett kutyája végig

a bokája után kapdos, miközben ő kábadozva járja be a reggeli rituáléjának szokásos állomáshelyeit.

De ez most másféle virradat volt, az éjjelre nyitva hagyott ablakon akadálytalanul hömpölygött befelé a mézsárga színekbe öltözött nyári kellemetesség, mint valami pállott szökőár magába foglalva mindent, ami nem odaillő: tompa motorzaj közé vegyült madárcsicsergés, az eresz aljáról lefeszett gombaspórák tüsszögésre kiállított biankó csekkjei, egy távoli ventilátor fáradhatatlan, monoton zümmögése, kutyaugatás, gyerekzsivaj, útfelbontás kattogása, mind-mind benne volt ebben a tömény egyvelegben, de csak úgy, ahogy a kígyó a vietnámi pálinkában: látjuk és borzadunk tőle, pedig nem is vele kell foglalkozunk, hanem az általa őrzött nedűvel, amelyet a kígyóval való elegyedése miatt férfias virtussal kell a magunkévá tennünk.

Maujori Euobé, a legeslegutolsó atomredaktor ebben a kozmikus méretűvé tágított, több évet, évtizedet és eónt magába foglaló pillanatban nem csinált mást, csak hanyatt feküdt az ágyában, és a plafon legsemlegesebb részét bámulta. Azért egyszer még szeretnék szűzbográcsból gulyást készíteni, mondta félhangosan, és elmosolyodott.

Mányoki Endre köszöntése

LAIK ESZTER

A Százéves Mester, aki megalkudott a Jóistennel

A Százéves Mester a folyóparti nádasban üldögélt, és botot faragott. Azért faragott botot, mert a Százéves Mesterek ilyesmiket szoktak csinálni. Például. Vagy fűzfásipot hegyezni. Vagy nótázni. Ő éppen botot faragott, és pipázott mellé. Valaha nem pipát szívott a Százéves Mester, amikor még nem százéves volt, csak sima cigit, azelőtt meg még sima mezítlábasat, csecsemőkorában meg még az anyja tekerte meg neki s dugta a csöpp szájába, és langyította mellé a jó erős feketét.

De mire a nagy kort megérte, már csak pipázgatott, mert annál nem kellett azzal törődnie, hogy a bajszára potyog a hamu, és még esőben sem aludt el olyan gyorsan, lehetett a szájában tartva a fodrozódó felhőket nézni, ahogy átvonulnak a nádas felett. A Százéves Mester egyébként is igen szerette az eget kémlelni, megmondta belőle, mikor tűnik fel tehetség a láthatáron.

Zörgettek is egyre-másra a kunyhója ajtaján, ami a nádas közelében álldigált, s nem volt nyugta, szinte még éjjel sem. Folyton jöttek a tanácsáért, hozták a műveket, felolvasták neki, kérdéseket tettek fel, és lesték a bajsza rezdülését is. Igaz, ez benne volt a munkakörében, kitől mástól kérnének tanácsot a tanácstalanok, ha nem a Százéves Mestertől, pláne, ha az már száz éve mások gondját-baját orvosolja. Régebben, amikor még nem százéves volt, emailben, még azelőtt levélben, jóval azelőtt kocsmaasztal fölött kornyadozva, s csecsemőkorában az anyja tolmácsolta gügyögését a tanácskérőknek. De mit volt mit tenni, ha egyszer valaki annak születik, ami.

Mire a Százéves Mester százéves lett, megtehetette, hogy kiha-
jítsa az ablakon az ifjúkorából visszamaradt ketyeréket meg ma-

sinákat, és ha valaki akart tőle valamit, hát annak a kunyhója ajtaján kellett zörgetnie, személyesen. Mert a Mester látni és hallani is szerette, ki kopogtat nála. Az sosem ártott, ha az illető sört is hozott. Ilyenkor aztán kiültek együtt a nádasba, hallgatták a vadkacsák ijedt sápgóságát, a kecskebékák brekegését, a rákocskák motozását, iszogattak és beszélgettek. Meg hallgattak. Mert a Mester ezt is szerette, a fő, hogy együtt üljenek.

A zsenge ifjak előszeretettel zárandokoltak hozzá, már csak a kora miatt is, mert abban az időben, amikor a Százéves Mester százéves volt, már nem voltak bölcs vének, legalábbis olyan, aki bevallotta volna, hogy vén. Aki csak tudott, azon ügyködött, hogy fiatalabbnak lássék, ettől aztán mindenki roppantul el volt foglalva saját magával, és a fene se volt kíváncsi a másik bajára. Híre ment azonban, hogy a Százéves Mester – hacsak nem botot farag magányosan a nádasban – nagy gonddal hajtja oda a fülét, s úgy tud figyelni, mint senki más. Pedig sokszor tényleg csak hallgatott, huncutul csillogó szemmel elnézett a messzeségbe, hümmögött, dörzsölte az állát, megvakarta a fejét, beletúrt a hajába, végigsimított juhászos bajsza, újra megvakarta a fejét, s aztán, ha elunta a dolgot, útjára bocsátotta a tanítványt. Sose mondta meg, hogy tehetséges-e vagy sem, de aki nála járt, tudta, a Mester az égről majd úgyis kiolvassa a jeleket, emiatt nem kell aggódni.

Történt, hogy amikor a Százéves Mester életében elérkezett a nap, hogy betölti a százegyét, hatalmas zörömbölésre ébredt, olyan erővel verte valaki a kunyhója ajtaját.

– Ki az? – kiáltott ki kábán a Százéves Mester, aki előző nap éjfél után ebrudalta ki az egyik nehéz gondolkodású tanítványt.

– A Jóisten! – kiáltott be a látogató.

– A Jóistenit neki! – gondolta a Mester, és korához mérten nagy sietséggel kászálódott ki az ágyból. – Várj egy kicsit, felkapok valamit! – szólt ki a látogatónak, mert azt mégsem érezte illőnek, hogy így negligsében...

– Nem kell, csak a hangom az! – kiáltott be a Jóisten. – Azért jöttem, hogy elmondjam, leszolgáltad hűséggel az idődet, betöltötted a hivatásod, ideje, hogy menj, és mostantól csakis ma-

gaddal törődj. Kapsz még száz évet, ami csak a tiéd, nincs több tanítvány, nincs több zörgető, csak te vagy, írd meg a magad művét, és ne gondold más bajára.

– De hát én... – próbálta közbevetni a Százéves Mester, de a Jóisten dörögdelmes hangon félbeszakította.

– Ez az utolsó szavam, punktum, nem kell hálálkodnod! – S azután néma csend. A Százéves Mester felöltözködve kitérte az ajtót, szölongatta a Jóistent, de nem volt ott egy szál lélek sem, csak a békák kuruttyolása hallatszott a nádas felől.

A tanítvány, aki aznap először érkezett, hiába kopogtatott a kunyhó ajtaján. Csakúgy az utána érkező, és a harmadik, meg a sokadik is. Nem találtak ott senkit. Amikor már elég sokan összegyűltek, összedugták a fejüket, tanácskoztak, s arra jutottak, elindulnak a nádasba, hátha megtalálják a Százéves Mestert, aki időközben százegy lett. Csörtettek a zizegő sás között a folyóparton, de nem leltek semmi nyomot. Hanem amikor a Mester kedvenc üldögélő helyéhez értek, látták, hogy hever valami a földön. Valami botféle. Odaértek, felvették, s hát az a bot volt, amit a Mester faragott magányos óráin. Forgatták a tanítványok a botot, és látták, hogy betűk vannak belefáragva. S hát ahogy kezdték összeolvasni a betűket, láss csodát, ott volt azon a boton minden egyes szó, amit ők azelőtt a Mesternek felolvastak. Lereszkedtek lassan a földre a tanítványok, és csak forgatták, forgatták a botot, olvasták egyvégtében azt a rengeteg sok szöveget, s ahogy felnéztek közben az égre, a fodrozódó felhőkre, hirtelen mindegyikük tudta a választ a kérdésére. Hazamentek, és nem volt többé kétségük, mitől jó a jó mű.

Hogy a Százéves Mester hová lett, arról csak mendemondák keringenek. Beszélik, végül csak megalkudott a Jóistennel, viszszaetekertek negyvenegy évet, még a masinák és kettyerek korába, s csinálhatja a Mester kedvére azt, ami élteti. Százegyig még biztosan.

Mányoki Endre köszöntése

RÓNAI-BALÁZS ZOLTÁN

- ...akkor ez most szerinted mit jelent, Endre?
- Ez pontosan azt jelenti, Zolikám, ami.

Még nem tudom, milyen hatvan évesen
visszanézni,
hogymilyen visszanézni, azt igen.
A szélük felé opálosodó, színes foltoknak írnám le a látványt.
Fordított perspektívában állnak a megvalósulások, a tervek és a törvék.
Abban sem lehetek biztos, biztos hogy nem,
vajon nem egy giccses, szentimentális marhaság ez
a hátratekintés,
ami kötelező, mint szilveszterkor berúgni,
vagy nyaralni menni uborkaszegzonban.
Hóna alá csapott szárnyakkal várakozik
a legelcsépeltebb riporter kérdés,
hogy „Akkor most hogyan összegeznéd?”,
és tényleg, mi a frászt is lehet rá mondani.
Mintha valaminek vége lenne, közben meg dehogy.
Tán annyi, hogy a hajdan millendorfi vénusz idő
abbahagyhatná a fogyókúráját, –
de hát hipobuliás lett 30 körül, nem tehet róla a drága.
Ellentétben a tennivalókkal.
Érdekes, ahogy öregszik az ember,
egyre több a dolga.
Érdekes, hogy úgy kell tenni, mintha nem is,
és mintha ez természetes volna,
továbbá érdekes, hogy ennyi évben
túl van élve minden.
Érdekes, hogy nem minden szöveg lesz
szebb attól, ha rímbe.

De rím el,
különben is e-s, tehát nem sokat ér.
Egy biztos, havas hegycsúcson áll az ember,
a fejére meg tűz a nap.
Pislog egyet, mire a rohadt csúcs már megint fölötte van,
és esik az eső.
Odaönt nem. Lehet nekirugaszkodni.
Ezt a ciklikusan ismétlődő jelenséget úgy hívják, hogy élet.
Az élet egyúttal a kedvenc pólónk is.
Az isten Perwolja nem elég, hogy megőrizze az eredeti színét.
Nem is kell neki. Úgyis összefogja a többi póló.
Hadd tarkuljon csak be a Nagy, Holisztikus Mosógépben.
A Nagy, Holisztikus Mosógépben úgy mosunk, hogy nem vesszük le a ruhánkat.
Kényelmetlen, de ez van.
Két mosás közt visszanézve meg a sok opálos karimájú folt,
fordított perspektívában, mint a középkori festményeken,
egymásra torlódva,
ha pedig az ember elég sokáig bámulja, beszélni is kezd,
valamit, amiről megnyugtató tudni,
hogy pontosan azt jelenti, ami.

Mányoki Endre köszöntése

HARGITAI ILDIKÓ

Paszuly

Az úgy volt, hogy élt egy macska, amikor még senki más se élt ezen a glóbuszon, csak fölötté a hatalmas ég, alatta meg végtelenbe nyúló rétek, erdők illatoztak. Ő volt a macska, ennek a glóbusznak a macskája.

Legalábbis így képzelte azokon a napsütötte nyári hajnalokon, amikor meztelen hevert az összegyűrt lepedőn. Kávézás közben sose nézett a matracán vádaskodó lepedőkre, csak az ablakot nyitotta rájuk, aztán meg gyönyörűen bevetette az ágát. Nem, mert a nagyanyja erre tanította, attól csak profibb lett minden. A régi háborúkat akarta elfelejteni, legalább ilyenkor, amikor a nap fényesen lebeg a függönyök alatt, a szél meg porcicákkal játszik a padlón. Volt néhány más tabugondolat is akkoriban. Önvédelem. Persze, hogy az.

A gépet még pisilés előtt kapcsolta be, egy rövid mozdulat volt, kitérőt se kellett tennie, már kávéval a kézben olvasta át újra, amit tegnap írt, aprókat javított benne, aztán nagy energiával nekiállt. Sose kellett gondolkodnia. Készen volt minden, mire a géphez ült, hangtalan mondta írás közben a szöveget, csak a légzésére figyelt, a szöveg légzésére, ahogy megtelik, kiürül a tüdeje, szívdobbanásokra, vér löktetésére, végtelen türelemmel várta, mikor moccan meg, emeli fel a fejét, mikor néz végre vissza rá.

A nap legjobb két órája véget ért, a glóbusz macskája felállt, nyújtózkodott, elvégezte szokásos joggyakorlatait, és föltette főni a második kávé. Már nem macska volt. Egy nő csupán, egy emberi nő, aki munkába megy.

És tudod, nem is volt semmi, de semmi, mert senkinek eszébe nem jutott, hogy tenni kéne, bármit. Ő csak írt, nem izgatta más, még az írás sem izgatta. Írt, mert így kezdődött a reggel, mert nem ő, hanem a macska ébredt előbb. Aztán, amint szokott, történt valami. Egy kaland. Igazi kaland. Nem is részletezem, annyit csupán, hogy egy marékra való ezekből a fejüket emelgető, lüktető kis írásokból kiadót talált magának, szinte az ő tudta, akarata, aktivitása nélkül könyvvé változott.

Minden más volt. Minden. Nem ez volt élete legsikeresebb tevékenysége, ünnepelték már őt zajosan. Hanem ez őbelőle minden külső segítség nélkül nőtt, egy amolyan intellektuális paszulyfa, nyúlt, terebélyesedett a messze simuló rétekből egész föl, a hatalmas égig. Ezért volt más.

Szép volt. Aztán jöttek mindenfelől szülők, testvérek, favágók, világcsavargók, legkisebb királyfik, professzorok, egyéb kalandorok, s álltak neki a babfának fűrésszel, könnyekkel, fejszével, vádakkal, varázsszavakkal, kinek miye volt. Nem lehetett nem észrevenni. A macska alatt rengett a föld, hullámozott az ég, törték az ágak. Segítség nem mutatkozott, a messzi porfelhők csak további bajokat jeleztek. Nem volt mit tenni, egymaga kevés volt a hordák ellen, lemászott hát a fáról, nyújtózkodott, szellőztetett, önmagába húzódott, amint azelőtt.

Sokáig nem jött semmi, csak az ős, a babfa lehullatta leveleit, törzse fonnyadt, aszalódott, decemberre szétrohadt az egész. Minden ugyanolyan volt különben, legalábbis látszatra ugyanolyan, csak a kávénak nem volt már az a csupa gyerekkori álomillatokból szövött íze, meg a nap halványodott el egész kicsit, de persze tél volt, ezt azért tudni kell.

Egy nap aztán, februárban, a legeslegreménytelenebb hét kezdetén, amikor tudod, és én is tudom, hogy sose lesz vége ennek a kurva télnek, hogy ez a sáros, szürke szar örökké tart, hogy már legszívesebben megdöglénél, a szíved rég szétrohadt, ocsmányul beszélsz, csak legalább sütni ki kicsit, vagy ölelne meg valaki, de sötétség van, és senki se közeleg, akkor, igen, pontosan ennek a reggelnek a legsötétebb pillanatában kinyitotta az ablakot, belemerítette arcát a füstfehér ködbe, belenyújtotta kezeit is, talán úszni szeretett volna, ám amikor visszatért a szobába, tenyerén

kicsi, fényes, zöld levél fluoreszkált, mintha a paszulyfa utolsó levele lett volna. Persze az nem lehetett, a fa sárrá vált, összes levelével együtt, az ablak alatt, minden reménység temetőjévé. A fluoreszkálás aztán semeddig se tartott, mire a második kávé elfogyott, a levél is ellebegett valamerre, de az már nem volt érdekes.

Van, hogy egy szó elég, és ez olyan pillanat volt.

Ahogy legtöbbször a legnagyobb napok éppolyan szürkék vagy fényesek, mint a legkisebbek, és éppúgy feledésbe is merülnek, ez a nap is a semmibe olvadt a többivel, pedig megint minden megváltozott. Az a ködből érkezett levél annyira elgondolkoztat-ta, hogy gyors hajtogatás helyett a padlón térdelve, lassan simogatta ki végre lepedőiből a haragot, réges-régi gyűrdéseket, és ezzel véget ért a mindenéjszakai háború. A békében aztán lassan ő is önmagává foszlott.

Hamar tavasz lett, az ablak alatt kikelt a sok paszuly, kétfelé nyitott tenyérrel nyúltak az ég felé. Igaz, elég sok elpusztult belőlük, kit a tavaszi fagy vitt el, kit a jégeső, kalandorok is akadtak még fényes fejszéssel a közelben, és az égig se ért el mindegyik, de az, amelyik elég napot, esőt kapott, s a sár nem rohasztotta el a gyökerét, májusban halványzöld virágfürtöket bontott, attól aztán a nap is felfénylett megint, és a kávé zamata is valahogy újra az a régi lett.

A kis zöld levelek jöttek sűrűn, ritkán, változatos módokon, volt, hogy többet szeretett volna, sírt, rúgott érte, aztán lecsendesedett. A gyerek is folyton anyját akarja, apját, hogy lovagoltassa a nyakában, kakaót főzzön neki, de hiába rúgkapál, fel kell egyszer nőnie. Eljön a reggel, amikor elég önmagának, akkor aztán már senki sem kell, el is feled anyát, apát, álmatlan éjszakai önmagából születnek, szabadon jön, megy, kiszalad a száján ez meg az, talán még levelet is ír néhanap valakinek az ismeretlenbe, elgondolkodva néz utána, és akármilyen is az idő, akkor a paszulyfa jut eszébe, és soha többé nem felejtí el, hogy ki küldte neki akkor azt a fluoreszkáló kis zöld levelet!

(Endrusa, nekem te küldted, és ha lenne egy kicsivel több időd, te lennél a glóbusz legklasszabb szerkesztője! Nekem így is Te vagy.)

Mányoki Endre köszöntése

SZŐKE IMRE MÁTYÁS őrségváltás

mányoki endrének ajánlva

meztelenül áll
vizez
céloz
keze csípőn

szeme előtt mondhatni
célkeresztben
egy félrészeg amcsi yuppie
olyan sportos hátrazselézett hajú srác
tegnap estéről
igen igen az a jópofa gyerek
aki bemutatkozáskor így kiáltott fel
dumbledore?

vécét lehúzza
tükörhöz megy
belebámul
vállat vonva
ősz hajába túr
ó motherfuckers

háta mögött
a kis kölcsönlakásban egy wilson nevű
terrier szaglászik
nem az övé

basszák meg wilson
ha tudni akarod
ez a tegnap este
sokkal rosszabb is
lehetett volna
úgy értem hogy

sokkal de sokkal rosszabb is lehetett volna
az egész
állítólagos élet ha belegondolok

wilson az ajtóhoz szalad
csóválja a farkát
hátra-hátranéz talán sétálni mennek
de ő a seggét vakarja még

majd a gazdáddal fiam
majd ha itt lesz a gazdi
kisfiam

szép lassan öltözik

Mányoki Endre köszöntése

ACSAI ROLAND

Beszélgetés egy négyévessel

(köszöntővers a hatvanéves Mányoki Endrének)

- Janka, mi a filozófia?
- Az egy boci.
- És mi az egzisztencializmus?
- Az egy kecske, te!

- Ki a kedvenc költőd?
- Anya.
- Mit csinál egy költő?
- Költözik.

- Mi a vers?
- Versenyző.
- Mi a rím?
- Egy erdő.

- Milyen erdő?
- Világoskék.
- Mi a haiku?
- Hajgumi.

- Mi a szerkesztő?
- Csúszda.
- Hová lehet csúszni rajta?
- Felfelé.

Mányoki Endre köszöntése

VARGA MELINDA

Továbbbragozni a természetet

A mikor kerek évszámhoz, egyfajta vízválasztóhoz közeledik az életünk, kicsit összeszorul a szívünk, olyan, mint a vizsgadrukk az egyetem első évében, vagy amikor életünkben először megyünk randevúra. Ilyenkor úgy érezzük, a szív megváltoztatja addigi természetes helyét, és átköltözik a gége tájékára, csaknem hallható, tapintható lesz a dobogás. Cudar érzés, senki sem szereti. . .

Pedig tulajdonképpen aggodalomra semmi okunk, inkább ünnepelni, megpihenni kellene ilyenkor. Az alkotó ember azonban nemcsak máshogy él, máshogy is ünnepel, mint az olvasó vagy e fölött teljesen szemet hunyó, egyáltalán nem olvasó társai. Ezért a szívdobogása is sokkal másabb: sötétvörös színű, hangos, már-már olyan, mint egy vers ritmusa, ami testébe költözött, s nem tud szabadulni tőle.

Az ilyen vízválasztók arra készítetnek minket, hogy valamit okvetlenül letegyünk az asztalra, valami olyat, ami betöri azt. Például egy keményborítós nagyregényt, amivel jól fejbe lehet verni valakit, vagy ki lehet támasztani a lábánál megrongálódott ágyat, s egyéb praktikus haszna is van a benne fogalt szellemi kaland mellett. Persze már nagyon sok minden ott hever azon a bizonyos asztalon. De hát az ember mindig többre vágyik, s előző műveire úgy tekint, mint egy következő előszobájára, bevezetőjére, utat kitaposó előfutárára. Rendjén is van így, hiszen csak így módon tudunk jobbat és jobbat írni, újat alkotni.

A születésnapok és egyéb ünnepek, melyek óhatatlanul az idő múlásra emlékeztetik az embert, szeretteink, barátaink körében eltöltött magasztosabb, különlegesebb pillanatok mellett arra

jók, hogy számot vessünk önmagunkkal, összegezzünk, na meg, hogy újabb terveket szőjünk. Az első ilyen alkalom, amikor az ember 18 éves lesz. Bár nem kerek évszám, de mindenképpen vízválasztó, hiszen hivatalosan ettől az életkortól számít valaki felnőttnek, kaphat jogosítványt, szolgálják ki alkohollal, cigarettával a kocsmában, cselekedeteinek most már nagyobb súlya van. S milyen boldog is ilyenkor a halandó... Végre felnőtt lett, kamaszos daccal rázza le magáról a gyermekkort, a korlátokat, szabadnak érzi magát, holott fogalma sincs, hogy mindez merő illúzió, teljesen szabad senki sem lehet, mégis naivul azt hiszi, most kezdődik az igazi, a nagybetűs élet.

Mindenki visszakívánja azt az érzést, amikor a tizennyolcadikat ünnepelte. Ha nem is magát a napot, hanem azt az állapotot, amikor konokul hitte, meg tudja váltani a világot. Különös tűz égett a szemében, s még azt is elhitte magáról, képes megírni a mai Isteni színjátékot, s ezáltal majd megmenti a szellemi posványban szenvedőket, valami nagyot, eget-földet rengetőt csinál, körbeutazza a világot, elmegy Jim Morrison sírjához, ő lesz az új Jack Kerouac vagy netán Villon.

A lelkesedésünk aztán évről évre alábbhagy. Emlékek, rossz tapasztalatok tesznek egyre józanabbá. Elfelnőtttesedünk. Világosabbá válnak számunkra saját magunk korlátai, s valahogy a hitünk is ingatagabb lesz az emberekben, önmagunkban, a művészet tisztaságában.

Sokszor töprengtem el afölött, hogy a születésnapokat, évfordulókat, s minden egyéb olyan napot, amit az ünneplés kényszeredettsége hat át, el kellene felejteni. Amikor az ember csak azért ünnepel, mert úgy illik, ez a szokás, a nap végére nagyon fáradt, elcsigázott lesz a lelke, s tulajdonképpen nem is érzi jelentőségét az egésznek.

Egy alkotó ember számára az idő, az ünnep még inkább relatív. Bármilyen rendszer, aminek meg kell felelni, az alkotás lázából, abból a lázadásból, ami még tizenévesen él bennünk, valamicskét lefarag. Ezért én nem azt kívánom Neked, hogy csak összegezzél, gondolkodj el, légy büszke eddigi munkáidra, sikereidre, és minden olyan dologra, amelyet az idő során sikerült megvalósítanod. Persze ezek is szükségesek, hiszen

mi sem bizonyítja jobban, hogy mégsem volt hiábavaló eljutni idáig. Inkább azt kívánom, hogy minden napod ünnep legyen, egy-egy alkotás ünnepe, egy-egy maradandó pillanaté, amikor annak örülsz, hogy valami újat, jót sikerült kihoznod magadból a világnak, másoknak, legyen az műalkotás, oktatói, szerkesztői munka vagy családi költelesség.

„Mi más a mű, mint a természet ragja” – mondja Sziveri. Mi más dolgunk van, mint megtanulni a lehető legjobban ragozni.

A jó vers, a jó regény vagy novella időtlen. Az alkotó embernek pedig az a dolga, hogy a lelke mélyén játékos, nevető, kíváncsi gyermek maradjon, ezáltal az idő múlása jelentéktelenné válik, és ragozni is jobban megtanulja a természetet.

A hatvanadik születésnapnak, kétségtelen, súlya van. Története. Önmagában is sokat mesél. Az igazi fontossága azonban azoknak a pillantoknak van, amelyek a mindennapokat teszik élhetővé, széppé, apró, kis ünnepekké. Ezért az kívánom, minden napod legyen olyan kedves, mint egy születésnap, amire érdemes visszatekinteni. Ahogy Borges is mondja: *„Kit érdekel az áramló idő, ha sodrásában egyszer felbukkant egy eksztatikus, teljes délután”*. Minél több ilyen délutánt kívánok Neked!

Mányoki Endre köszöntése

JÁSZ ATTILA **hatvan részlet plusz**

Egy nap, amikor a még és a már a semmi vizét issza,
csupán a test öregszik, de tudjuk jól, hogy ettől lesz tiszta.
Már nem teljesen ember, még nem angyal,
hatvan apró részlet harcol a naggyal.
(Az istened éltesen Bandi Angyal!)

Mányoki Endre köszöntése

CSEPCSÁNYI ÉVA

Két akvarell Endrének

Mányoki hangulatai

Az erdőből tisztásra érkezett. Fehér, sárga és piros virágok. Felnézett. A tavaszi égre csipketerítőként bozultak a felhők. A vadvirágokat nézte. Ízelgette a szót: „vadvirág.” Nem jutott még napirendre a szóösszetétel, anynyira különlegesnek, zabolátlannak találta.

A „vad” számára a hús erdőmélyben ügető szarvasbikákat, az őserdőben vadászó tigrist, és az égig érő fenyvesekben megbújó medvéket jelentette.

A virág pedig törekenység, tündöklés és elmúlás. Védtelenség, puhaság, rejtőzködés, harmat. Ez a két szó együtt – megfogalmazhatatlan képeket, érzéseket, benyomásokat indított föl benne.

Mire újra fölnézett, az ég asztalára borított „csipketerítőnek” már nyoma se volt. Leszedték, mosodába vitték. Vagy pajkos kisgyerek rántotta le. Leguggolt, szedett pár szál virágot, a hajába fonta őket. Kisütött a nap. Lefeküdt, nem gondolkodott, csak érzett, élvezte a napsütést, a szelet, a létezést. Lehunyta szemét. Elaludt. Arra ébredt, hogy fázik.

Fölnyitotta szemét, méregkék gomolygás nézett vissza rá. Eldőrent az ég. A virágok kelyhei bezárultak, közelebb hajoltak egymáshoz, a földhöz lapultak. A föld biztonság, óvóhely. Feliült. Az első esőcsepp le barnult vállára esett, második csepp már nem volt: egyszerre szakadt le az ég, mintha egy háborgó folyó zúdulna alá. Befutott a legközelebbi fa alá. Rettenetesen fázott és félt. Jégdarabok keveredtek az esőbe.

Végig kellett néznie, hogy a viruló, pompás vadvirágok cafatokra szakadnak a jégzuhatagban, eltűnnek a fölhabosított sárban, némelyik gyökerestől fordul ki. Őt védte a lombkorona, sikerült egy öreg fa alá menekülnie.

Nézte a vadvirágok pusztulását, és megértette végre a „vadvirágság” lényegét: ugyanolyan szépnek, sőt, szebbnek lenni, mint a kerti virágok, kényes szobanövények, viszont az őket körülvevő védettség, táplálás, biztonság nélkül.

Azzal a bátorsággal, daccal virulni és ragyogni, hogy tudja, a természet erői bármikor megkérdőjelezhetik létét. Meg nem történtté viszont nem tehetik. Mert, ha bármeddig is, de létezett, mégpedig önállóan, szabadon. A fölverődő sár bepiskolta ruháját, lábfeje is saras lett.

Talán neki is együtt kell pusztulni a vadvirágokkal? Két karjával átfogta magát, rettenetesen fázott. Talán pont ebbe a fába csap bele a villám. Végignézett ázott, csatakos ruháján: hiába fehér, ebből is, akárcsak az arcából, szeméből, virágokkal teletűzdelt hajából csak füstölő, fekete üszök marad. Más semmi. A fák közül váratlanul kinyúlt egy kéz: – Kerestelek! Gyere, gyere gyorsan! – Irtózatos dörrenés hallatszott, majd a tűz ropogása.

Kizakította kezét a férfi kezéből, iszonyodva fordult hátra: a vadvirágos tisztás fekete folt lett, a fa, amely alatt állt, kettéhasadva lángolt. „Ez hát a vadvirágok sorsa”, gondolta, megfogta a férfi kezét, és többé nem nézett hátra.

Mányoki elmélkedése

Sámuel álma

1.
fekete ágy és fekete falak
vörös sáv köztük a lélek.
és a Szó a vörösön, feketén
egyaránt áthalad.

2.

Sámuel kékben, aranyban
az Isten, a fiú testén is
arany a takaró. a gyertya
fekete fényben: Lumen
Christi – mellette semmi a láng.
szelíd testmeleg tűz üstöke,
gonddal formált szavait
tenyerével fedezi: egy hang se
vesszen el.
gyertyát markoló inas keze férfi,
az ember arca fölé boruló tenyér
védő, asszonyi.
tekintetét le nem venné róla,
pedig Sámuel édesen aluszik,
nem hallja még, hogy küldetést
suttog fülébe az Isten.

3.

Héli nagyokat horkant,
az Ígélet földjéről álmodik,
gyér haja ezüst, és ezüst a Hold,
mely tiszta, hideg szemével rátekint.
szájában szunnyad az évente egyszer
mondható Név, és nem sejti még:
A gyerek mindjárt szétzúzza éjjelét.

4.

fölkel, öblös szavak bongnak benne,
eddig csak a főpaptól hallott hasonló
szépeket, átbotorkál, és nem érti,
ha hívta, Héli miért aluszik.

Mányoki Endre köszöntése

DEBRECZENY GYÖRGY **lelepleztük a srácpontyt**

Mányoki Endre tárcája nyomába

a kórházfolyosón lelepleztük a srácpontyt
aki mellettem ült a toloszékben
röntgenre várt
és nem volt szabad táncoltatni
mert apu utálta ha a halat
táncoltattuk a forgószékekben
apu nem szerette az ilyesmit

a röntgen előtt a kórházfolyosón
összegyűlt végre a család
nem kéne nevettetnem a srácpontyt
ilyen komoly beavatkozás előtt
csütörtökön mutatják be
budapesten a szilvafákat
mert 30 dkg aszalt szilvát
borban (fehérben) áztatunk
míg felpuhul kimagozzuk
és a mag helyére
negyed dióbelet dugunk

a kórházfolyosón a röntgen előtt
igazán nem kéne nevettetnem
a férfiapókat aki
a hal jegyében született
nehogy elvigyen röntgenre
hiszen nem én vagyok a srácponty
akit lelepleztünk az ímént
ha már a család összegyűlt

ültünk egymás mellett a tolószéken
 röntgen előtt a kórházfolyosón
 a halat megtisztítottuk
 és ízlés szerint megsóztuk
 belemorzsoltunk 3 dkg vajat
 az aszalt szilvával megtöltöttük
 én mondtam előre hogy vigyázzunk
 nehogy összekenjünk a tolószéket
 amikor kívülről vajjal bekenjük a halat
 ha már a család is ilyen szépen összegyűlt

sütőben sütjük majd
 tepsiben
 közben saját levével
 vagy borral (fehérrel) locsolgatjuk
 nem táncoltatjuk mert azt nem illik
 és vigyázzunk a tolószékre

krumplipürével vagy más
 semleges körettel tálaljuk majd
 leleplezzük a szilvás srácpontyot
 akkor ott a röntgen előtt
 a kórházfolyosón

Mányoki Endre köszöntése

KORÁNYI MÁTYÁS

Előre az irodalomtudoMányoki Endréig!

Endre, kerek a fejed. Nem is, mert szögletes.
Akár a labda és a pálya. Ilyen a szabályok ötletes
és absztrakt ár-apálya. Fel. Le. Kéne már egy
büntető. Vagy kiállíthatnának valakit. Akkor
megnyitóbeszéddel felvázolnád a helyzetet.
Hogy van ez az élet-ajándék, ami meglepett.
Pl. a Larsen-megnyitás. Vagy óbenoni védelem,
netán vezérgyalog játék. Hatvan év...
Falakra égett, gyönyörű, nukleáris árnyék.
Ősvulkanikus, lávaszilárd szavak. Izzadni kezd
a Mátra tenyere... Már megint itt van a
kegyelem. Ez a fél-gyanús-elem. És a lényeg:
hogy élhető pontosság legyen. Letisztult káosz.
Jó mintákkal új ruhákat szabhatunk a mához.
Olyan, mint egy óra, felhúzzák, ketyeg.
„Tizenkét kávéval huszonnégy munkahelyre megyek.”
Mire hatvan leperereg, vitorlázni kezd a nagy sirály.
Fejjel repül a falnak, ha egy szög még túlságosan kiáll.
Valamire akasztani kell a keretet, a képeket.
Árnyékok között fehér falakra felírt életek.
Kalimpál a szív. Nevezzük talán Palinak.
Kölcsönadtál egy előszobát jó néhány nappalinak.
Vak Pali, vak Pali, mindent lát... Poétikus potentát.
Felhőfodor, szalmaszál, olyan könnyű az idő,
körző hegyén, mérlegen, egész korszak billent át.
Kiszaladok a retyóra. Nem tudom tovább tartani:
minden pátoszt nyári tó langy vizébe kéne...
Miau! Vizibiciklizni. Boldog Születnapot Endre!

Mányoki Endre köszöntése

HEGEDŰS GYÖNGYI

Ilyet még sosem csináltam. Úgy kezdtem, hogy elmenttettem az üres lapot. Nem tudom, miért jelent meg ez az opció. Talán ki akartam lépni? Valószínűleg. Halasztani akartam az írást. Akkor miért nem léptem ki? Miért a mentés? El lehet-e menteni a tiszta lapot, hogy a mentéstől magától ne mocskolódjon? Hányszor ment el valaki hatvan év alatt üres lapot? Ha író? Ha szerkesztő? Az író tán többször. A szerkesztőnek ez nemigen adatik.

ME

Először a monogrammal találkoztam. Hirtelen azt hittem, nem is névre utal. Önkéntelenül fordítottam angolra. Egy név más. Mintha a sötétből közeledett volna felém, és ijedségemet akarta volna megnyugtatóni: It's ME. Mert ennyiből tudnom kell, hogy bízhatom benne.

Bízom.

Éltesse sokáig a minden számban Első Személy!

Mányoki Endre köszöntése

HUDY ÁRPÁD

Mányoki Endre leleplezése

Ha szobrot kapott volna tőlünk, kollégáitól fennállásának hatvanadik évfordulójára, most ünnepélyesen lerántanánk róla a leplet. Ám nem kapott, ezért kénytelen vagyok magát az ünnepeltet leleplezni. Eloszlatni a tévhitet, hogy Mányoki Endre esetében egyetlen személlyel van dolgunk.

De menjünk sorjában.

Amikor néhány éve (újra) az Irodalmi Jelenhez kerültem, Endre a versrovatot istápolta. Aztán nemsokára gazdátlanná vált házunk táján a próza, és az is az ő gondjaira bízott. Szerkeszti még folyóiratunk nem csekély képző- és fotóművészeti anyagát. Emellett szerkesztőségi fogadóórákat tart és költészeti performanszokat rendez, lapszámbemutatókat, szerzői esteket szervez, kiállításokat nyit meg.

Mányoki Endre ugyanakkor nemcsak teoretikusa és dajkája jól felépített, cizellált szépirodalmi, kritikai és publicisztikai szövegeknek, hanem írói mivoltában évtizedek óta gyakorlatban is példát ad minőségi, revelatív novellára, esszére, tárcára. Közben ugyancsak Mányoki Endre néven valaki, aki a megszólalásig hasonlít rá, jó ideje a Magyar Képzőművészeti Egyetemen tanít, irányít, vizsgáztat.

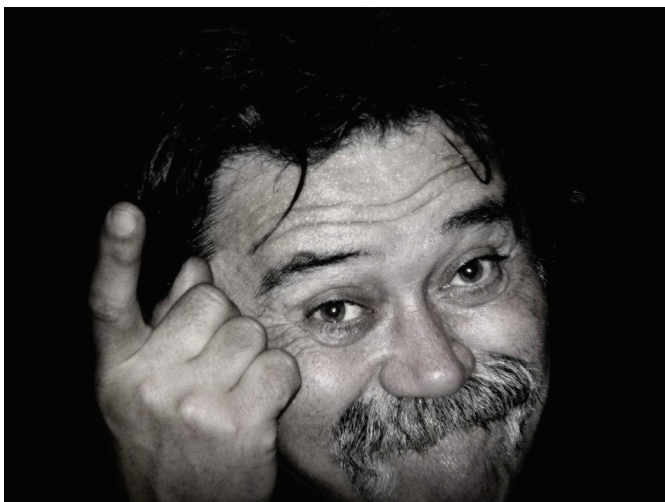
Mányoki Endre – bár méltóságteljesebb megjelenésű, mint kortársai jelentős része – első ránézésre úgy fest, mint a többi halandó. Ennek megfelelően valószínűleg enni, inni, aludni és kikapcsolódni is szokott. Ráadásul férj és családapa, ami – ha tiszteletben tartjuk is egyes feleségek különvéleményét – szintén felér egy főállással. A kötetlen baráti vagy szakmai társasá-

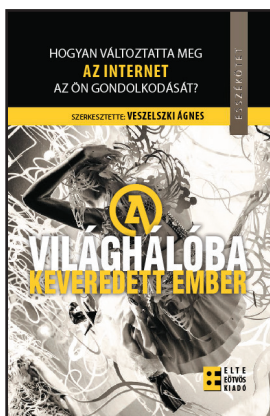
goknak szintén kedvelt alakja, nemcsak a közelmúlt és a jelen magyar irodalmi életének örökmozgó világáról előadott tanulságos és mulatságos történetiái miatt, hanem a bográcsgulyás vagy más ínycsiklogások szakavatott mestereként is.

Summa summarum: Mátyási Endrének hosszú évek óta sikerül elhitetnie a magyar kultúrában, hogy ő egyetlen személy. Holott már a Wikipédiában is ez áll neve mellett: tanár, író, újságíró, kritikus, szerkesztő, riporter. De ajánlom a gyanútlan olvasó figyelmébe eddigi életművének egy-egy címét is, amely arról árulkodik, hogy itt több valakivel van dolgunk: **TriNapló**, novellafüzér. A Dunánál, 2005/4.; **Én-ek**. Radikális formátújító kísérletek a szovjet-orosz irodalomban, tanulmány és fordítások, Iskolakultúra, 1992. (különnyomat); **Tagjai Vagyunk Egymásnak**, Írások Mészöly Miklós 70. születésnapjára, Szépirodalmi Kiadó, 1991.

Remélem, ezek után világos, hogy Ünnepeztünk nincs egyedül!

Isten éltesse sokáig e számos Mátyási Endre mindegyikét külön-külön is, legfőképpen pedig azt az egyet, akinek az egyszerűség kedvéért közösen kiadják magukat!

VESZELSZKI ÁGNES internetes nyelvhasználatról szóló tanulmánya a 2014-es magyar nyelv és irodalom írásbeli érettségijén szerepelt. A világhálóba keveredett ember című kötetében művészek, tudósok, írók, pszichológusok, üzletemberek, szerzetesek beszélnek arról, hogyan változtatta meg gondolkodásukat az internet. **BRAUN BARNA** mutatja be és értékeli a kötetet.

Az internet idegméreg?

„Napi minimum egy liter folyadék és egy órányi felesleges információ elfogyasztása: vegetatív szükségletek.”
Brückner János

Veszelszki Ágnes, a tavalyelőtt megjelent Netszótár szerzője 2013 végén újabb érdekességgel lepte meg az internet iránt érdeklődő olvasókat. Új esszégyűjteményében 77 értelmiséginek, tudósoknak, egyetemi tanároknak, kutatóknak, fejlesztőknek, művészeknek és üzletembereknek tette fel a kérdést: *Hogyan változtatta meg az internet az Ön gondolkodását?* Egy-két oldal terjedelemben olyan nevek választak, mint Réz András, Vekerdy Tamás, Kukorelly Endre, de még Bőjte Csaba is nyilatkozott a pápa internetes jelenlétéről.

Mint az előszó írja, a könyv nem páratlan. A magyar „okos emberek” internethasználatát firtató könyv ötlete a John Brockman szerkesztette és 2011-ben megjelent *Is The Internet Changeing the Way You Think? The Net's Impact on our Minds and Future* című kiadvány kapcsán merült fel. Annak koncepciója a mostanihoz hasonló: nem interjúkötet, hanem egyféle gondolatgyűjtemény arról, hogyan használják az internetet a különböző generációk és szakmák képviselői.

lag (vagy születési dátum, foglalkozás, tudományos fok, a megszólalók nevének kezdőbetűje) szerint követik egymást, hanem a válaszokból körvonalazható problémák mentén. Érdekes olvasni, hogy az egymás szakmájától oly távoli bölcsészek, képzőművészek és természettudósok mennyire hasonlóképp élik meg az internethasználatból következő változásokat.

A könyvben mégis zavaró, hogy – tisztelet a kivételnek – egyes válaszadók úgy nyilatkoznak meg, mintha nem állna mellettük még 76 hasonló szöveg. Az is meglehetősen próbára teszi az olvasó figyelmét és türelmét, hogy a válaszok nagy hányada ugyanazt a történetet meséli el az internetről.

Ez a mintatörténet így hangzik: Az internettel 1995-ben, az egyetemen találkoztam, ekkor még csak IRC volt, a Netscape-en böngészünk az AltaVistát, ha valamit kerestünk. E-mailcíme még alig volt valakinek, hát még weblapja. Aztán lett e-mailcímünk, weblapunk, ráadásul már a napi dolgokat is Facebookon intézzük. A világ megváltozott, bizony, bizony.

Persze ez az édes nosztalgia csak nekem, a könyv szerint „bennszülött” internethasználónak lehet furcsa. Mélyen egyetértek a könyvben azokkal a véleményekkel, melyek azt mondják: nem a távoli jövő, hanem az internet előtti (vagy mint ahogy többen rövidítik: i. e.) korszak elképzeléséhez kell fantázia. Ez főleg nekünk, az 1990 körül vagy az után születetteknek lehetetlen feladat. Abba pedig már egyenesen borzalmas belegondolni is, hogy mi lesz, ha az internet egyszer csak leáll.

Hogy is nézett ki az a bizonyos „távoli”, internet előtti világ? A válaszadók többsége a könyvtárban, a könyvkupacok halma felett görnyedő bölcsészt vizionálja, aki a könyvekben (Ctrl+F híján) keresni nem tudván szépen betűről betűre mindent végigolvas. A mai időfogalmunkhoz képest ideje, mint a tenger. Nem csipog az okostelefon, ha valaki bejelölt Facebookon. Igaz, nem is volt mindenkinek 2000 ismerőse. Sokkal kevesebb „kapcsolattal” rendelkezett, és ők is ritkán találkoztak. A levelek postán hömpölyögtek, az üzlet telefonon folyt, információból pedig pont annyi volt, amennyit ez a lassú világ elbírt.

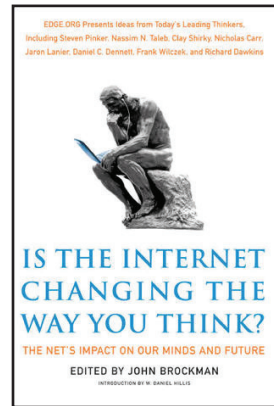
Ma mindenki túl gyors, túl sok mindent tud meg, túl sok csatornán, másképp, nagy sebességgel férünk hozzá korlátlan mennyiségű információhoz. A pszichológus szerint az idegrendszerünk ennyit már nem bír el. A biológus szerint a hálózatok jók: az agyunk így ért, erre van kitalálva. Az esztéta örül: minden alkotás elérhető, a művészet szabad. Az egyetemi tanár szomorú, a diákok megbízhatatlan információkból dolgoznak, rossz tudáshoz férnek hozzá, a gyakorlott felhasználó szerint az interneten „kidobták a lexikális tudást az ablakon és még utána is köptek egyet”. Az író szerint viszont soha nem olvastak annyit a (fiatal)emberek, mint ma. A gyakorló szülő aggódik: gyereke biztonságban van-e az interneten? A játékfejlesztő szerint nagyon jó hatással van az internet a személyiségfejlődésre, ha megtanuljuk helyesen kezelni. A közösségi portálapalító szerint „az emberek imádnak félni a túlzott kiszolgáltatottságot jelentő és túl sok személyes adathoz hozzáférő szolgáltatóktól”, de a kényelmük többet ér, mint a biztonságuk. A szkeptikus szerint éppen ezért fogják majd gonosz emberek ellenünk fordítani saját lustaságunkat, míg az optimista szerint ez a transzparencia a valódi szabadság.

Amint látjuk, és amint tapasztaljuk, az éremnek itt is két oldala van. A kérdést viszont, hogy a gondolkodásukra hogyan hatott a net, nem tudják megválaszolni. Sőt inkább abban értenek egyet: a gondolkodásuk, köszönik, ugyanolyan, de már más eszközöket használnak gondolataik kiteljesítéséhez.

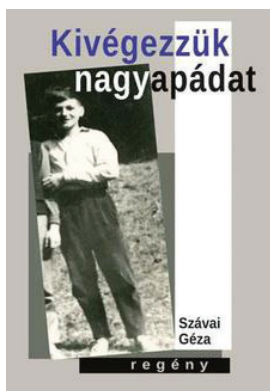
Nemcsak személyes, hanem tudományos szempontból is reagálnak a kötet szerzői az internet jelenségére. Az elmúlt 15-20 évben ugyanis az emberiség nagyobb mennyiségű információt gyártott, mint az azt megelőző 500 évben összesen. Sokan – véleményem szerint nem túl helyesen – a médiakutató Marshall McLuhan főbb téziseire (világfalu, a technikai protézis, a médium az üzenet) hivatkoznak, anélkül hogy rálátnának: az internet nem olyan jellegű médium, mint amelyekről a jeles tudós életműve során elmélkedett. Sőt érdemes belegondolni (egy kicsit keményebb, technikaközpontú médiaelmélet felől), hogy pont fordított a viszony ember és gép között. A gép, a net van előtérben, az ember pedig az így előállított „mátrixban” oldódik fel (oszlik szét). Mivel éppen a technika tulajdonságai azok, melyek mentén átalakul az életünk: a tér- és időhasználatunk, alapfo-

galmaink, tapasztalataink, világképünk. Olyan, egy ponttá zsugorodott, mégis totális világban élünk, melynek minden pontjából minden másik elem könnyen elérhető. Egyfajta folyamatos jelenben éljük meg a képernyőn villogó, ezeken megképződő információkat. A múlt, a történelem nem futtathatók a világháló hardverén. Nem avulnak el, nem enyésznek el, csak más kondícióba helyezkednek.

De közelítsünk akárhogy is az internethez: hasonlítsuk csőbútorhoz, sziréndalhoz, könyvtárhoz vagy műszerhez, mindenképpen beszélnünk kell róla, és ezért fontos a könyv. A Veszelszki Ágnes szerkesztette kötet jól dokumentálja azt, hogyan gondolkodik a ma embere arról a technika-mediális környezetről, melybe „belekeveredett”. Mindezt pedig olyan formában tárja eléink az Eötvös Kiadó, melyet kellemes élmény forgatni, olvasni, vagy ahogy manapság mondani szokás: jó besz kennelni agyunk korlátlan virtuális memóriájába. Nem is beszélve a könyvet díszítő Jaska Tímea fotóiról.

Veszelszki Ágnes: A világhálóba keveredett ember. Hogyan változtatta meg az internet az ön gondolkodását? Eötvös Kiadó, 2013

SZÁVAI GÉZA *Kivégezzük nagyapádat* című regénye az izgalmas családtörténet mellett „mélyreható szociográfia” is a néhány évtizeddel ezelőtti Székelyföldről. **CSEPCSÁNYI ÉVA** recenziója.

Mégsem végezzük ki nagyapádat!

A *Kivégezzük nagyapádat* Szávai Géza első regénye, amelyet 1977-ben fejezett be, de csak 1982-ben jelenhetett meg, akkor még *Progeria* címmel. Az idei könyvhétre adta ki újra a Pont Kiadó immár új címmel és stílárís javításokkal.

Az első lapok után Kundera világában érezhetjük magunkat, különösen a cseh író híres, *Tréfa* című regényével rokonítható Szávai Géza műve. Nem véletlenül, hiszen mindkét író ugyanannak az abszurd rendszernek az ámkfutását és visszasságait írja le, csak az egyik Csehországban, a másik pedig Romániában. A kelet-közép-európai létérzés és tapasztalat viszont egy és ugyanaz.

A cselekmény nem lineáris, a főszereplő, Gáspár Áron érett férfiként emlékezik vissza gyerekkorára és a kamaszévekre. A regény feszes mondatai, jól megválogatott jelzői mögött mindig a tragédia árnyéka lappang.

Az *Így kezdődött a világ* című első fejezetben a múltból bon-takozik ki a történet, mindaz, ami Gáspár Áron további életét meghatározza. A családi keresteket testvérével, Benedekkel együtt hordozza. A nagyszülők nevelik őket, akikhez, különösen a nagyapához, ambivalens a kötődésük: egyszerre gyűlölik és csodálják, láznak ellene és ragaszkodnak a keményfejű, gőgös székely öreghez. Az anyjuk Marosvásárhelyen volt cselédlány, ott „szedte össze” a két gyereket két apától, akikről semmit sem tudnak a fiúk.

Ezt a szégyent a Keresztúr közelében lévő kis faluban viselniük kell a gyerekeknek. „*Kurva gyerekei, apátlan bitangok*” – csúfolják őket a többiek. Áron és Benedek között nagyon erős a kötelék, egymásba kapaszkodnak, míg Benedeket el nem ragadja egy iszonyú betegség, a progéria. A másfél évtized alatt megöregedő kamasz betegsége szimbólummá nővi ki magát. Ahogy Benedek idő előtt, megmagyarázhatatlan biológiai folyamatok következtében megöregszik, úgy „vénül meg lelkileg” idő előtt Gáspár Áron és számos kortársa.

Áron a bátyja nélkül szörnyen egyedül marad, és saját elhatározásából beköltözik a keresztúri gyermekotthonba. Nem akar továbbra is a faluban maradni, ahol már annyi fájdalom érte. Ez a keresztúri árvaház lesz számára az alma mater, innen indul el a nagybetűs élet forratagába.

A regényben fontos motívum a borotválkozás. Míg gyerekként a siettetni próbált felnőtté válás eszköze volt, férfiként az önma-gával való állandó szembenézés rítusa, az elmélkedés, a visszatekintés és a tervezgetés lehetősége.

Az emlékeken kívül örök kapocs marad a két testvér között a bátyjának egy kamaszkori kalandjából született kislánya, Fruzsina, akit a még szintén kamaszlány anyja a nagyszülők ajtaja előtt hagy. Így ők nevelik föl, majd az öregek halála után Áronhoz és feleségéhez, Annához kerül.

A *Kivégezzük nagyapádat* az izgalmas családtörténet mellett mélyreható szociográfia is. Olyan korszakról, a Ceaușescu-rezsimről tudósít, melyre még sokan emlékeznek. A reménytelenség, a keserűség és a félelem évtizedeiről. Szávai kemény szavakkal és ironiával számol be a képtelen rendszerről, amely egyik napról a másikra akart jól képzett és mindenáron párthű vezetőket „csatasorba állítani”:

„*Hát nem kacagás, a traktoristák főnöke, az érettségizett elvtárs: pincér-, cukrász- vagy szakács-érettségivel. Ebben a városban a főnökök, akiknek a mesterségük mellé érettségi diploma is kell, hogy főnökök maradhassanak, mindannyian pincérdiplomával fogják szolgálni a munkásosztályt. A keresztúri proletariátus élcsapata a pincérosztály – évente egy-egy érettségiző pincérosztály –, Grammer igazgató elvtárs pincérserege...*”

A regény központi része a Kivégzősdi című fejezet, amely mind az első, mind a második felét érthetőbbé teszi a cselekménynek. Az idősíkok itt is gyorsan váltakoznak: hol a jelenbe, hol a múltba ugranak. Egyszer a második világháború végén járunk, amikor egy hatalmaskodó őrmester el akarta űzni a cigányságot a faluból, és a tyúklopáson ért Pipe Lajit ki akarta végeztetni. Ám végül az egészből egy megalázó, csak az őrmester számára „vicces” komédia lett. A bekötött szemmel falhoz állított cigányembert nem lőtte le, mondván, nem pazarol rá töltényt... Ezt, és az ezt megelőző procedúrát, tárgyalást játszották el a felnőttek elbeszélései alapján a falubeli gyerekek.

A mű egy családi fényképpel zárul, egy fényképpel, melyen a múlt alakjai – a szülők, nevelőszülők – és az új távlatok felé induló fiatalok, Fruzsina és vőlegénye, Gerzson együtt tekintenek a fényképezőgéphez: *„Menetelünk, szinte. Ahogy így állunk, álltunkban és ültünkben szinte menetelünk, ritmusra, mint a katonák. Hátunk mögött a semmi: fehér fal előtt készült a kép, ezért tűnik a háttér olyan végtelenbe-tetszőnek. Átellenben (szemben velünk): az bizonyára a jövő.”*

A sötét tónusok, a sokszor nyomasztó légkör és tragikus emlékek ellenére reményt adó a történet. Egyrészt Gáspár Áronon keresztül megmutatja a „mégis küzdeni, haladni és megmaradni” eszményét, másrészt a fiatalokban felcsillantja a jövő, az új, talán szebb, talán jobb világnak a lehetőségét.

A verses regény feltámasztása után **TÉREY JÁNOS** új műfajjal jelentkezett: verses novellákban írta meg Budapest rejtett történeteit. Városi bolyongásaiban nem a turistalátványosságok mentén, hanem emberi sorsok útvesztőiben kalauzol.

Budapesti balladák

Az *Átkelés Budapesten* című új Térey-ópuszt novelláskötekként ajánlották a könyvheti kínálatban, így a könyvet felütve meglepve konstatáltuk a verses formát. Ugyanakkor nem volt meglepetés: a költő életművének markáns szeletét teszi ki a verses epika, és ha az *Átkelés...* új húrokat penget is, lényegileg mégis szerves része – tápláló mellékfolyója, ártere – az *Asztalízene*, a *Jeremiás*, a *Protokoll* trilógiájának. De megtalálhatjuk a kapcsolatot a *Moll* című verseskötet költeményeivel is, és a kötet záródarabja vélhetően bekerül majd a beharangozott, *Legkisebb Jégkorszak* című verses regénybe (melyből már több részletet publikált a szerző).

Téreyt 2013-ban hallottuk először hosszabban beszélni város-élményeiről, s bár ezen a vetítéssel egybekötött előadáson eltűnt budapesti épületek helyszínein kalauzolta végig közönségét, a képkockákhoz fűzött néhány mondata mögött bőven felsejlett egy novelláskötet lehetősége. Az már az előadásból is kitűnt, hogy a költő viszonya „fogadott” városával jóval a felszín alá, és bizonyos értelemben fölé nyúlik. „A következő történetekben az a derűs kísértetváros nyílik meg, amelyik alattunk vagy mellettünk létezik” – írja Térey a könyv ajánlójában. A város szinte minden eddigi művének meghatározó *szín-tere*, legyen az képzeletbeli metróállomás Debrecenben, mitikus szerepkörrel felruházott Frankfurt és Berlin, „Drezda februárban”, vagy épp Brüsszel. Az is sokatmondó, hogy a *Nibelung-lakópark* színházi változatát egy-egy emblematis budapesti helyszínen – a Sziklakórházban és a bezárt „Lipóton” – láthatta a közönség.

A cím „átkelés” szava nagyobb szabású történelmi-földrajzi vállalkozás képzetét kelti, s erre erősít rá a kötet belső borítóin meg-

jelenő Budapest-térkép. E rajzolat még nem a Google-korszak lenyomata, nem műhold-, csupán madártávlat, amely magán viseli az emberkéz nyomait, és szinte művészi alkotásnak hat a magasból rápillantó szemlélőnek. Az okos navigációs rendszerek korában a barangolás rituáléjához tér vissza történeteiben a szerző, még akkor is, ha a verses novellák többsége épp a (földrajzi távolságokon túlmutató) bejárhatatlanságra, a partok közötti átkeelés nehézségeire vagy lehetetlenségére fókuszál. A *Mondj nemet a vasárnapjukra* történetében Rádler, a fiatal értelmiségi nem tudja rávenni magát, hogy elzarándokoljon a Terézvárosból Rákospalotára, „a világ végére”, ahová Nóra, a nála tíz évvel idősebb franciatanárnő hívta meg nyárspolgár családjához egy vasárnapi ebédre. A *Partraszállásban* Bárány, az özvegy énektanár úgy dönt, elvonul a város zajától, és letelepszik a Háros-szigeten legalább egy hónapra, ám a lakáskulcsát leejtve becsípődik a derekában egy ideg, és félholtan kell visszavonszolni magát a városba.

Az apró drámák mögött mindig ott bujkál a humor, a szatíra tónusa hol a tragédia, hol a komédia felé toldódik. Kicsinységükben megrendítőek a Térey kibontotta emberi történetek, melyek a járdakő repedései közül kisarjadó fűszálakhoz hasonlóan törnek a nap felé. Natasát, a gázgyári telepen élő lányt egyszerűen hagyja el volt fiúja és haldokló macskája („Ah! *Perfido!*”); a decens, példás életű budai főorvost telefonos zaklató veszi üldözőbe (*Egy makulátlan ember*); Regős, a rendező tomboló ifjúsága helyszínén, a Fekete Lyuk nevű szórakozóhely maradványain forгат, amikor színésznő barátnője fellázad ellene, és megtagad egy pornójelenetet (*Kígyóverem*).

A történetek sűrítettsége változó, hol egyenesen balladaként szólalnak meg, hol az epikusabb elbeszélő hang erősödik fel. A kötet legballadisztikusabb – és egyben legmegdöbbentőbb – darabja az *Aki élő, zajjal jár*: ebben egy szellemjárta svábhegyi villa titkára derül fény. Amikor a házat megvásárló fiatal házaspár elhívja mérnök rokonát az átalakítási munkák miatt, az felismeri a régi liftaknát, ahol a Gestapo megkínozta, és ájultan rogy össze. A démonokat űző „hess” szó Arany-allúziójával Térey egyértelműen balladásítja a szöveget, de hőseihez való viszonyában is felfedezhető az Arany-rokonság: az elbeszélő a szenvtelen krónikás szerepét ölti fel, ítélkezésnek és szánakozásnak nincs helye, a moralitás a mélyrétegek titka marad.

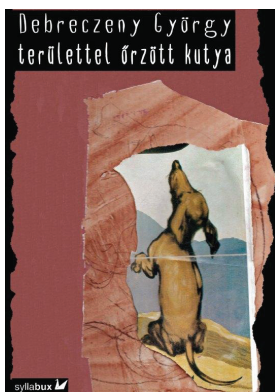
A verses elbeszélések nem teljesen függetlenek egymástól: vissza-visszatér egy-egy szereplő, akiről többet is megtudunk, és a földrajzilag *máshol* más fénytörésbe helyezi a karaktert. A finoman

átvezetett szálakból azonban nem áll össze egységes szövet, nincsenek kész regénnyé fonódó sorsok, csupán felvillanó epizódok, amelyből az olvasó konstruálhatja meg a maga történeteit. (Hasonló eljárással találkozhatunk Kötter Tamás *Rablóhalak* című novelláskötetében, melyben a „füzért” csupán mint lehetőséget villantja fel a szerző, s épp a szereplők közt felsejlő kapcsolati háló üres helyeivel, kifejtetlenségeivel készletet tovább gondolásra.)

A *helyi érték* Téreynél mindig viszonylagos: a tizenkettedik kerület elit „Beverly Hills”-e nem magasodik a nyolcadik kerületi Tisztviselőtelep lapálya fölé, még ha fogaskerekűvel emelkedik is fel ide az ember. „.....a hely szelleme bennünk van” – mondja az *Aki élő zajjal jár* című novella férj szereplője, s ezzel fel is dobja a kötet kulcsmondatát: a történetek helyének szelleme mintha „megágyazna” az ott forgolódo hús-vér figuráknak, akik egyszerűen betöltik az utcakövek, épületek, enteriőrök díszletei közé megírt sorsukat.

A hely szelleme Téreynél a múlt és a jelen összekapaszkodása által kezd remekül működni (ahogy a „szellem” szóba egyaránt behallhatjuk a régmúlt kísérteteit és a jelen atmoszféráját). A *hurokban* egy „hurokvágány ölelésében” jeleníti meg a főhős életének félresiklását; a *Jószolgálati nagykövet* két barátjának egy divatos kávézó távolabbi asztalánál pillantja meg hajdani iskolatársát, aki az iskolai menza lúzere volt. A kötet leginkább lírai darabjában, az *Early Winter*-ben a főhős volt felesége nyomában jár az asszony hiányával küzdve, s miközben hajdani lakásuk ablakán les be, a sötétben hajladozó ágak árnyát szeretkező párnak véli.

Az *Átkelés Budapesten* szövegeihez szervesen kapcsolódnak a Fortepan archívumából válogatott fotók. A kép–szöveg dialógusában ismét a genius loci, az atmoszféra erősödik fel – olykor a tájnak, a jelenetnek, a figuráknak csak egy kicsiny, ám annál kifejezőbb darabkája tárul a szemünk elé. Képkivágatok ezek, ahogy a történetek is sorskivágatok: egy-egy szilánkba több évtized eseményei sűrűsödnek bele. S bár a fotók java része a hatvanas-hetvenes évek világát kelti életre, a térképen mozgó figurák dilemmáikkal, ballépéseikkel, kétségeikkel együtt kortalanok. A város időtlenségére felel e kortalanság: változhat az utcakép, átalakulhatnak az épületek, felverheti gaz a vágányokat, azokat a bizonyos felszín alatti rétegeket érintetlenül hagyja a korok divatja. Térey ilyesfajta városnézésre invitál, s annak, aki kedveli a multimédiás kalandokat, a kiadó még egy virtuális térképpel is rásegít az élményre. A lényeg az, hogy a kötetben érdemes keresni.

DEBRECZENY GYÖRGY *területtel őrzött kutya* című verseskötetében söráldozatokat mutat be a sörbuddha tiszteletére, ellátogat a miniszterhez, avantgard turmixszá alakítja kortársak és klasszikusok alkotásait. A költő műhelyébe **BOLDOGH DEZSŐ** látogatott el.

A Rorschach-teszt lepkéje földet ért?

Debreczeny György új verseskötete, a *területtel őrzött kutya* a 2013-as *nincs karácsony* folytatásának tűnik. Hasonló a megszólalásmód, hiszen a „saját költemények” mellett a kötet negyed-ötöd részét montázsok, átiratok, hommage-versek teszik ki. A *nincs karácsony*-ban hasonló volt az arány, az ezt megelőző *sőt mi több* pedig teljesen ilyen neoavantgárd darabokból állt.

A vendégszövegek felhasználása Debreczenynél sajátos költészet-technikai eljárás, értelmező, újraformáló poétikai játék. A *területtel őrzött kutya*-ban több ismert kortárs költő szóképeit, sorait, mondat-törredékeit alakítja át (pl. Nagy Koppány Zsoltét, Payer Imrét, Széll Zsófiát, Jónás Tamásét, Hegyi Botos Attiláét), de klasszikusokat is megidéz (pl. Déry Tibort, Nagy Gáspárt, Weöres Sándort). Emellett felhasználja a *Lányok és anyák antológiájának* tartalomjegyzékét, prózai kiadványokat és internetes folyóiratok verscímeit. Nincs mérce, összehasonlítási lehetőség annak megállapítására, hogy ezek az alkotások mennyire sikerültek. Legfeljebb a korábbi Debreczeny-könyvekben szereplő hasonló versekkel vethetők össze, hiszen más költőkre nem igazán jellemző ez az alkotásmód. Ennek során nem törődik mással, minthogy saját képére formálja az anyagot a véletlen szülte vagy a logika alkotta játék természete szerint.

A mintegy százhusz oldalas kötet nagy részében régi és új verseit olvashatjuk. A bőséges termés ismét lenyűgöző, lüktető, gondolatritmusokkal teli, ironikus, számos helyen filozófiai, valláseméleti kérdéseket feszegető szabadvers. Debreczeni humora érdekesen

idomul jelenkorunk és a közelet zűrzavariaihoz, és hogy megszabaduljon mindezekről, a Távol-Kelet motívumait felhasználva söráldozatokat mutat be a sörbuddha tiszteletére. Vagy csak hajszárait és könnyeit hátrahagyva visszavonul 300 évre meditálni.

A kötet első részében fontos számára, hogy saját költészetének feszítávjait bemérje, tisztázza viszonyát vershez, olvasóhoz, önmagához. „[T]e ha ezek az emberek tudnák / hogy milyen jókedvvel írod / ezeket a szörnyű verseket...” – írja visszatérő felütésként egyik hosszú költeményében. Bármilyen fanyar is a hangulat, ha hozzászokik az olvasó, kedvét lelheti benne: „lehetne a vers / parkban parkoló falevél [...] aztán lehetne őszi koszorú / széchenyi istván homlokára / a krisztinai templom oldalában / mert mi lehet szebb a verssel / együtt ébredés vagy a verssel elalvás?” (a vers hatósugarában).

Az avantgárd dal vegyített abszurd képbombázó eszközei nem túlírik a lazálást, a leállást Debreczeni költészetben: „a pillanat foglyát a pillanat börtönébe kísérik / a széttépett nagymamák a kertben // nászágyak préselődnek át a szoros kapun (hátat fordít a vers azonnal)”. Előfordulhat, hogy az olvasó nehezebben bírja az iramot a képhalmozás miatt: „összedörzsölődik két szem kockacukor / és abból lesz a földrengésfény”. Ugyanebben a versben akad olyan rész, ahol már letisztult, groteszk tanácsait fogalmazza meg a megszólaló: „ki kell tűnni valami egyedi / ki-vérzéssel vagy kínhallással itt” (nincs rá szükségem).

A közéleti utalások időtállóak, rendszerektől függetlenek: „bizony volt aki elesett / a hóban a hősök terén (elmondom téli versemet)”. Hiszen teljesen mindegy, ki van hatalmon, és az is, lázadzik-e még a költő. Nincs módja átírni a történelmet, még az újságok napihíreit sem: „kifejezetten jobban lett a miniszter / mindig jobban lesz a véradó napon [...] az elnök úr / nem tör be / a saját rezidenciájába / nem tapossa le a virágoskertet / és nem rágja meg / a locsolócsövet / mert ez egy köztársaság” (cáfolat).

A versek írója tudja jól, hogy egyszerre szeretne csillag és szentjánosbogár lenni. Tudja, nem repülhet föl önmagához, de zakatoló tövisbokrok között a mindenség tündérei céljához segítik: „biztos utakon viszem / a tenger felé / ezt a kiskanál vizet” (az öreg werther). Nem lehet már több probléma egy olyan világban, ahol

sárga esernyők nyílnak a szelektív gyűjtő mellett, hiszen „*szerencsésen földet ért / a rorschach teszt lepkéje*” (*könnyebb a nehézség*). Az expresszív zuhatag közepette találhatunk egészen visszafogott, lírai, talányos darabokat is (*álomkristályok, a hosszan öntörvényű idő, önmagát látja a vízben*), és egy hangulatában Dylan Thomas műveire emlékeztető verset (*aznap gyalog ment haza*).

Debreczeny sokszínű, sokhúrú alkotó, maga előtt vállalt poétikai feladatait kitűnően oldja meg, bár időnként, hasonlóan a nincs karácsony egyes részeihez, elragadja őt a vers, a szavak és gondolatok pazarló játéka: „*gubacs lehetnél a gubacsi hídnál / felavathatnád a margitot az avignonit / de ki vinnyog itt [...] jeanne d'arc nagy arc [...] raccsol a szív és raccsol a racsni*” (*te ha ezek az emberek*).

Máskor az önismétlések fulladnak érdektelenségbe, például a *kis magyar hőeltakarítás* című, Weöres emlékének ajánlott darabban, ahol a költő ugyanazt a mondatot variálja egy teljes oldalon keresztül. Noha néhány sor után is érthető a jogos neheztelés a hazai hőeltakarítási viszonyok miatt. Egészében kihagyható lett volna a veszélyes vécépapírtekercekről szóló, inkább pihent agyi futam, mint vers (*veszélyes*) és néhány hasonló társa. A József Attila-sorokat átíró füzér, *Az étteremig és tovább* sem emeli a kötet színvonalát, bár vége már kellően fanyar, debreczenys bökverssé alakul: „*Visz a vonat / megyek előtted / talán ma még / biztos lelőnek*.”

A *Variációk botra lábnyomra és repülésre* haikuiból az ismétlődés konok láncsörgése hallatszik ki, pörög a vers imámalma, annak bizonyítékául, hogy néhány motívumból milyen kitűnő költemény varázsolható.

A költő akkor a legjobb, amikor önmagához tér vissza. Még olyankor is, amikor azt írja: „*egy elhajított test / röppályája az éjszakában / a legmagasztosabb önkifejezés*”. A *területtel őrzött kutya*ban számos efféle pillanat mutatkozik, a gyarapodó és folyton átértelmezett távol-keleti motívumok gazdagságával díszítve. Említett hibáival együtt is újra egy karakteres, erős kötetet kapunk, izgalmas látványelemekkel Debreczeny György költői műhelyéből.

Rövid áttekintés arról, mi történt a Janus Pannonius díjak idei átadásán, előtte és utána.

SZÓCS GÉZA

Janus Pannonius 2014-ben

Augusztus 29-én, Janus születésnapján, megkoszorúztuk a költő síremlékét a pécsi székesegyház altemplomában. Délután a templom mögött, a Várfalsétányon adtuk át a díjakat. Azért itt, mert ezt a teret magának az ezeréves püspökség székesegyházának, továbbá a világ egyik első egyetemének és a Cella Septichorának a falai határozzák meg és határolják.

Két párizsi költő kapta a nagydíjakat, Yves Bonnefoy és a Szíriában született, Libanonban felnőtt (akkor még nagyjából egy ország volt a kettő) Ali Esber, azaz Adonisz vagy Adunisz. Mind-

kettő a kortárs világlíra klasszikusa. Róla Tüske László arabista-orientalista, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója (nemrégén még a kairói Ballasi Intézet igazgatója) mondott laudációt, Bonnefoy-ról pedig Sepsi Enikő, a Károli Egyetem dékán asszonya.

Ugyanők a kulcsfigurái az Adonisz meg a Bonnefoy verseiből készült magyar köteteknek is, ők válogatták a verseket és irányították a fordítók munkáját.

A nagydíj (idén a két nagydíj) mellett műfordítói díjakat is kioszt évente a PEN. Most Csehy Zoltán kapta az egyiket (azt, amely magyarra történt fordításokért jár), Hannu Launonen a másikat (magyar művek idegen nyelvre való átültetéséért, jelen esetben finnre). Kivételesen egy műfordítói különdíjat is kiadtunk, a 80 éves, magyarra, angolra, angolból, lengyelre, lengyelből fordító Gömöri Györgynek.

A könyveket az esti órákban mutattuk be a Palatinus Szálló báltermében. Hobo mondta a verseket, Mózes Tamara dzsessz-zongorista és énekesnő pedig – a francia–magyar kulturális kontinuumból való izgalmas mintavételként – Joseph Cosma, Budapestről Párizsba szakadt s ott világhírvé lett hazánkfia dalaiból adott elő. A napot remek koncert zárta: ennek első részében Kelemen Barnabás és Kokas Katalin hegedűjátékának tapsoltunk, a második részben Érdi Tamás zongoristának.

Másnap délelőtt ugyanazon a helyszínen elbeszélgettünk a két költővel, akik szavaltak is a verseikből. A matinét Isabelle Farcat asszony, a budapesti Francia Intézet igazgatóhelyettese nyitotta meg és Orbán János Dénes kötetbemutatója zárta. A kötetet,

amely *A költő, a ringyó és a király* címmel jelent meg, és Janus Pannonius átköltéseket tartalmaz, a PEN Club felkérésére írta a szerző. Máris nagy sikere van.

Augusztus 31-én este az Abigail Galériában nyílt kiállítás Franciaországban élő, ott tanult, ott alkotó magyar művészek munkáiból. A kiállítást Bogyay Katalin párizsi magyar UNESCO-nagykövet nyitotta meg, Adonisz jelenlétében. Bonnefoy-nak ekkorra már sajnos haza kellett térnie Párizsba családi okok miatt. A PEN Club felkérésére megrendezett kiállítás még mindig megtekinthető.

Végezetül, szeptember elsején a budai, Vár alatti Kapucinus utcában egy most felújított középkori épületben Adonisz újabb beszélgetésen vett részt itteni tisztelőivel. Verseit magyarul ezúttal is Hobo adta elő, franciául pedig Gérard Depardieu. A találkozót szabadtérnek terveztük, ám az eső beverte a társaságot a boltíves pincékbe. Mózes Tamara ezúttal is remekelt, és a Mókus fedőnéven ismert Szirtes Edina és vonósnégyese is érezhetően képes volt megérinteni a közönséget. Leszámítva azt az újságíró, aki a zenei feldolgozásokat sikerületlennek nevezte, velem kapcsolatban pedig megjegyezte, hogy szereplésemet túldimenzionálnak tartja: nem elég, hogy elnöke vagyok a Magyar PEN-nek, de még a díjakat is én adom át, túl sokat beszélek, túl látható vagyok.

Igaza van, engem is fárasztott a sok szereplés. Jövőre legyen másképpen.

SZŐCS GÉZA köszöntője

Janus Pannonius 2014

**Hölgyeim és Uraim, nagyszerű költők,
itt megjelent kiválóságok,
tisztelt érdeklődők, kedves barátaink!**

Janus Pannonius és François Villon élete, vagyis a 14. század dereka óta, több mint félezer év alatt sokminden történt a nagyvilágban, és sokminden történt a költészetben is. Egy dolog azonban biztosan nem változott: a költészet célja és értelme. Változhattak az eszközei, a témái, a hangneme, de az ember mindenekelőtt való ösztöne, hogy viszonyba helyezze magát a léttel és dialógust kezdeményezzen vele, ugyanaz maradt. Éppen ezért történhet meg, hogy ezer évekkkel ezelőtti költők szavait ma is korszerűnek érezzük. És éppen ez hívja fel a figyelmet a mai világban mindinkább visszaszorulóban levő költészet szolgálói, ministránsai, miniszterei közül azokra, akiknek beszéde ezt az ősi időkből elkezdett monológot folytatja. A létértelmezés, a rákérdés, az önmegismerés monológjait, amelyek hatalmas és lenyűgöző dialógussá adódnak össze.

Kedves Barátaink, ma azért találkozunk itt e helyen, hogy két kiváló költőnek megköszönjük mindazt, amit életükben tettek azért, hogy az ember ne válhasson egydimenziós lénné. Bizonyára Önök is találkoztak már modern mosógépekkel, amelyekről a kereskedők büszkén hirdetik, egymásra licitálva, hogy hányféle programot képesek futtatni. Nos, félre nem érthető jelek utalnak rá, hogy napjainkban mindinkább eszménnyé kezd válni a jól programozott ember. Akibe sikeresen beültettek néhány programot, persze vigyázni kell, hogy ne tül sokat. Ezeket a haszonelvű programokat olyan nagyravágyó technokraták buherálták össze, akiket már Bábel tornyának építésénél is ott láttunk sürgölődni: akkor is bele akartak javítani a Teremtés nagy programjába és most is ugyanazt teszik. A Teremtésnek

adott világraszóló válaszon törik a fejüket, s közben összekavar-
nak mindent. Vagy értelmetlen tornyokat építenek, vagy azt sze-
retnék, hogy az emberek mint ügyesen programozott hasznos kis
berendezések, pl. mint mosógépek működjenek. Miközben már
azt is elfelejtették, hogy eredetileg maga ez a jelentés, a tisztítás
az alapja a katarzisz fogalmának, ma is vannak Görögországban
mosodák, amelyeknek cégérén az olvasható, hogy Katharszisz.

Lord Byron állítólag azt írta, hogy az emberiség egy adott pil-
lanatban választhatott Shakespeare és a szappan között, és az
utóbbit választotta. Gondolom, ezen azt érthette, hogy a katar-
zisz igénye helyett megelégedett a bőr gyors és hatásos lemosá-
sával, sorsa megtisztítása helyett a kézmosással, a drámák és a
színház helyett a pacsulival és a borbélyüzlettel. Márpedig nincs
Poncius Pilátusnak olyan hatásos szappana, amely III. Richárd
bűneit lemoshatná. Talán erre gondolhatott Byron.

Hölgyeim és Uraim, mindezek alapján nyilván Önöknek is világos,
miért szolgál különös elégtételünkre, hogy Janus Pannonius váro-
sában átadhatjuk a róla elnevezett díjat korunk két klasszikusának.

ALI AHMAD SZAID ASZBAR – ADONISZ laudációja

Tisztelt Ünnepeltek, Hölgyeim és Uraim!

A Janus Pannonius Nemzetközi Költészeti Díj idei egyik díjazottja Adonisz, Ali Ahmad Szaid Aszbar, szíriai költő, aki a klasszikus arab nyelv modernizált változatán alkotja műveit, hosszú ideje Párizsban él, műveit a világ számos nyelvére lefordították, magyarul több kisebb közlése volt, most ezen ünnepi alkalommal önálló magyar nyelvű kötete jelenik meg.

Adonisz korunk egyik legjelentősebb arab költője, kritikus, egyetemes gondolkodó, világpolgár, aki költészetében radikálisan szakított a klasszikus arab költői-poétikai hagyománnyal, új motívumok, tematika és képanyag bevezetésével iskolát teremtett.

Verset olvasni jó. És jó Adonisz verseit olvasni. Olvasni és emlékezetből mondogatni és morzsolgatni már-már varázslás és rítus. A szóhasználat, a metaforák meghökkentőek, a versek egyedüli dinamikát mutatnak, hangjuk a romlatlan tisztaság, valami megfoghatatlan ősiség dallamát idézik fel. Bennük az élet mindennapi apró jelenetei kapnak hangsúlyt és különös jelentést.

Hallgatóztam:

*egy veréb csíripelt a Szannín hegyén,
hogy ne a csend uralkodjon,
hogy éles hangja, mint a kés pengéje
sikollyal és sírással sebezze meg
a város hidegét.*

Adonisz a képanyagban az arab-iszlám és a nyugati kultúrából származó művelődéstörténeti hagyományra támaszkodik, az életmű valójában a Mediterráneum kultúrájának posztmodern, posztkoloniális összefoglalása, amelyben egymás mellett élnek a monoteista vallásokat megelőző pogányság, a kereszténység és az iszlám vallás hagyományai.

*Megesküdttem, hogy én írok a vízre,
megesküdttem, hogy Sziszifusszal cipelem majd
süket szikláját,
és esküszöm, hogy Sziszifusszal maradok,
vállalom a lázt, a szikrákat,
világtalan kőbánya mélyén kutatok
az utolsó toll után,
mely a före, öszre írja majd a por
költeményét.*

Megesküdttem én, hogy Sziszifusszal élek.

A Sziszifusz motívum gazdag nyugati vonatkozásai nem szabad, hogy elfedjék előlünk a vízre írás mozzanatát. Sokfelé használt kép ez is, ami Adonisznál mintha Khalíl Gibrán Khalíl, a *Próféta* szerzőjének *Körmenet* c. kötetét idézné fel: „*meg van írva az ember sorsa, de persze a vízre...*” Fajrúz libanoni énekesnő előadásában népszerű dal született belőle az arab világban, és akár csak utalásos előtűnése is azonnal asszociációk egész univerzumát hívja elő a befogadóban.

Ha politizál, a szekuláris értékek melletti elkötelezettséget, a vallás és az állam szétválasztását képviseli, emberi jogokat, több ország diktátorát is éles kritikával illette, élete során többször volt *persona non grata* egy-egy arab rezsimben. De a Nyugat és a Kelet határán szemlélődve éles kritikával támadja a Nyugatot, mert az a modernizmust a Nyugat gazdasági-politikai hegemoniájának eszközévé tette. S támadja az arab és az iszlám világot tragikus rezsimjei miatt, az arabok félreértett önképét, a másokkal szembeni türelmetlenségét, a másik megismerésének elutasítását, a párbeszédre való képtelenséget, a Kelet bezárkózását.

Rítusok szervezik napjainkat. Mindennapi cselekvéseink, az ébredés, a kézfogás szinte öntudatlan rendet követ. Rendet, amely a cselekvések és a cselekvésekhez fűzött szövegek együtthatásával különös tapasztalat részesévé emel bennünket. S ez a tapasztalat mind nagyobb biztonságot ad nekünk, uralmat esendő dolgaink fölött, és végső soron identitásunk megtartó ereje lesz, amely megóv bennünket a megtántorodástól, és a meghátrálástól, a széteséstől. A közösség életét ugyanígy rítusok

szervezik, az ismétlődő eseményekhez kapcsolódó tapasztalat és élmény pedig elrendezi számunkra a világot, az Istenhez, a világhoz és egymáshoz való viszonyunkat, a barátság és a szerelem feszültségeit, az ellenség megvetését. Cselekedetek és szakrális szövegek ezek, amelyek totalitásként ragadják meg a világot, és bevonnak minket a világ-egészbbe, és a világ-egészt személyiségünk részévé varázsolják. Mágikus, érzéki tapasztalattá, amely kiemel korábbi létállapotunkból, és új világértékelésre biztat, és még ha homályos módon is, új fogódzókat kínál. A vers talán ezt az átalakító mozzanatot sűríti egyetlen szókészletbe a feszültség és az elernyedés ívben kirajzolódó dinamikájával. Adonisz versei ilyenek: ahogy az élet kis jeleneteit fogják meg vagy rendezik hosszúversbe, ahogy ezt a rítusvilágot idézik fel.

*A rózsza előbújt a virágágyásból,
hogy fogadja őt.
A Nap meztelen volt ezen az őszen,
csak egy felhőből font cérnát viselt a dereka körül.*

*Így születik a szerelem
a faluban, ahonnan jöttem.*

Igen, Tammúz, a meghaló-feltámadó szíriai istenség görög nevét – Adonisz – művésznévként választó költő mintha az átmenet rítusának (*rite de passage*) köztes szakaszát – magát az átalakulás tapasztalatát és mintázatát tárná elénk a műveiben. Nem az előzetes, jól ismert, de elhagyni szándékozott élethelyzetet megannyi bajával és gondjával, és nem is a megérkezést jelentő új világ utópiáját, hanem a két világ közötti átmenetet, a vissza- és előrekapcsolások motívumaival, ezek egymásba játszásával, varázásával, hogy élhessük, mondogassuk, morzsolgassuk eleven tapasztalatként ezt a sajátos zamatú, ízű és illatú adoniszi verset –

Mester, köszönjük a műveket!

TÜSKE LÁSZLÓ

Pécs, 2014 augusztus 29.

ALI AHMAD SZAID ASZBAR – ADONISZ beszéde

Tisztelt Uraim, A Janus Pannonius Nemzetközi Költői Díj Bizottság Elnöke és Tagjai, Kedves Barátaim, Megjelentek!

Boldoggá tesz, hogy átvehetem a Janus Pannonius Nemzetközi Költői Díjat, köszönöm a Bizottságnak, az Elnökének és minden Tagjának. Nagy megtiszteltetésnek érzem, hogy a díjjal való elismerésben társa lehetek kedves barátomnak, a nagy költőnek, Yves Bonnefoy-nak.

„A barátod egy másik ember, és ő te vagy”, mondta egyik nagy klasszikus írónk, Tauhidí. Lehetőségünk van ma arra, hogy ezt a mondatot újrafogalmazzuk, és azt mondjuk: „A költő egy másik ember, és ő te vagy”, hiszen az ember költői lény, aki, Hölderlin kifejezésével élve, valóban „költőként él a földön”. Márpedig a költészet és a költemény az a legemelkedettebb és legmagasabb forma, amelyben találkozhatnak egymással az emberek, messze túl az országokon, az etnikai hovatartozáson, a nyelveken és a kultúrákon – hiszen a költészet az, amelyik hangot ad a különbözőségnek, miközben meghaladja az ellentmondásokat. Elképzelem, hogy a világ egykori és mai költői együtt élnek, egymás mellett, harmóniában és egyetértésben, mint a fenséges fák, amelyek a létezés egyetlen hatalmas kertjében, időn és téren túl egyszerre bontják virágszirmaikat.

Ez a költészet sajátossága, az ember humanista eredetisége.

A költészet olyan levegő, amit a beszéd talál föl, hogy a nyelv lélegezni tudjon, és meg tudjon újulni, és ezáltal maga az univerzum tudjon lélegezni és megújulni. Határtalan és kimeríthetetlen.

A költészet az ember és a jelentés,
lényege a „szabad szabadság”, ahogy Rimbaud fogalmazta,

s költőisége embernek emberrel való találkozása –,

ezek azok a világitótornyok, amelyek bevilágítják nekem az utat.

És én ezek fényében látom a népek és a kultúrák találkozását, túl a politikán, a rezsimen és a kontinenseken. S ugyanígy fogom fel, hogy a különbségek tiszteletének emberi és kulturális jelentése van. Hogy ne lenne szükségképpen ez a tisztelet, hogy ne lenne elválaszthatatlan a függetlenségtől, az emberi méltóságtól és az emberi jogoktól!

Igen, a költészet hona nem a politika és nem az ideológiák világa, a költészet hazája a humánus,

emberként értve, és az emberi jelentés világa. Mert ebben rejlik a legmélyebb és legnyitottabb lehetőség a másik ember felé, és ezáltal emelkedik fel a költői nyelv, hogy kimondhassa a szabadságot, az igazságot az egyetemes.

Fordította: TÜSKE LÁSZLÓ

ADONISZ-versek*

Hét nap

Anya! Miért gúnyolod szerelmem,
miért gúnyolod gyűlöletem?
Hét nap alatt teremtettek téged,
s te hullámot teremtetted, horizontot
és tollat a dalnak.
Csupa seb az én hét napom, csupa varjak
lehetsz-e válasz a miértre?
Ha szél és por vagyok én is?

(Mestyrán Ádám fordítása)

Az első ige

A gyermek, aki voltam
odajött hozzám egyszer,
arca idegen.

Nem szólt. Sétáltunk,
s mindkettőnk a másik csöndjét figyelte,
nyomainkban folyó eredt, s áradt idegen.

A szélbe vetett levelek nevében kötöttek össze minket
a gyökerek.
Szétváltunk,
mint az erdő, mit a föld fogalmaz, mit az évszakok mesélnek.
Gyermek, ki egykor voltam, jöjj közelebb, mondd:
most micsoda kapcsol össze minket? Miről is szólhatunk?

(Tüske László fordítása)

[A Hold]

A Hold. Milyen gyöngéd volt a Hold
mikor vizet mert a medencéjébe
és távozóban elköszönt.

Milyen gyöngéd az ágy, a lepedő, a takaró
mikor összegabalyodnak tagjaink
hosszú ölelésben és mi könnyölgünk
az ébrenlét angyalához, hogy
induljon el a hídján
de lassítsa még a lépteit.

Milyen gyöngédek voltak a csillagok.

Énekeltek
valahányszor találkoztunk
s egymásba öltöztetett minket az este.

(Molnár Miklós fordítása)

YVES BONNEFOY laudációja

Tisztelt Díjazottak, Tisztelt Elnök Úr, Kedves Vendégeink!

Yves Bonnefoy kezdetben matematikai és filozófiai tanulmányokat folytatott, és André Chastel művészettörténeti szemináriumait látogatta. André Breton köréhez tartozott, de 1947-től folyamatosan távolodott a mozgalomtól, mert a szürrealista kép – mint mondja – a valóság helyébe a valóság felettit (surréalité), egyfajta „rossz”, kettős jelenlétet állít. Yves Bonnefoy számára a költészet olyan morális cselekedet, mely a beszéd legelemibb dimenziójára szeretne rátalálni, hogy ne elégedjen meg a nyelvben olcsón beszerezhető metaforikus végtelennel. Ez a „po-etika” a jelenlét költőiként emlegetett generáció (Jacques Dupin, André Du Bouchet, Philippe Jaccottet, Lorand Gaspar) törekvéseibe illeszkedik: egyszerre törekszik a valóságon túli érzékelésre és a beszélőt körülvevő immanens valóságban való költői, azaz legteljesebb létezésre, otthonosságra. A szembefordulásban is megőrzött hagyomány köti Yves Bonnefoy költészetét a Mallarmé által hátrahagyott kudarchoz, a véletlen beépülését, az időbeliséget és múlandóságot elfogadni nem tudó „tisztá költészet” eszményéhez is.

Yves Bonnefoy költői karrierje 1953-ban indult, amikor a Mercure de France-nál – melyhez mindvégig hűséges maradt – megjelent a *Du mouvement et de l'immobilité de Douve* (Douve mozgásáról és mozdulatlanságáról) c. kötete. 1955 és 1959 között a CNRS kutatójaként dolgozott, szakterülete az angolszász irodalomelmélet volt. Költői, műfordítói és elméleti életműve párhuzamosan bontakozik ki. Több tucat vers- és prózákötet írója, Shakespeare számos drámájának és versének, valamint Yeats költeményeinek francia fordítója, fordításokról szóló jelentős esszék szerzője. Tanulmányokat írt az európai költészet jelentős alakjairól (Baudelaire, Mallarmé, Paul Celan), de az

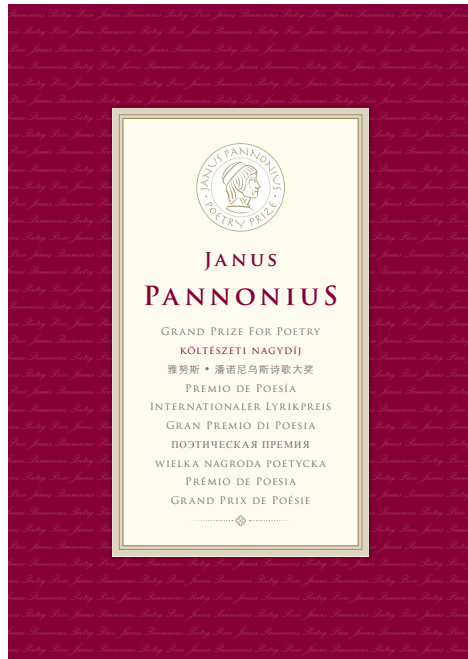
európai festészet hozzá közel álló képviselőiről is (Goya, Giacometti, Alexandre Hollan, Miklos Bokor, Tapiès, Chillida, Alechinsky, Garrache).

1981-ben a Collège de France összehasonlító poétikai tanszékének élére választották (funkciójában Roland Barthes és Paul Valéry előzték meg). 1993 óta ennek az intézménynek professzor emeritusa. Európa és az Egyesült Államok több egyetemének vendégtanára, meghívottja volt. Magyarországon 2007 novemberében járt először az Eötvös Collegium és a Francia Intézet meghívására. A válogatott írásait tartalmazó Kép és jelenlét c. kötet bemutatójára Jérôme Thélot egyetemi

oktató, költő, az alapműnek számító Poétique d'Yves Bonnefoy (Droz, 1983) szerzőjének társaságában érkezett.

Yves Bonnefoy tizenhét irodalmi díj kitüntetettje: többek között a Francia Akadémia költészeti nagydíjának, a Goncourt-díjnak, a Franz Kafka Díjnak a birtokosa, s 2011-ben elnyerte a Griffin Poetry Prize életműért járó díját is. A világon több egyetem tiszteletbeli doktora: az Université de Neufchâtel-é, a párizsi American College-é, a chicagói egyetemé, a dublini Trinity College, az edinburgh-i, római, oxfordi és sienai egyetemé.

A 2014. évi Janus Pannonius Költészeti Nagydíj átadására a Másik otthon c. válogatott kötetel tisztelegünk a díjazott előtt. Kedves Mester, köszönjük az életművet, s köszönjük, hogy itt van közöttünk.

YVES BONNEFOY beszéde

Elnök Úr, Polgármester Úr, Hölgyeim és Uraim, Barátaim!

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy megkaphatom a Magyar PEN Club-tól a nagy költőről, Janus Pannoniusról elnevezett díjat.

Ez nemcsak a magyar verssel való találkozást jelenti számomra, amely Pannonius óta Európa nagy költészeinek egyike, hanem egy mélyebb elmélkedés lehetőségét is. Elmélkedés, amely már költőiségem kezdete óta foglalkoztat, s amelyet napjaim végezetéig szeretnék folytatni, mert az elme lényeges feladatának tekintem. Ez alatt az elmélkedés alatt mindenekelőtt az Euró-

párról való gondolkodást értem. Ma a nyugati nemzetek közötti eszmecsere jegyében gyűltünk itt össze, nemzeteink potenciális egységének jegyében, mely a civilizáció továbbélését hivatott biztosítani.

Adonis barátunk jelenlétének köszönhetően azonban az a párbeszéd is felmerül előttem, amelyet Európának a többi jelentős civilizációval kell folytatnia, manapság még inkább, mint valaha ezen a jelenleg oly boldogtalan bolygón.

Köszönöm nektek, magyar barátaim, az egyetemes költészetbe vetett bizalmatokat!

Fordította HORVÁTH TÜNDE
és WEISS RAOUL

YVES BONNEFOY-írások*

Egy isten *Un dieu*

Itt nyugszik egy isten. Tudatlan,
Miként mi. Nem szeretett, ahogy
Egy gyermek képes reá. Esetlen volt,
Erőszakos, híján megvilágító szavaknak.

S meghalt, s nem vette hasznát
Készségeinek. Mindig meglepődött,
Hogy ő milyen; miként mi is
A legvégső napunkig.

Fia volt valakinek? Az, de lázadó,
Aki megsértette apját. Halni
Akart, mértékről se tudva már.

De ki várt volna, hogy még élhessen egy órát,
A gyermek kezét fogva, aki már nem lehetett,
Noha még könnyük is ugyanaz.

(Bárdos László fordítása)

Kőhajítás

Jeter des pierres

Éjszaka végre megérkeztünk oda, ahol köveket lehet hajigálni. A lehető legmagasabbra, a lehető legmesszebbre akartuk őket dobni az előttünk elterülő erdőben, amely úgy szaladt le a meredek lejtőn, mintha vízmosás volna a lábunk alatt, s a mélyén a fák alatt csörgedező víz.

A köveket, a hatalmas köveket nehézkesen, de sietősen szabadítottuk ki a bokrokból. A szürke kövek a sötétben csak úgy ragyogtak.

Két kézzel emeltük őket a fejünk fölé. Milyen nehezek voltak így, magasabbak, nagyobbak, mint bármi más a világon! Milyen messzire fogjuk őket eldobni a névtelen másik oldalra, a szakadékba, ahol se magasság, se mélység nincs már, se vízmorajlás, se csillagok. Nevetve néztük egymást a felhőtakaró mögül fel-felbukkanó holdfényben.

Sebes kéz, nemsokára véres kéz, kezünk, amellyel gyökereket húzunk ki, feltúrjuk a földet és megmarkoljuk a fogásunknak ellenálló sziklát. A vértől arcunk is ellilult, de tekintetünk újra és újra felemelkedett a feldúlt talajról a többiek tekintetét keresve, és még mindig az a nevetés.

(Gyuris Kata fordítása)

Ulysses elhajózik Ithaka partjainál

Ulyssepasse devant Ithaque

E homokpart, e sziklák? Ithaka.
Tudod, itt lakik az olajfa meg a méh,
Meg a hű hitves és az öreg eb,
Nézd, a hajóorr feketén csillog a víztől.

Nem, ne nézz a partra! Nem más tárul eléd,
Mint szegény országod. Kezet se foghatsz
Azzal a férfúval, aki vagy;
Hiszen már nem búsulsz, s nem is reménykedsz.

Hajózz el. Légy csalódás! Balról eltűnik.
Már kimélyül a másik tenger, a tiéd,
Az emlék, amely kísért, és halni akar.

Tovább! Irány most már a másik
Süppeteg partvonal, ott! A habokban
Még játszik a gyermek, ki volt. Magad.

(Bárdos László fordítása)

Szócs Géza főleg borokról vitázik a versrajongó Depardieu-vel

Az alapító a Janus Pannonius-díjról

Idén harmadszorra osztotta ki a Szócs Géza vezette Pen Club a Janus Pannonius költészeti és műfordítói díjakat. A magyar költészetet „megalapító”, latinul író, a XV. század reneszánsz világköltészetének ismert figurái közé tartozó Janus Pécs püspöke volt, ezért a kultúrák közötti párbeszédet hirdető díjat is itt adják át.

A díj alapítása különösen merész ötletnek tűnik éppen Magyarországon, ahol megfelelő életkorban és hangulatban nagyon sokan írnak, de aránylag kevesen olvasnak verset, kortárs külföldi költőket különösen kevesen. Noha a versfordítás múlt századi hagyományai – Babitstól Szabó Lőrincen át Nemes Nagy Ágnesig – tekintélyesek, az utóbbi évtizedekben visszaszorult a külföldi költészet kiadása.

Szócs reménykedik abban, hogy a Janus Pannonius-díj hozzájárulhat ennek a folyamatnak a lassulásához: „Először át kellett törnünk a közvélemény érdeklődésének ingerküszöbét, bizonyítanunk kell, hogy olyan vállalkozásba fogtunk bele, amelynek komolyságához és jelentőségéhez nem férhet kétség”, nyilatkozza. A díj presztízséből származó többletbevételeket a világköltészet népszerűsítésére, a fordítások támogatására fordítanak. Jelenleg is kitüntetnek a költők mellett magyarról és magyarra fordítókat is, idén Csehy Zoltánt – Pasolini-fordításáért, Hannu Launont – a magyar költészet finn tolmácsolásáért és Gömöri György Angliában élő magyar költőt, író és műfordítót ismerték el.

A díjazás, miközben az eddigi kitüntetettek vitathatatlanul nagy költők – tavalyelőtt a híres beatköltőt, Lawrence Ferlinghettit választották, aki politikai okokból visszautasított

ta a részben kormányzati pénzből finanszírozott díjat, tavaly a pár hete elhunyt Szimin Behbahani perzsa költőnőt, idén pedig a francia Yves Bonnefoy és az Adonis néven író szír költőt, akit pár éve a Nobel-díj esélyesei közt is emlegettek –, kulturális állásfoglalásként is értelmezhető. Adonis kitüntetésére Szócs szerint „Figyelmeztetés is, hogy a világ néhány legrégebbi magaskultúrájának szülőföldjét az önfelszámolás fenyegeti. Fontosnak tartottuk, hogy a robbantásokról és kivégzésekről szóló hírek helyett a térségbeli ezredéves műveltségi gyökerekre hívjuk fel a figyelmet. Politizálni nem akarunk, ezt a zsúri összetételének sokszínűsége ki is zárja, de a kultúra s így az épelméjű emberiség jövője miatti aggodalom és felelősségérzet óhatatlanul befolyásolja az ítéleteinket, ideértve az értékítéleteinket is”.

Részben a térségben zajló folyamatokkal kapcsolatos aggodalom befolyásolhatta már a perzsa költő és Itamar Jáoz Keszit izraeli műfordító tavalyi kitüntetését is.

„Kelet világa a legtöbb költő számára az őskultúrák, a misztika érintését jelenti, esélyt magával a Teremtéssel való személyesebb viszony megélésére. Ez sokkal fontosabb, mint bizonyos geostratégiai megfontolások. De hadd beszéljünk ezekről is: úgy gondolom, történelmünk nem volt képes annak megfelelően sikeresnek lenni, amennyi energiát, szellemet, szorgalmat, áldozatkészséget és áldozatot vitt be saját sorsának alakításába. A ráfordítás és az eredmény között drámai aránytalanság érzékelhető, hacsak nem azt tartjuk a nemzet nagy sikerének, hogy életben és talpon maradt. Nos: ez nem a tatár, nem a török, nem a labancok, nem mások miatt alakult így. Hanem – mindenféle hibáink mellett, amelyeket a politikai elitünk követett el – ez azért történt így, mert szárazföldi nép maradtunk. Pedig – mint erre Nemeskürty István is felhívta a figyelmet – válhattunk volna tengerjáró nemzetté is. Más kapcsolatokat, más értékeket jelentett volna ez, más nyitást a világra, más esélyeket. Mi a bezárkózást választottuk, a védekezést, a szekértáborokat, a körkörös védelmeket. Elfelejtettük, mit jelent az expanzió, az új terek és valóságok megismerése.

Ma, úgy gondolom, megint csak keresztúthoz érkeztünk. Megint választhatunk biztonságot kínáló struktúrákba való belemenekülés, mások által nekünk leosztott szerepek csöndes elfogadása közt vagy aközött, hogy kilépünk a világba, megnyitjuk

magunknak a világot és magunkat a világnak. Az én értelmezésemben így jelenik meg a Kelet, a Közel-Kelet is – aminek nyilván van következménye és lenyomata az értékválasztásaim szempontjából is.

Ami számomra kapcsolatba hozza, illetve egymás mellé helyezi a Janus Pannonius-díjas életműveket, az nem más, mint az archaikus és antik értékek költői összekötésének képessége a mai kor értéktudatával. Az a tehetség, amely az utóbbiba be tudja emelni az előbbieket, képes azokat újrafogalmazni. Ez vezethet el bennünket olyan felismerésekhez, amelyek talán már körvonalazódnak a tudatunkban, és amelyekhez talán sikerül már ebben a században eljutnunk. Ebben pedig a költőkre is legalább akkora szerep jut, mint mondjuk a filozófusokra, asztrofizikusokra és pszichológusokra”, foglalja össze Szócs.

A miniszterelnök kulturális főtanácsadójaként is tevékeny alapító, bár úgy véli, hogy „a kormányzat döntő érdeme, hogy lehetővé tette a díj elindítását”, arra törekszik, hogy idővel minden kormányzati finanszírozástól függetlenné tegye, mert „amikor már réges-rég nem lesz Orbán-kormány, ennek a díjnak akkor is léteznie kell, száz év múlva is”. Egyelőre a magánadományozók közül csak Nyúl Sándor bankárnak kíván név szerint is köszönetet mondani, aki tavaly és idén is 5000 euróval (összesen valamivel több mint 3 millió forinttal) támogatta a díjat, de, mint mondja, immár nemzetközi szponzorok is akadnak, közülük az Ursus nevű lengyel gépgyárat említette meg.

Az utóbbi hetekben sokat tárgyalt társadalmi felelősségvállalási programjának részeként a Magyar Nemzeti Bank is hozzájárul 3 évig évi 16 millió forinttal a költségekhez. Szócs szerint ugyanakkor „A magyar kultúra pozitív képének megerősítése a világban olyan cél, amelyről a kormányzat legkeményebb kritikusi sem gondolhatnak rosszat. S ha már itt tartunk: hadd említsem meg, hogy az idén műfordítóként, de költői életműve és kultúrák közötti közvetítői szerepe elismeréseként is különdíjjal kitüntetett Gömöri Györgyöt nem azért jutalmaztuk, mert kritikus a kormányzattal szemben, hanem annak ellenére”.

lásával keltett közfigyelmet. Szócs szerint viszont: „Emberként igen rokonszenves fickó, jelentős művész és polgárpukkasztó provokatorként is jelentős életművet mondhat a magáénak. Van benne valami az örök kisfiúból is, az adószedők elleni Robin Hood-os lázadóból és nyilvánvaló, hogy a kalandorból is. Szerencsére nem szoktunk a politikáról vitatkozni, legfőnnebb borokról – de persze nem emiatt jött el Budapestre, hanem az Adonisz személye és költészete iránti rajongása miatt”.

VÁRI GYÖRGY

MANDICS GYÖRGY Frázisok a parafrázisokról

A Janus Pannonius-díj második napi rendezvényeinek csúcsa egy nem remélt költői ajándék volt. Orbán János Dénes erdélyi költő apokrif gyűjteménye *A költő, a ringyó és a király* címmel. Az ötlet Szőcs Gézától származott, aki a kötet előszavában elmondja, hogy Faludy híres és hírhedt Villon-átköltése óta nem született igazi átköltés. Pannonius – főként ifjúkori versei kapcsán – nagyon rokonítható Villonnal, s csak kevésen múlt, hogy a két költőóriás fizikai értelemben is nem lett kebelbaráttá, bár Szőcs Géza szerint kilométerekben már kevés választotta el őket, amikor Janus Medvevárában ki-lehelte vagy kiköpte a lelkét, Villon felé utaztában. Orbán János Dénes, a Faludy-tanítvány kapta a feladatot, hogy gyorsan írjon egy villonos-faludys parafrázist Pannonius műveiből.

kezdte az új mű verseit, a közönség viharos reakcióiból hamar kiderült, hogy a kísérlet sikerült. Az erdélyi költő kitűnő érzékel oldotta meg feladatát: friss, vagány, korhely, kocsmá- és bordélyillatú verseket faragott, melyek követik az eredeti tematikáját, főbb motívumait, kibontják az abban rejlő modern verselehetőségeket, de mégsem lesznek sem klapanciák, sem paródiák. A latin eredeti sikamlósságait, az adott korban szokásos, közvetlen pornográf szókimondását már a Pannonius-fordítók is rejtegetni próbálták, parafrázisokkal élve, s ebben Orbán János Dénes sem kivétel, hiszen az egyik leggyakoribb kifejezést, a férfi nemi szervet, például, mentullaként aposztrofálja, mely sajátos találat, hiszen összecseng Janus legendás Mandula-fácskájával.

Szőcs Géza és Jankovits László tanár úr beszélgetőpartnerként tovább bővítették a parafrázisok számát a Janus Pannonius-jelenség megértésében. Hiszen szó esett Drakula vajda reális pécsi tartózkodási helyéről, az egykori Pécsi Egyetem romjairól, amelyek közt a Janus Pannonius-díj átadása zajlott, s arról is, hogy Janus a legeurópaibb költő a maga korában, milyen senkik vádolták „barbársággal”, éppúgy, mint Bartókot később. Ennek

kapcsán a találkozó szelleméhez pontosan illő Kozma-parafrazisok és -átdolgozások hangzottak el francia nyelven Mózes Tamara ihletett tolmácsolásában. A kitűnő dzsesszzongorista és -énekes az átélés és a beleérzés olyan csúcspontjaira jutott, hogy a közönség felállva, önkívületben ünnepelte produkcióját percek alatt.

Szócs Géza és Jankovits László újabb beszélgetésükben sort kerítettek Janus Pannonius elveszett Iliász-fordítására, amelyet görögből latinra készített – a hagyomány szerint bravúrosan, s ezzel kapcsolatban felmerült az a kérdés, hogy lenne-e kedve Orbán Jánosnak e fordítás rekonstrukcióját, parafrázisát elkészíteni. Az erdélyi költő erre inkább Arisztotelész Poétikájának rekonstrukcióját jelölte meg számára kedves célként. S hogy erre is képes lehet, azt a második részben felolvasott versparafrázis-sor igazolta, amelyben nem a szajhák, hanem a Király, Mátyás volt a központi elem. Ezzel eljutottunk Pannonius életének második korszakához, amikor egy hosszú és keserves út vezetett a dicsőítő verstől a Mátyással való szembenállás költészetéig. Mert Mátyás csak a nép utólagos emlékezetében vált azzá az igazságban hívő csodakirályrá. A valóságban sarcoló, hataloméhes, diadaléhes zsarnok volt. Orbán János Dénes ezt így összegzi:

*Époszt akartam írni rólatok,
Aeneist az új magyar koroknak.
Ám tűzbe dobtam minden vázlatot:
Nem állítok versszobrot zsarnokomnak.*

Ebben a kontextusban már nem a szexuális teljesítmény, a férfiaság igen szűken értelmezett jellemzője a lényeg, hanem az erkölcs, az, ami kívül rekedt az első versek cinikus szempontjain:

*A költő puha állat,
magában élő alkat.
Ha megfizetünk, írja.
Ha megfizetjük, hallgat?*

A hatalom e gőgös szempontjait Janus túllépi, mert felismeri, hogy a pénzen és hatalmon túl van az ország, van a Nép. S ezt muszáj szeretni, akkor is, ha nem viszonzza szerelmedet:

*Lehull az éj és rám borítja búját.
Félek. A köhögésem is besúgják.
Nem tudhatják, mitől a búskomorság,
és mi a gyilkos kórság
origója. A szerelem.
És ez az ország.*

Ezek megfogalmazásával Orbán János Dénes eléri a parafrázis csúcspontját. Pannonius műveit – mint tudjuk – cenzúrázták. Csak a Mátyást dicsőítő versek maradtak meg. Így akarták biztosítani a költő státusát udvari költőként. Az erdélyi költő helyreállítja az igazságot. Helyreállítja a költő igazi státusát, aki mindig a csillagokra emeli a tekintetét, és ezt az egyetlen igaz mércét alkalmazza még az akasztófa árnyékában is, mint Villon, vagy a méregkeverők árnyékában, mint Janus.

És e felismerés túl van a játékon, és túl van a frázison. Felismert örök erkölcsi világtengely.

A Janus Pannonius Nemzetközi Költészeti Nagydíj átadása alkalmából rendezett ünnepi programok második napján sor került **ORBÁN JÁNOS DÉNES** *A költő, a ringyó és a király* című könyvének bemutatójára. Az alábbiakban a kötet születéséről mesél a szerző.

ORBÁN JÁNOS DÉNES A PANNONIUS-PROJEKT

Az átköltésről

A Pannonius-projekt már nem ismeretlen az Irodalmi Jelen online olvasói számára, olvashattak egy elméleti felfeztetést, és már olvashattak verseket, részleteket is a készülő könyvből.

A könyv munkacíme *A ringyó és a király* volt, aztán ez hatásvadászóbbá – és jellemzőbbé bővült: *A költő, a ringyó és a király. Janus Pannonius apokrif versei*.

Márciusban valamikor, postán – mert úgy stílusosabb – föl-kérő levél érkezett Szócs Gézától, aki a Magyar PEN Club elnökeként keresett meg. Egy Szócs Géza-levél pedig nem lehet csak olyan egyszerű, mert mit is szólna majd az utókor, ha megtalálná. Idézek:

„Volna egy testhez álló feladat számodra. Ezúttal nem egy nőről, sem egy újabb kocsma megnyitásáról volna szó. Az Öreg Villonja óta nincsenek igazi átköltéseink. Nemcsak a PEN szándékáról beszélünk tehát, hogy a Janus-kultuszt megerősítsük, hanem egy hagyomány újragondolásáról: a poétikai teljesítményre, amit várok tőled, évszázadonként legalább egyszer szüksége van a magyar költészetnek. Bizonyos vagyok benne, hogy képes vagy rá, bár nem vagyok bizonyos benne, hogy ez a pár hét elegendő e feladathoz. A kötetnek augusztusra meg kell jelennie.”

illusztrálása, kinyomtatása nem egy pár hetes munka. A verset nem lehet szalagra gyártani, ha napi rendszerességgel írod, az olyan, mint mikor egy üvegből három üvegnyi bort próbálsz kiönteni. Akinek van fogalma a szerkesztésről, az tudja, ez sem egy egyszerű feladat, a kézirat kering a szerző, szerkesztő, lektorok, korrektor között.

Ráadásul ez átköltés, melynek ugyan különösebb szabályai nincsenek, de az tény, hogy igen jól kell ismerned az illető költészetét, életét és a kort, amelyben élt, ellenkező esetben nem tudod átültetni az életérzést, az átköltésnek ugyanis az életérzés átmentése a lényege.

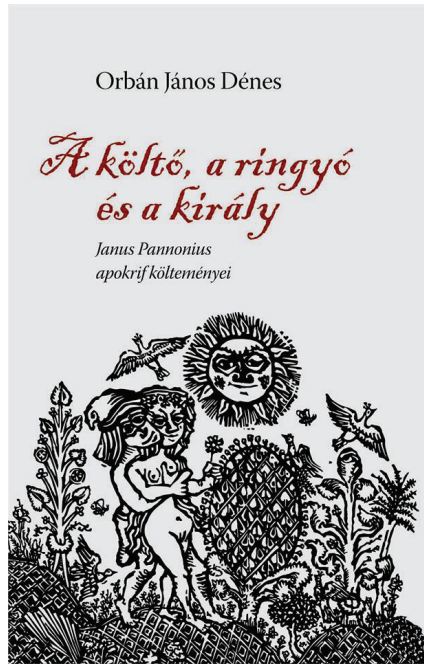
A csipkelődés folytatódott:

„Alapításának közeledő, 20. évfordulójára nekiláttam egy nosztalgia-paródiát írni az Előretolt Helyőrség szerzőiről, azzal a címmel: „Az Előre Letolt Gatya új lapszáma.” Veled kezdtem:

SINGAPORE-I EMLÉK

Kikötőjében Szingapúrnak
az utcaríngyók fíngva kúrnak.

Ezzel össze is kötöttelek derék elődöddel, meg vedd figyelemztetésnek is: itt nagyon vékony jégen járunk, vigyáznod kell, nehogy paródiát írnál. Olyan szövegeket várok tőled, amelyek olvasán Csezmiczai Pannonius János is nagyot csettintene és azt mondaná: ez olyan jó, mintha én írtam volna! Az átköltéseket ne hagyd abba csalódottan, amikor eltűnedeznek a pajzánságok – azaz Janus Páduába való költözése után –, olvass bátran tovább és nagy meglepetések fognak érni, ott találod meg majd Borges gondolatainak előképét...”

Ez olyan Szócs Gézás. Persze, hogy nem állt ő még neki a Hely-
őrség-ünnepségre való fölkészülésnek, elvégre nem egy fél óra
múlva kezdődik... De ilyen ő, már mondtam, hogy egy Sz. G.-
levél nem lehet mindennapi, kell lennie benne mindenféle csűr-
csavaroknak.

A provokálás el lett fogadva. Persze milyen az ördög, az én éle-
tem is úgy alakult, hogy hol tudtam foglalkozni a feladattal, hol
pedig nem, így arra ébredtem, hogy most már tényleg egy üveg
borból hármat kell kitöltenem...

e szakítsuk meg az értekezést egy verssel. Ezzel indul a könyv,
ez Janus Pannonius belépője:

EXORDIUM

A belépő

*Úton vagyok, a havas táj mögöttem,
fölöttem már felhőtlen nap ragyog.
Egy napja még prémekbe öltözöttem
dideregtem, úgy hittem meghalok.
Hajnalra Adriámat üdvözöltem,
kék Ámorok és vizes angyalok
lejtik az ösztön táncát körülöttem,
és mától férfitógát húzhatok.*

*Hazámban néhány fagyosszent vacog,
és Krisztus, jeges hittől üldözötten.
Egy trónuson két király abajog,
keresgélük az országot a ködben.
Romagnában Apolló andalog,
ölébe pajkos szőke nimfa szökken,
és részeg, ajzott istenállatok
örömködnék mítoszi bűvkörökben.*

*Örömköd. Még. De elmém visszazökken:
ó, magam mögött mégis mit hagyok?
Emitt a menny, hazámnak átka ott.
Ez én. Az én. De mi lehet közöttem?*

Hoppá! Hát nem úgy tudjuk (ha tudjuk), hogy Pannonius antik metrumokban írt?

Netán van egy Pannonius-összesünk – de Guglink mindenképp –, és keressük a vers eredetijét. Nem találjuk...

Hát épp ezért átköltés. Faludy Villonjának – szöveg szintjén – nincs sok köze az eredetihez, csupán hangulatában. Ha kezünkbe veszünk egy Villon-fordításkötetet – tehát nem a Faludyét –, több tucat oldalnyi jegyzet kíséri a verstestet. Másképp nehezen lenne érthető. Hogy is magyarázzam jobban: ha én írnék most egy verset, melyben Kelemen Hunort, Markó Bélát, Toró Tibort és az RMDSZ-t meg a Néppártot emlegetném, ehhez a távoli jövőben jegyzetek szükségesek. Ha a Diablo nevű számítógépes játékról írok, majd ahhoz is, elvégre ma sem tudják sokan, hogy milyen játék is volt a régi idők *faramucija*.

A 16. században azon kevesek, akik verset olvastak, műveltek voltak. Legtöbben behatóan ismerték a görög és a római mitológiát, irodalmat és filozófiát. Így akár egy epigrammába is történet- és utaláshálózatot lehetett begyömöszölni egy-két mitológiai név emlegetésével.

Például Weöres Sándor, midőn lefordította Pannonius egyik leghíresebb versét, kihagyta belőle a Janus által megemlített Proknét (valószínűleg formai okokból, nem jött ki az antik ritmusképlet) – így azonban elferdítette a vers értelmét, hiszen a vers értelmezésének kulcsa Prokné és Phüllisz mítoszi sorsában rejlik...

Manapság a mitológiák, az antik irodalom és filozófia ilyen fokú ismerete még a művelt olvasókra sem jellemző, úgyhogy ezt is lábjegyzetelni kell – mind Villon, mind Janus Pannonius esetében.

Az átköltés egyik lényege az, hogy jegyzetek nélkül is érthető legyen. Janusnak kódolnia kellett a véleményét, átköltője nyugodtan elmondhatja.

A vers után folytatjuk...

DE BELLO TRANSALPINICO A havaselvei hadjáratról

*Igazak, mondd a hírek, ó, király,
csak hóba tapos sereged, sose vérbe,
és foglyul ejtéd a Karóbahúzó,
bár érte indultál, nem pedig ellenébe?
Dicsőség néked, király, ki jó atyád
véres metódusai helyett borral
locsolgatod a kiegyezés virágát,
s érdekeid nem rendeled alá
ígéreteknél, kontraktusoknak,
adott szavadnak s holmi fityfenéknek.
Hűbéresed volt Dragula, és a törökök
réme. Mégis úgy láttad jónak, öccse,
Radu, a Szép ringó valaga
üljön az ingó walach trónra.
Derék fickó. A szultán is szerette,
s míg túsza volt, egymást húzták karóba.*

Ennek történetesen van eredetije, és pedig a De captivitate Dragulae, Waivodae Transalpini (Dragula havasalföldi vajda fogságbaeséséről) című vers és még néhány ugyanakkor íródott epigramma. Mi is történt? A hírhedt törökverő Dragulát, azaz Vlad Țepeș vajdát öccse, a szultánnal szövetséges Szép Radu (aki állítólag II. Mehmed fiúszeretője is volt tús korában, a szultáni udvarban) letaszította a trónról. Mátyás elindult hűbéresének megmentésére, de végül kiegyezett Szép Raduval és Vlad vajdát ejtette foglyul. Dragula ugyan kegyetlen uralkodó volt, de a törökök réme, kiváló had- és gerillavezér, azaz Magyarország érdekeit híven szolgálta. Janus Pannonius átélte Konstantinápoly elestének az egész keresztény világra kiható sokkját (Mátyás még gyermek volt), és látta a jövőben a mohácsi veszedelmet. Ezért mindenképp a keleti front megerősítését szorgalmazta. A verseket megfejtve kiderül Janus rosszallása. Nos, ezt már nem kell véka alá rejtetni, és egy versbe bele lehet sűríteni ezt a fontos mozzanatot, hiszen valamikor ekkor kezdődhetett Janus családása Mátyásban, mely aztán a lázadásig fajult.

„Mindazt, amit élete és a kor tanulmányozása, valamint költészetének elemzése során kikövetkeztettem – a sorok között –, és azt, amit megéreztem – a sorok mögött. Amit nem írhatott le, ami elveszett, ami kódolva van. Amit érzett. Vagy talán azt, amit én éreztem volna, ha a helyében vagyok.”

No de előreugrottunk az időben és a könyvben is. Költészetének első, ferrarai periódusában a kamasz Janust az érdekelte, ami manapság is a diákságot – persze a tanulás mellett, mert Pannonius nagyon komolyan vette tanulmányait –, a duhajkodás és a szex. Az iskola – magánintézmény, nem pedig egyházi – meglehetősen szabadelvű volt, vezetője, Guarino mester nemcsak poétaként és tanárként volt hírhedt, ifjabb korában maga is több városban rikkatta a csirkéket és örvendeztette a korcsmárosokat. Úgyhogy a pajzán epigramma-írás szakmai gyakorlat volt, és a versek alapján legalább is úgy tűnik, a diákokat nem terrorizálták a pedellusok, szabadon kószálhattak és duhajkodhattak a városban.

Nem csoda, ha vaskos versek születnek ekkor. Ideje volna tökösebb fordításokat is produkálni, mert nem igazán értem, hogy miért kell az Ursula picsáját Orsolya mindzsójaként fordítani, ami egy roma argósó...

Nagy rajongója vagyok Janus pajzán lírájának és szókimonadásának. Soha nem féltém a trágár szavak használatától, ugyanolyan teljes jogú szavai nyelvünknek, mint a többi. Mégsem kívántam obszcén szavakkal megtűzdelni a könyvet, hiszen nem a trágárság a fő erénye ezeknek, hanem a szellemesség. Gondolkoztam, hogy milyen szinonimát használjak a fasznak, melyet több ízben „megkívánt” a szöveg. Aztán szerintem pompás megoldást találtam. A latin eredetit, azaz a mentulát. A mentula egy az egyben faszt jelent, és az egyik legvulgárisabb szónak számított a latinban. Mégis, a magyar fülnek másképp cseng, vidám, pajkos, dallamos – no meg a mandulára is hajaz. Lett is mentulafa – de erről majd később.

A picsát pedig pelcsával helyettesítettem. Szép, régi szó, bár kevesen ismerik. De Faludy többször használta.

Szinte száz pajzán epigrammája van a derék mesternek, de a legkiemelkedőbbek, legdurvábbak és legszellemesebbek a rette-

netesen tágas pelcsájú Ursulához és az üzekedés közben belfurulyázó Luciához szólnak. Ezek verhetetlenek, megpróbálkoznak ezek újraköltésével értelmetlen, olyannyira expresszív, olyannyira fölülmúlhatatlan az eredetiekben Janus. Mit tehet ilyenkor az átköltő? Mert ezeket a „motívumokat” nem lehet kihagyni... Hát egyesíti a két „tulajdonságot” egy harmadik nőbe, és mély érzelmeket visz bele. A végeredmény egy groteszk hibrid, reményeim szerint elég ütős ahhoz, hogy ezeket a motívumokat belevéssük az olvasók elméjébe. És ezzel búcsúzó is mára.

IN MERETRICEM LASCIVAM

Egy buja ringyóhoz

*Szerelem volt első látásra, Libera,
szerettelek, miként költők szeretnek,
égrengetőn és felületesen.*

*Hittem, te vagy a reneszánsz tökély,
mindaddig, míg a ládikányi scudo
– busás árad – végtére összegyűlt.*

*Mint aggastyán, kinek kamaszlány vetkezik,
szívemhez kaptam, hogy lehullt ruhád,
nem voltam férfi, úgy megilletődtem.*

*De győzött bennem a vér s az ifjúság,
és mégis párzásra duzzadt – hittem én,
nem sejtve azt, hogy mi is vár reám,
és mily mélyre süllyed e költemény.*

Pelcsád helyén mi tátong, Libera?

Kinek szerszáma tölti bé ez űrt?

*Létezik oly irigylendő lovag,
még akkor is, ha lóval érkezik,
ki kopulálni nem miniatűr?*

*Libera, benned elférne Guarino
oskolája, s a konviktus nemkülönben,
palazzót épít Este herceg itt.*

Egy társadalom tenyészhet ölödben.

*S míg kínlódom, hogy bár partjához érjek,
új fordulatot vesz e beteges kaland:
hatalmasat dördül a valagad alatt,*

*harsan a dallam a bűzfuvolából,
és pottyan a hófehér lepedőre
mi pottyan,
s lefordul a szörnyről a földre a költő,
fölháborodottan.*

*S még biztatsz, hogy vissza, hogy agyba, hogy főbe
nyugodtan,
hisz francia, talján, burkus imádja e játszmat,
több zezugodban.*

*És eköré még bölcseletet is kerekítesz,
és Ágostont, a szentet, a megtért latrot idézed,
te ostoba kurva!*

*De te vagy a Látvány, a Látszat és persze a Végzet,
s hogy bár partjához érjek,
befizetek hát
újra meg újra.*

Bepillantás a műhelybe

Joggal teszi föl az Olvasó a kérdést: ha már átköltésekről, leginkább apokrif-fiktív versekről van szó, miért a latin címek? Hát ez azért van, hogy azért ne feledjük, poétánk latinul írt. Ne hanyjuk ezt neki szemére, egyrészt külföldre küldték tanulni, mert itthon nem volt ahol, és latin versfaragásra oktatták. A korabeli magyar nyelv nem is lett volna alkalmas egy ilyen kaliberű költészet hordozására, szókincse messze elmaradt a latinétól, nem beszélve arról, hogy a magyar nyelvnek nem volt tudománya sem.

A latin egy magasztos, gyönyörű nyelv, és igen sajnálatos, hogy eltávolodtunk tőle. Ismeretében szinte két évezrednyi európai kultúrához állnánk közelebb. Már oda jutottunk, hogy az ifjabb nemzedékek a régebbi közhelynek számító latin szólásokat sem értik.

A könyvben található latin címek és itt-ott elhintett szavak, latinizmusok a gyönyörű holt nyelvnek állítanak emléket, egy

kis antik ízt próbálnak nyújtani. Meg azt is sugallják: Janus Pannoniust legjobb kétnyelvű kiadásban olvasni, még akkor is, ha csak alig konyítunk a latinhoz. Bámulatosan játszott a holt nyelvvel, és ezt még akkor is észrevehetjük-érezkelhetjük, ha csak minimálisat konyítunk hozzá.

*

Tartsunk egy versszünetet. Kommentár nélkül.

IN ABBATEM RELIGIONIS ERGO SE CASTRANTEM A hitbuzgóságában magát kiherélő apáthoz

*Ki kést fogtál herédre, csodállak, ó, atyám,
bárki más sarlatán, ez ám a cölibátus.
Mily ereje a hitnek! Mért nem te vagy a pápa?
Hát nem elég egy penge s egy pár tojás a tálba?
És meg ne orrolj, Frater, hogy tovább kérdezek,
de izgalomba hoznak az apró részletek:
tökéletes légyen ez a tökös alázat,
ugye a mentulád is tövénél lenyiszáltad?*

*

Most pedig lássuk, hogyan készül egy mértani vers. Íme az eredeti, Kurcz Ágnes fordításában:

DE CORPORIBUS MATHEMATICIS A geometriai idomokról

*Pont az, melynek már részét felfogni se tudnád,
megnyújtod, s karcsú egyenes fut bármely irányban.
Sík felület születik, ha meg is duplázza futását:
széltében terjed, nem nyílik meg soha mélye.
Két-két sík a szilárd testet jellemzi, kiadja
hosszúságát és szélességét, meg a mélyét.
Kockának, köbnek hívják s négyzetlapú testnek,
bárhogy esik, mindig jól látni a részeit ennek;
hat síkot foglal be magába, a szöglete épp nyolc.*

Lám, bármi lehet egy poéta témája. Pompás vers, ám hogyan lehetne átkölneni? Ha térelemekről értekeznek, nem lenne értelme, ugyanazt mondanám. De meg kell mutatni, hogy Janus játékosága és témagazdagsága a matematikára is kiterjedt. Hát akkor: kombináljunk. Mondjuk, egy kis szerelmet és erotikát egy kis geometriával. És mert a háromszög még izgalmasabb, mint egy egyenes, legyen (szerelmi) háromszög. Derékszögű, mert úgy pikánsabb. Mely geometriai alaptételek vonatkoznak a derékszögű háromszögre? Hát kapásból Thalész meg Pithagorász tétele.

Thalész tétele így is válaszolható föl: Ha egy kör átmérőjének A és B végpontját összekötjük a körív A-tól és B-től különböző tetszőleges C pontjával, akkor az ABC háromszög C-nél lévő szöge derékszög lesz.

Van ennek egy fordított tétele is: ha egy háromszög derékszögű, akkor három csúcsa olyan körön van, melynek átmérője az átfogó.

Hangsúly a fordítoton!

Püthagorasz tétele legalább ennyire ismert: Bármely derékszögű háromszög leghosszabb oldalának, azaz átfogójának négyzete megegyezik a másik két oldal, azaz a befogók négyzetösszegével. A képlet: $a^2 + b^2 = c^2$

Átfogó, befogó – hű de érzéki!

Lássuk mi kerekedik ki mindebből:

Geometrica Mértani

*Íme a kör. Az átmérő végeit
a kör ívén egy nekünk tetsző ponttal
kötvén össze, a háromszög csúcsa
köztudottan egy derékszöget képez.
E felvezetés a laikusnak furcsa,
nem sejtheti, mi köze is a tétéhez.
Thalészi ám a fordított tétel is,
nem ildomos tárgyalni semmiképp,
de megsúgom: egy ajzott harmadik*

*szükséges itt is, két pont nem elég.
Vezényszóra a körvonalra lépünk,
és tartjuk a szöveget, holnap hajnalig.
Hóharmatig. Végzeted s végzetem
püthagoraszi: én a négyzeten,
meg te az önnön magad szorzatával,
kitesszük őt, bár ím, hatványkodik,
szóba nem áll a két részeg diákkal.
Mily találó: mi ketten befogók,
és vágyainknak ő az átfogója.
Elragadó, hogy bölcsészek vagyunk,
s ily idomokat vizelünk a hóra.*

Aztán hogy a harmadik résztvevő nő vagy ugyancsak férfi, kinek-kinek az ízlése szerint. A mindenevő Janusnak nagy valószínűséggel mindegy volt...

*

A könyv megírásával párhuzamosan, a legelső szövegek alapján folyik a könyvtervezés. A tipográfus-designer a Sepsiszentgyörgyön tevékenykedő Kopacz Attila, akit én korunk Misztótfalusi Kis Miklósának szoktam nevezni. Másfél évtizede működünk együtt; ha az ember különleges, szép könyvet akar, hozzá kell fordulni.

Remek ötlete támadt: Gyulai Líviusz metszeteit fogja fölhasználni, többek között a Villon-illusztrációt. Mégpedig úgy, hogy darabjaira szedi. Különleges, szürke papír, kézíráshoz hasonló, agresszív betűtípus a latin címekhez (melyeknek inkább esztétikai szerepük van) – a többi, a magyar címeket is beleértve pedig egyszerű, elegáns betűtípus.

A készülő verseket folyamatosan kell küldennem neki a megfelelő illusztráció kiválasztásához. A tördelés, utókorrektúra, nyomtatás – a végleges kézirat leadása után – két hetet vesz igénybe. Rá kell számolni a biztonsági napokat is... (...)

Úgyhogy sietni kell. És nem elég a verset megírni, kell hozzá a lektor, a tiszta fej. Úgyhogy cikkáznak az elektronikus levelek. Gáll Attila szerkeszt, tisztafejezik, korrektúráz, Jankovits László

a latin konzultáns meg a Pannonius-szakértő, de remek költői megoldásokat is javasol, amellett, hogy kijavítja-fordítja a latin passzusokat, no meg fölhívja figyelmemet, ha történelmi tévedést eszközölök. Szócs Géza pedig atyáskodik a szövegek fölött és ő is javasol jobb megoldásokat a sietségtől időnként bumfordira sikerült képek helyett. Az ártatlan olvasónak nagy valószínűséggel fogalma sincs, milyen kálvária van még a megírástól a nyomtatásig...

*

II. Pál pápa (1464–1471 között ült Szent Péter trónján) a magyar történelem szemszögéből egy pozitív alak, hiszen még anyagilag is támogatta a magyarok törökellenes küzdelmeit. Amúgy a század legnegatívabb figurái között tartják számon. Hogy mi a történelmi igazság, nem tudjuk, de a korabeli haladó értelmiség gyűlölte humanizmus-ellenessége miatt, és kigyót-békát rámondtak. Maria Pietissimának csúfolták érzékenysége miatt, elterjesztették róla, hogy fajtalan, mi több, azt is, hogy az apródjával üzekedvén halálozott el.

Így jár, aki ujjat húz a művészekkel...

Janus Pannonius, mint pápai követ, tőle kapta a bullát, melynek köszönhetően nemrégiben azonosítani tudták a holttestét. Minden bizonnyal nem szimpatizálta őszentségét, mert megtisztelte néhány gúnyversikével, melyekben erkölcstelenségét és lustaságát taglalja.

Például:

Róma, ne vizsgálgasd, hogy a szentatya férfi-e, vagy sem;
Lánya, ki rája ütött, hirdeti férfinemét.

Az átköltésekben a derék pápa két verset is kapott:

DE PAULO SUMMO PONTIFICE **Pál pápa őszentségéről**

*Fonákul él, nappal alszik és éjjel
tart kihallgatást – de csak néhanapján,
leginkább tükörben csodálja magát.*

*Érző lélek, Pietissimának becézik,
és láttak már rajta női ruhát.
Rossznyelvek szerint új Angliai János,
félnek, netán megszülné egy körmenetben.
Vizsgálta őt a konklávé alatt,
de semmi gyanús nem találtatott.
Tán női lélek szorult a férfitestbe?
Mas nobis nominus est* – tanúsítja,
ki tojásként hasonlít rá: leánya,
kit úgy szeret, akár az igaz Istent
s a művészetet. De önmagát imádja.*

* Választottunk férfi

AD FILIAM SUMMI PONTIFICIS A pápa lányához

*Egyszer láttalak, akárcsak atyád az anyádat,
de, csibém, sose bánd, bár nem emlékszem nevedre,
atyád ha ébred – éjjel –, és netán audienciát ad,
térden állva pályázom kis kezedre.
Akadály lenne a cölibátus, a papság?
Ha atyád lehet római pápa manapság,
püspök férjed ugyan mért ne lehetne?*

*

Végül egy borges-i játék. A tigrisek aranya című, 1972-ben megjelent Borges-verseskönyvben szerepel egy vers, melyet az argentin mester az első magyar költőhöz címez. Éppen 500 évvel Pannonius halála után. Somlyó György és Szócs Géza is lefordították magyarra. Mint minden Borges-vers, ez is látszólag egyszerű, valójában igen szofisztikált és komplikált.

Íme a Borges-vers, Szócs Géza fordításában:

AL PRIMER POETA DE HUNGRÍA Az első magyar költőhöz

*E pillanat neked még jövő idő,
melynek tiltott alakzatába belátni nem képes még a jós sem,
kinek a lángoló planéták*

*vagy a bikák zsigerei meg szokták a jövődöt mutatni.
Mi sem lehetne egyszerűbb, testvéri árnyék,
mint neved felkutatni enciklopédiákban,
és megtalálni, mely folyók tükrözték vissza arcod,
amely elporladt mára, és milyen királyok,
mily bálványok s miféle kardok,
mily csillogása végtelen Hungáriádnak
ihlették meg a hangod, hogy először énekeljen.
Az éjszakák s a tengerek választanak egymástól bennünket el,
a századévek megváltozásai,
az éghajlat, a birodalmak, a más-más nemzetségek,
de összeköt minket megfejthetetlenül
a szavak rejtélyes szerelme,
a hangzások és jelképek közös társasága.
Valaki, mint Éleában hajdanán az íjász,
magányosan egy üres késő délutánban
ezzel a képtelen nosztalgiával lövöldöz
célpontjára, mely nem más, mint egy árnyék.
Soha nem fogjuk egymást szemtől szembe látni,
te felmenőm, ki nem hallod a hangom.
Még csak visszhang sem vagyok fülednek
saját magamnak is csak szorongás egy titokban,
sziget-országa bűbájnak s félelemnek;
vagyok, mint minden ember,
amilyen te is voltál,
feje fölött más csillagokkal.*

Mindenképpen meg kellett válaszolni. A múltból. A borgesesi eszmébe és furfangba ez abszolúte belefér. Kezdetben az volt a szándékom, hogy egyszerűen csak megfordítom. De aztán bemelegedtem, és elszaladtak velem a borgesesi lovak. Nem csak a Borges által is használt zénoni apóriát szőttem bele a versbe, hanem annak egyik cáfolatát is, mely szerint a „minden relatív” ősfilozófusa ott tévedt, hogy azt hitte, végtelen sok véges összege csakis végtelen lehet, holott igazából: egy... Így még lehetett egyet csavarni a játékon.

A vers végén ott van a magányról, idegenségről szóló passzus („saját magamnak is csak szorongás egy titokban, / sziget-országa bűbájnak s félelemnek; / vagyok, mint minden ember stb....”). Hát ezt bizony a mi Ady Endrénk fogalmazta meg a legszebben. Teketóriázás nélkül átemeltem szavait a versbe, mely így szól:

AD POETAM MUNDI NOVI

Egy újvilági költőhöz

*E néked múltbéli pillanatban
(mely annak is titok, ki krónikát
százával olvas át, és egy osszáriumban,
a koponyák közt ismerősre bukkan,
és átlátja régmúlt korok talányos
szerkezetét) tán csillagképletek
fednék föl neved, és haruspicium
sejtetné arcod, árnyam a jövőben,
és nem tudhatom, mily folyók vizén
fog alakod tükörrre lelni – ha ígém
hús-vérré válik, sajgó testeddé –,
mily fegyverek, vezérek, mily hitek,
a Mundus Novus minő fényei
ihletnek téged első énekedre.
Éjszakák és tengerek gyűlnek közénk,
századévek nagy változásai,
és birodalmak és a délkörök
és vérvonalak és mennyi-mennyi vér,
de valami az időkön átöröklük:
rejtélyes szerelme a szavaknak,
melyek hangok és jelképek ruhái.
E pillanatban magány és halál van
(mire leírom, múlt lesz nekem is);
mint hajdanán az íász Éleában,
gondolatom a jövő felé feszítem,
és célba ér nyílam, de mindhiába,
ha fennakad minden időatomban
(bár végtelen sok véges összege
nem biztos, hogy csak végtelen lehet).
Új poéta, új ég alatt, az új világban,
invokállak e versben, légy az Egy!
Félúton a meggörbített időben
találkozunk, egy lélek, két halott,
de számodra is csak az maradhatok,
mint esendő önmagamnak: fenség,
észak-fok, titok, idegenség,
és minden, mit még Isten adhatott.
És aki te is leszel, az vagyok!*

Szócs Géza is megérdemelt egy kis megörökítést, hiszen az ötlet tőle származott. Ezért róla szól a vers jegyzete:

Notatio

Georgius Ludovicus Borges újvilági hispán poéta és könyvtáros Ad primum poetam Hungarorum (A magyarok első költőjének) címet viselő episztolájára egy helvéciai librariumban bukkant rá Geovitsas, ismertebb latin nevén Geysa Socius, a claudiopolisi (de saját állítása szerint memphisi) származású kései humanista. Személyesen adta át a már súlyosan beteg Janusnak, ki Időt és fáradságot nem kímélve, feltehetőleg néhány nappal a halála előtt válaszolt...

A költő és a király

A leegyszerűsített történelem, mely a laikusoknak szól, nem szokott árnyalni. Inkább idealizál. Hát még akkor, ha nemzeti romantikában szenved az ember...

Mátyás királyt – Szent Istvánt és esetleg Szent Lászlót leszámítva – a legnagyobb magyar királyként tartják számon. Ő a mesék igazságtévő, álruhás hőse, a verhetetlen hadvezér, a birodalom- és kultúraépítő minden.

Érdekes módon életében nem így vélekedtek róla. Sőt, közutálatnak örvendett. A főurak azért gyűlölték, mert megnyirbálta jogaikat, a nép pedig azért, mert hatszorosára emelte az adókat.

Gondoljunk bele, hogyan vélekednénk mi most egy olyan kormányról, amelyik meghatszorozná az adókat...

Túl korán ízlelte meg a hatalmat, és úgy érezte, minden kijár neki. Nem királyi családból származott, és véletlen szerencsesorozatnak köszönhetette trónra jutását, no meg két kiváló stratégának, nagybátyjának, Szilágyi Mihálynak és Janus Pannonius nagybátyjának, Vitéz Jánosnak. Ezt hamar elfeledte, és úgy viselkedett, mintha az Isten ültette volna a trónra. Gőgös volt,

hirtelen haragú, később betegségei (pl. a köszvény) még ingerlékenyebbé tették.

A vágya az volt, hogy német–római császár legyen – vagy ha nem, akkor egy birodalmat kovácsoljon össze magának. Az állam éves bevételének jóval több mint fele katonai célokra fordítottatott. Megjegyzendő, hogy Észak-Korea sem költ ilyen arányban a hadseregére. Mátyás hirtelen halt meg, trónörökös nélkül, egy kifosztott államkasszáat hagyván maga mögött. Azaz jól megágyazott Mohácsnak. Ráadásul a trónt szerződésben a Habsburgoknak ígérte, amennyiben örökös nélkül halna meg. Így azokat is voltaképpen neki köszönhetjük.

Lehet, ez így sarkított, és hosszasan lehetne vitatkozni rajta, de én nem igazán látom benne a politikai lángelmét – bár az ilyen egyéniségeket sajnos amúgy sem a mindenkori magyarok között kell keresni.

Mit gondolhatott Janus Pannonius Mátyásról? Hogy a végén mit, azt tudjuk: le akarta taszítani a trónról. De az elején?

Az biztos, hogy majd kibújt a bőréből, midőn Mátyás trónra kerülésének híre eljutott hozzá, hiszen nagybátyja és patrónusa, Vitéz János az ország leghatalmasabb emberévé vált, nyilván a király meg Szilágyi Mihály kormányzó mellett, de Mátyás még kamasz volt, Szilágyi pedig inkább impulzív katonaember, mintsem politikus.

Arról viszont meg vagyok győződve, hogy nem volt elragadtatva az ifjú Mátyástól. Gondoljunk bele: kilenc évvel idősebb volt, tíz évig tanult és csiszolódott Itáliában. Elképesztően művelt volt, és nemcsak okos, hanem bölcs is. Hogy milyen humora volt, verseiből láthatjuk. Kétlem, hogy hasra esett volna az izgága, hozzá képest félművelt kamasztól, akinek arroganciája gyors ütemben nőtt, el egészen addig, míg föl nem pofozta tanítómesztérét, Vitéz Jánost, akinek nemcsak tudását, hanem részben a trónt is köszönhette.

Mátyás fokozatosan kicsúszott két rafinált, okos tanácsadója kezéből, és elkezdett küzdeni saját álmaiért. Janus meg Vitéz egy új keresztes háború vezetőjévé szeretnék volna megtenni. Erre meglett volna a lehetősége, hatalmas haderőt tudott volna mozgósítani, hiszen a Fekete Seregen kívül a rendi seregek, a

székely hadosztályok és a moldvai meg havasalföldi csapatok is rendelkezésére állottak, együtt több, mint 150 ezer fő. Máshonnan is érkezett volna segítség. Persze, nem tudhatjuk, mi lett volna a kimenetele egy nagyszabású törökellenes háborúnak, de bizonyára több eredménye lett volna, mint a rövid életű nyugati hódításoknak – és talán másképp alakult volna történelmünk.

Valószínűleg Janus nem rejtette véka alá véleményét, és vitatkozott a királlyal, aki nem tűrte az ellenvéleményt. Nem tudni, mi történhetett közöttük, de minden bizonnyal fokozatosan elfajultak a dolgok, odáig, hogy Janus és Vitéz a trónról is le akarták taszítani a királyt, ezért lázadást szerveztek ellene. De Mátyás felülkerekedett. Vitéz fogságba esett, Janus pedig elmenekült. Úgy tudjuk, tüdőbajban halt meg, de könnyen meglehet, hogy ebben segítettek is neki.

Az átköltésben Janus végre Mátyás szemébe mondhatta őszinte véleményét – melyet saját verseiben nem mert elmondani, sőt a kisebb csipkelődéseit is kódolnia kellett.

Kulcsmotívum lévén, egy hosszú költemény – a könyv legtesesebb opusa – összegzi ezt a vonalat:

POETA ET REX **A költő és a király**

I.

*Mely országnak nem üzennél hadat,
s mely portát nem sarcoltál meg hazádban?
Van-e fogalmad, mennyibe kerül
a pórnépnek hódítói rögeszméd?
Mi tüzeli, mondd, harci szellemed?
Alexandrosszal hált netán anyád?*

*Hittem egykor: ím, époszi család,
dicső atyád, hazánknak hőroza,
bajnok bátyád, antik tragédiák
elbukott hőseit
idéző figura,
és te, a mesében a legkisebb királyfi,
a rég szenvedő ország
megváltó, jó ura...*

Egy hősi ének körvonalazódott,
nem felségáruló,
baljós episztola.

Ó, te trónoddal oly elégedetlen,
izgága hős, mielőtt képzeletben
letipornál újabb s újabb vidéket,
olvasd a kegyből kipottyant poétát,
s hallgasd meg jó Vitézed!

Atyád hazáját védelmezte bátran,
céltalan nem hódított.
Nem volt hiú. Földön hált,
közkatonákkal ivott.
Nem pénzért mentek érte a tűzbe.
A nép szerette. Téged?
Téged elűzne.

A szeretetről ennyit.
A pénz következik.
Rettegett sereged
két aranyat eszik.
Havonta – és fejenként.
Két hízott ökör ára.
És mindeközben tudjuk:
a zsoldosnak nincs hazája.

Mindig nyugatra nézel. Én ellátok keletre.
El nem feledhetem Konstantinápoly
alkonyát. És most a végeken
egy szál karddal halálra szánt vitézek
várják, mit hoz reájuk
a kutyafejú végzet.

Én szeszélyes királyom,
nem tudhatod, mi les rád,
gyilok, nyavalya, méreg...
És fejvesztett hazánkról
borzalmas látomásom
már elzokogtam néked.
De fontosabb Podjebrád
megleckéztetése,
s újabb s újabb vidékek...

*Époszt akartam írni rólatok,
Aeneisét az új magyar koroknak.
Ám tűzbe dobtam minden vázlatot:
nem állítok versszobrot zsarnokomnak.*

II.

*Fölpofoztad nagybátyám, jó Vitézt.
Ellentmondott, mire te fölpofoztad.
Tőle tanultál mindent, discipulus,
mégis kezet emeltél mesteredre.
Király mivoltod mentség nem lehet.
Kushadtál börtönökben,
valami csodát vagy inkább
könnyű halált remélvén.
Vékony hajszálon függött,
vagy néhány vaskos érmén
az életed. Ki volt, ki
megváltott őreidtől?*

*Most lábaidnál fél Európa.
Memento mori: egy tetves börtönőr,
néhány ezüst, egy szaros tőr,
ennyi
a történelemóra.*

*Nem lettél volna nélküle király,
nem támadt volna újabb alkalom!
Mellékszereplő lettél volna tán
egy bátyádénál kisebb vérpadon.*

III.

*Ki választott? A nép avagy az Isten?
Kit képviselsz? Tézist vagy népedet?
Vagy egyszerűen önnön
hatalmad rabja vagy?
Teérted, tőled él az ország,
vagy érte, tőle létezel magad?*

*Már most tudom a válaszod,
tudom, király, hisz tőlem rendeled...*

IV.

*És a költőről mit tudsz?
Hányszor hány közhelyet?*

*Talán félsz tőle? Szarsz rá?
Bár félig tiszteled?*

*Nyelvjáték ez szerinted?
Csupán költői pátosz?*

*Fogai közt a vízen
valami szépet áthoz?*

*A költő puha állat,
magában élő alkat.*

*Ha megfizetjük, írja.
Ha megfizetjük, hallgat?*

V.

*Főúri cím nem szállott énreám,
tudás emel más halandók fölé.
Tanultam. Sokat. És többet tudok,
mint te, király és egész udvarod.
Én másképp látom, más aspektusában
e kort. A múlt és közelmúlt kusza
rajzából sejlik a borzalmas jövő.
Gondolj Bizáncra! Miként dúlta föl
a keresztény – illetve kereszties Nyugat,
majd elfoglalta Kelet, a hitetlen,
s átrendeződtek az erővonalak,
és most Buda vára van metszetükben,*

és már vetik a sárkányfogakat...

*Erős vagy, túl erős és iszonyú okos.
Retteg téled a császár s a szultán nemkülönben.
De nem vagy bölcs. És főképp: nem halhatatlan.
Meggyilkolnak. Ez ilyen egyszerű.
Memento mori: egy tetves akárki,
testőr, szakács, apród, lovász, cseléd,*

*néhány ezüst – és ennyi volt a lét.
Ha lesz fiad, jut néki is gyilok.
A hatalom ezért komplikált dolog:
mielőtt ő gyilkolna meg,
meg kell gyilkolnod gyilkosod.*

VI.

*A költő tudja a harc művészetét,
és nemkülönben az uralkodását.
Ő gondolattal, érzelemmel játszik,
költői eszközök hadát vezérli
a megcélzott hatásért.
Nevetsz, ha úgy akarja, vagy zokogsz.
Szerelmes leszel. Lázadsz. Csillapodsz.
Írányít téged, hiszen ő az úr.*

*Akár egy verset, olyan ravaszul
faraghatsz új, győztes stratégiákat.
A sorok mögött ott lapul a terv,
és a beavatatlant
megtéveszti a látszat.*

*Lehettem volna, király, beavatód,
ki megtanít a világ harmóniáját
építő, mozgásban tartó titokra.
De hitted, tudás is jár a trónnal,
hát többé senki nem oktathatott.
Cizellált költemény helyett,
uralkodásod zavaros próza lett,
mit tovább olvasni
már nem, már nem lehet.*

VII.

*Ezt az országot én is építettem.
Általam sarjadt itt a bölcsélet,
s e világhírű alkotói műhelyt
– büszkeséged –
én teremtettem neked.
Én köveztem le az udvarod,*

*hol addig disznók rőfögtek,
most művészek peripatetizálnak,
múzsák pörögnek,
s fényezik csillagod.
Igen, nem az enyémet,
én majd pofont kapok,
s mit együtt építettünk,
te eltékozolod.*

*Szemedbe mondom: mindenkori játszmad
kápráztató – de mégis gyermeteg.
És jól tudom, hogy felségárulás,
de immár nékem kell
hazám sorsát kezembe vennem,
s halálig tartó párbajt
vívnom, király, veled.*

*Találkozunk tehát...
Hogy hol, nem tudhatom.
A harctéren. Börtönben.
Szín- avagy vérpadon.
És igazságunk eldől
– bár értelmezhetetlen –,
megrendelt krónikában,
vagy fizetetlen versben.*

*

Egyszer minden véget ér, még a munka is... Nem volt könnyű, de rég nem írtam ilyen szívesen valamit. Olyannyira megtetszett a téma, hogy elhatároztam, regényt is írok, Janus harmadik arca címmel. Janus Pannonius élete és figurája regénybe és filmbe illő, nemkülönben a színes, izgalmas, kegyetlen kor, melyben élt. Az átköltés-kötet megírása kitűnő ráhangolódás volt. Remélem, jövő ilyenkor már regénytörténelemről számolhatok be.

Búcsúzóul pedig álljon itt Janus vidámabb búcsúverse. Van egy szomorúbb is, azt majd a könyvben megtalálják. Egy igaz költő emelt fővel fogadja a halált, akár gúnyt is úz belőle, de semmi esetre sem nyavalyog:

Confessio. Ad animas aliorum **Számadás. Mások lelkéhez**

*Megágyazott az ördög,
a túlvilágra várnak,
ideje, íme, eljött
egyféle számadásnak.
Gyónás vagy színdarab?
Az enyészetnek írom?
Esetleg fennmarad?
Egy végső vallomás,
és lelkem már szabad?
Hisz a beismerés
bocsánattá dagad...
Hát sorról sorra gyaktam
ugyan, a mentulám
és pajzán rigmusom
híre végigvonult
egész Itálián,
de bűnnek mégse számít,
amíg Pietro Barbo
ülhetett Róma trónján,
e szemtelen kalandor.
Őszentségét, susogják,
apródja toszta holtra,
tűz lobogott farában,
minőt csak phallosz olta.
(De van egy szép leánya,
végül is nem volt far-kan?)
Ha ő bocsánatot nyer
– bár minden likba' járt már –,
hát ártatlan a... rímem.
Mindent meghág az ifjú,
mi nedves és mozog,
mutatnak néki példát
az ajzott főpapok.*

*A bűnbánat rövid.
Jöhet a hagyatékom!
Van fél ezernyi versem,
elsőrangú papíron.*

*Legyen a Gryllusé,
törölje véle seggét,
övé a káröröm,
míg enyém az öröklét.
Királyom s persze Ernuszt,
amim van, rekvirálja,
véletlenül ha mégsem,
költsék ezer diákra.
Alkalmazandó még e
paidagógoszi fortély:
fele légyen a tandíj,
a többbit nyelje el
a kocsma meg a bordély.
Hiszen csak egyszer élünk,
akkor is úgy-ahogy,
legalább néhány évig
legyenek boldogok.
A vagyonomon kívül,
mit persze elkoboz,
maradjon királyomra
egy korhadó doboz.
Ha erre jár, s kinyitja,
néhány csontot talál,
s egy cetlin írva ennyit:
Te tetted ezt, király!*

Appendix

*Múzsáim koszorúmat
öröklík és legendám,
és invokálom őket,
hantolják el a pennám.
A Dunán túl. És egykor
majd virágzásnak indul
a mentulafa, virgonc,
lám, télen is ver(e)slik!
Versében él a költő,
csudálkozik, ki látja,
tollából mit növesztett
Mátyás bolond diákja.*

Ugyanolyan marha és hiperaktív vagyok, mint egy-másfél évtizeddel ez előtt” – jelentette ki **ORBÁN JÁNOS DÉNES**, a Quasimodo Költőverseny nyertese. Interjúnkban a pályázatról, a nagy visszatérésről, a Janus Pannonius-átköltésekről és eddig titokban tartott terveiről faggattuk.

Ne csak 123 ember értse

Nemrég Salvatore Quasimodo-emlékdíjjal tüntettek ki. Hogyan kötődik Orbán János Dénes költészete Salvatore Quasimodo lírájához?

Más költészeti erővonalak mentén mozgok, mint Quasimodo, de fölöttébb kedvelem a költészetét, mellyel 15-16 éves koromban találkoztam. A családi könyvtárban megvoltak Salvatore Quasimodo legszebb versei a bukaresti Albatrosz Kiadó gondozta sorozatban. A klasszikus kultúra iránti rajongás közös, no meg én rajongok Itáliáért, ő rajongott Magyarorszáért... Most meg nyilván összeköt az, hogy megnyertem a tiszteletére rendezett költőversenyt, a versem bekerült abba a könyvbe, amelyet ő nyitott, magyarországi jelenlétével.

A nemzetközi költőversenyt egyik Janus Pannonius-átköltéssel nyerted, a Guarino salutem [Guarino köszöntése] – Janus Pannonius Itáliába érkezik című verssel. Miért épp ezzel nevezted?

Roppant egyszerű: megírtam a két első Janus Pannonius-apokrifet, és rá két napra megakadt a szemem a pályázati hir-

detésen. Már több ízben terveztem, hogy benevezek, de nem jött össze. Most volt két friss versem, ráadásul mindkettő Itáliával kapcsolatos, megérett az idő versenybe szállni.

Hogyan zajlik a verseny, kik döntenek, milyen kritériumoknak kell megfelelni?

Május végéig két verset kell postázni, semmilyen megkötöttség, kritérium nincs. Héttagú zsűri – öt magyar, két olasz személyiség – bírálja el a verseket. A fő szervező a balatonfüredi önkormányzat, de közreműködik a kulturális államtitkárság, az olasz nagykövetség és kulturális intézet is, jeles személyiségek, hivatalok, civilszervezetek fognak össze az ügy érdekében. Példaértékű a szervezés, a protokoll, a médiavisszhang.

Hogyan érintett a díj?

Mostanság kezdek visszatérni az irodalomba, többéves hallgatás után, természetesen jól jön minden biztatás, jólesik, hogy nem felejtettek el, és a megváltozott irodalmi prérin is van helye annak, amit művelek.

Ezzel az elismeréssel Faludy Györgyöt is kitiűntették, akinek nagy tisztelője vagy. Legújabb könyved az ő Villon-átköltéseihez hasonlóan aktualizálja, továbbgondolja Janus Pannonius gazdag lírai világát. Melyik verset ajánlanád neki?

A Geometrica című érzelmes-pajkos verset bizonyára nagyon kedvelné. De szerintem az egész, hiszen ő is társalkotója a könyvnek. Mondhatni, egy olyan kávézóban írtam, melynek másik asztalánál Borges, Faludy, Szöcs Géza és Villon diskuráltak, és gyakran átszóltunk egymáshoz.

A Magyar Pen Club elnöke, Szöcs Géza fölkérésére írtad meg A költő, a ringyó és a király című apokrif gyűjteményt, amely a Janus Pannonius Nemzetközi Költészeti Díj gálájára jelent meg. Hogyan érintett a fölkérés?

Provokatíván, erről Géza ravasz levéllel gondoskodott, részletei olvashatók a könyv előszavában. De nem a provokáció miatt írtam meg, hanem azért, mert mindig is nagyon szerettem Janus Pannoniust, és remeknek találtam a játékos ötletet.

Azt mondd, az egyik legélvezetesebb munka volt számodra. Hogyan sikerült elkerülnöd, hogy paródia legyen?

Úgy, kérlek, hogy nem paródiát írtam... Két hónapig dokumentálódtam, nagy mennyiségű szakirodalmat olvastam, hogy bele tudjam élni magam Janus Pannonius szerepébe. Túlságosan is sikerült, például a végén már rettenetesen dühös voltam Mátyás királyra, meg tudtam volna nyuvasztani.

Mi jelentette az igazi élvezetet a versek átköltésében, és mi volt a legnehezebb része?

Nagyon élvezetes volt, csak nagyon kevés volt az idő. Gyakorlatilag a dokumentálódás után már csak öt hét maradt a megírásra és megszerkesztésre, július közepén még csak négy vers volt meg, augusztus 29-én, a poéta születésnapján pedig Pécssett kellett lennem a kinyomtatott könyvekkel, a Janus Pannonius Nemzetközi Költészeti Díj gáláján. Nem volt időm eltávolodni a versektől. Úgy a jó, ha a megírás és némi javítgatás után a poéta jegeli a verset bár egy hétig, és utána újraírja, megint jegeli, és így tovább. Ez kimaradt, szerencsére lektoraim, Jankovits László és Szőcs Géza, valamint örökös szerkesztőm, Gáll Attila számos jó javaslatot tettek, sokat köszönhetek nekik. Az utolsó hét már keserves volt, a megfeszített meló miatt szörnyen sajgott a hátam, és nagyon ki voltam merülve. De, hogy úgy mondjam, ezek csak múló fizikai kellemetlenségek voltak, meg a közelgő határidő miatti stressz, amúgy fölöttébb élveztem.

Az utóbbi években gyűjteményes kötetek, illetve humoros íráások jelentek meg Tőled, az új kötet azt is jelzi, hogy visszatérsz az irodalomba. Mit üzensz azoknak, akik kértelkedtek ebben?

Korcsmárosi elfoglaltságom miatt valóban csak kabarékönyvekre, poénkodásra futotta. Most visszacseréltem a korcsmárosi létet az íróira, de nem üzenek senkinek semmit. Most mit mondjak? Az OJeDi visszatér? Visszatértem, és kész. Ugyanolyan marha és hiperaktív vagyok, mint egymásfél évtizeddel ezelőtt. Közben változtak a dolgok, például föltalálták a Pofakönyvet, változtak az olvasási szokások, az ízlés, de azért egykori olvasóim közül még sokan életben vannak, és úgy tűnik, a legifjabbakat sem hagyom hidegen, s ha netán igen, majd szlemmelek nekik. Tudom, hogy nem tetszem minden olvasónak, de nekem sem tetszik minden olvasó – mondta Tábor Ádám, ezzel részben egyetértek, de azért vallom azt is, hogy az írónak is kell idomulnia olvasóihoz, nem csak fordítva.

A Janus Pannonius díjátadó ünnepségen fölmerült, hogy nem készítenéd-e el a költő elveszett Iliász-fordításának rekonstrukcióját. Miért inkább Arisztotelész Poétikáját választanád helyette?

Pannonius latinra fordította az Iliászt, és lévén kiváló filosz meg nagymestere a latin nyelvnek, bizonyára nem átköltötte, hanem egy szöveghű fordítást produkált. Azt meg mi értelmé volna lefordítani? Vagy kitalálni egy átköltést, és azt lefordítani? Akkor már inkább átköltöm egyből az Iliászt, minek oda egy kitalált közvetítő. De nem akarom átköltöni az Iliászt, mert az egy epikus mű, nem pedig líra, abszurd lenne ilyesmivel foglalkozni. Viszont Arisztotelész Poétikájának elveszett részét, a komédiáról szólót nem lehetetlen rekonstruálni, és sort fogok rá keríteni az elkövetkezendő egy-két évtizedben.

Miként vélekedsz Adunis Ali Ahmad Sa'id Asbar (művésznéven Adonis) és Yves Bonnefoy munkásságáról?

A Janus Pannonius-díjas Adonist megkértük, szavaljon nekünk arabusul. Hát az mágikus, lenyűgöző volt. Fordításban is jó, de valószínűleg igazi nagyságát csak az arabusul tudók

mérhetik föl. Sajnos még nem volt időm áttudórozni a frissen megjelent könyveket, és összevetni Bonnefoy-t a francia eredetivel. De mindkét öregúr elbűvölő, rendkívül karizmatikus figura volt élőben, nem bácsik voltak, hanem aggon is égő vezérhímek.

Úgy tudom, hogy a Janus Pannonius-átköltések újabb ötletet adtak, folytatni fogod ezt a munkát, mégpedig egy labirintus-regényt, egy magas irodalmi thrillert szeretnél írni a költőről. Nagyon izgalmasan hangzik. Árulj el róla néhány érdekes részletet!

Legyen. Legalább levédem az ötletet. Nos, a felségáruló Janus Pannonius holttestét leszurkozott koporsóban őrzik Medved várában, nem merik eltemetni Mátyás király jóváhagyása nélkül. Végre, évek múltán megérkezik a király, és fölnyitattja a koporsót. Rezenéstelen arccal kiadja a parancsot, temessék el díszes körülmények között, majd elviharzik, maga elé rendeli titkosszolgálatának főnökét, Anonymust, és földúltan közli vele: nem Janus maradványai vannak a koporsóban, a lázadó poéta elmenekült, és nagy valószínűséggel Itáliában szervezkedik ellene. Ezzel kezdetét veszi a hajszja, a Janus Pannonius után nyomozó titkosügynökök jelentéseiből áll össze a regény első fele. Minden bordélyban, kolostorban, iskolában szág-lásznak, vallatnak. Ez csak a regény első része, a végkifejlet és azt azt követő második rész hadd maradjon meglepetés, annyit elárulok, hogy azok már Janus memoárjai lesznek.

Az új könyved szerepjáték, nem autentikus OJD – mon-dod. Akkor a díjat tulajdonképpen egy aktualizált, mo-dern Janus Pannonius kapta, nem Te?

Fogalmazhatunk így is, annyi, hogy neki nincs teste, sem pedig bankszámlája, így beugrottam a helyébe...

De az autentikus OJD-re sem kell sokat várnunk, verses-könyvet is tervezel. Tematikáját vélhetően nem a gondola-tiság fogja meghatározni...

Na tessék... Időnként kijelentem, hogy a vers elsősorban az érzem műfaja, nem pedig a gondolatiságé, erre fel cikiznek. Eddig is igyekeztem, ezután is fogok, hogy érzelmes és elgondolkodtató verseket írjak, amikor hierarchizálok, azért teszem, mert tele van a tököm azzal, hogy a kortárs (magyar) költészet java részének megértéséhez filozófusdiploma szükséges. Így, ne, közhelyesen: az életről fogok írni, életszagúan és úgy, hogy ne csak 123 ember értse meg a Kárpát-medencében.

Egy korábbi beszélgetésünkkor azt mondtad, hogy azért nem publikáltál eddig új verseskötetet, mert a legutóbbit nem voltál képes überelni. Túl a szakmai fortélyokon, most tudsz újat mondani az olvasóidnak?

Nem akarok semmi újat mondani. Mi újat lehetne mondani már? Csak másképp, aktualizálva, személyesebben, személyhez szólóan. Szükséges a szakmai fortély, de nem csak. Tudomásul kell venni a világ és a nyelv változását, az elébb is emlegetett Pofakönyvet, azt, hogy a lájkolom szó az egyik leggyakrabban használt szavunk, és a Facebook-generáció számára komoly érzelmi töltete van. Másfél évtizeddel ezelőtt groteszk lett volna leírni azt, hogy „Megáll, majd tovaillan / akárcsak ez a honlap.” Ma már romantikus.

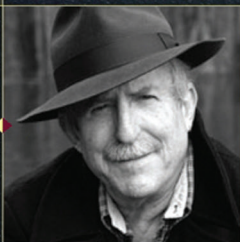
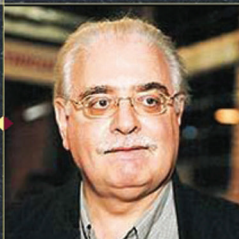
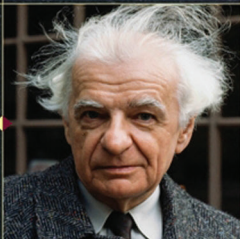
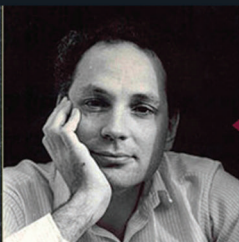
Meg akarod írni A magyar lőcs époszát, amely tartalmazná az újraírt pajzán Toldit, a János Vitéz, a Szép Ilonka meg a Bánk bán pikáns átírásait, na meg A Swedenborg kávéházat, amelyről korábban már beszélgettünk, és még nagyon sok könyvötleted van. Mégsem vagy az az alkat, aki egész nap csak írna, mikor lesz időd minderre?

Valóban nem az az alkat vagyok, de ha kell, hetekig el tudok bújni, és olyankor nagy sebességgel dolgozom. De fogjuk tréfásra: mint már többször említettem, nekem nem a korán kiégő, magukat meggyilkoló vagy tüdőbajban elhalálozó poéták a példaképeim, hanem Faludy György. Még legalább 70 évig tervezek élni, azalatt bőven lesz időm megírni a terve-

zett könyveket. A tenyeremben az áll, hogy mintegy 120 évig fogok élni, rendkívül hosszú az életvonalam. De benne van az is, hogy vízbe fogok nyuvadni. Hogy az Adriában fogok úszkálni és szívészélhűdést kapok, avagy egy túlhevült, versszerető hölgy fogja a fejemet víz alá nyomni önkívületében a pezsgőfürdőben való enyelgés közben, még nem tudni, de adja az Úr, hogy mostani olvasóim majd megtudják a korabeli bulvársajtóból.

VARGA MELINDA

- 3 Vesztergom Andrea versei
7 Lászlóffy Csaba: Döntő epizód – Mircea Eliade apokrif-változat
24 Gerard Smyth versei Kabdebó Tamás fordításában
28 Mányoki Endre köszöntése
28 Böszörményi Zoltán: Arccal a fénynek
30 Czákó Gábor: Mányoki 60 éves
32 Zalán Tibor: Akrosztichon-vázlat a hatvanéves
Mányoki Endre nevére
34 Nagy Zopán verse
35 Boldog Zoltán: Mányoki Endrének lenni
37 Stiller Kriszta: Amorf akrosztikon Mányoki Endréhez
38 Lászlóffy Csaba: Asszociációk négy Mányoki-idézetre
42 Majoros Sándor: Az utolsó atomredaktor
45 Laik Eszter: A Százéves Mester, aki megalkudott a Jóistennel
48 Rónai-Balázs Zoltán verse
50 Hargitai Ildikó: Paszuly
53 Szőke Imre Mátyás: őrségváltás
55 Acsai Roland: Beszélgetés egy négyéves
56 Varga Melinda: Továbbbragozni a természetet
59 Jász Attila: hatvan részlet plusz
60 Csepcsányi Éva: Két akvarell Endrének
63 Debreczeny György: lelepleztük a srácpontyot
65 Korányi Mátyás: Előre az irodalomtudomány Mányoki Endréig!
66 Hegedűs Gyöngyi köszöntője
67 Hudy Árpád: Mányoki Endre leleplezése
69 Braun Barna: Az internet idegméreg? (Veszelszki Ágnes:
A világhálóba keveredett ember)
73 Csepcsányi Éva: Mégsem végezzük ki nagyapádat! (Szávai Géza:
Kivégezzük nagyapádat)
76 Laik Eszter: Budapesti balladák (Térey János: Átkelés Budapesten)
79 Boldogh Dezső: A Rorschach-teszt lepkéje földet ért? (Debreczeny
György: területtel őrzött kutya)
82 Szócs Géza: Janus Pannonius 2014-ben
85 Szócs Géza köszöntője
87 Tüske László: Ali Ahmad Szaid Aszbar – Adonisz laudációja
90 Ali Ahmad Szaid Aszbar – Adonisz beszéde
92 Adonisz-versek
95 Sepsi Enikő: Ali Ahmad Szaid Aszbar – Adonisz beszéde
97 Yves Bonnefoy beszéde
98 Yves Bonnefoy-írások
101 Vári György: Szócs Géza főleg borokról vitázik a versrajongó
Depardieu-vel – Az alapító a Janus Pannonius-díjról
105 Mandics György: Frázisok a parafrázisokról
109 Orbán János Dénes: A Pannonius-Projekt
134 Varga Melinda: Ne csak 123 ember értse – beszélgetés Orbán János Dénessel

A 2014 JANUS PANNONIUS KÖLTÉSZETI NAGYDÍJ JELÖLTEK

500 forint, 6 lej, 1,50 euró

